

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL VE MODA TASARIMI ANASANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**1880-1930 YILLARI ARASINDA BATI GİYİM MODASINDA
ORYANTALİST ETKİLER**

Hazırlayan
Sibel ONUR BAŞER

Danışman
Yrd.Doç. Füsun ÖZPULAT

İZMİR-2015

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **“1880-1930 Yılları Arasında Batı Giyim Modasında Oryantalist Etkiler”** adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih:

Sibel ONUR BAŞER

İmza

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün ..... /..... /..... tarih ve ..... sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin ..... maddesine göre Tekstil ve Moda Tasarımı Ana Sanat Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi “**Sibel ONUR BAŞER**’in “**1880-1930 Yılları Arasında Batı Giyim Modasında Oryantalist Etkiler**” konulu tezi incelenmiş ve aday ..... /..... /..... tarihinde, saat .....’da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayalı tezini savunmasından sonra ..... dakikalık süre içerisinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anasanat dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin ..... olduğuna oy ..... ile karar verildi.

BAŞKAN**ÜYE****ÜYE**

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazarının**Soyadı:** ONUR BAŞER**Adı:** Sibel**Tezin Türkçe Adı** : 1880-1930 Yılları Arasında Batı Giyim Modasında Oryantalist Etkiler**Tezin Yabancı Dildeki Adı** : Orientalist Influences on the Western Clothing Fashion Between 1880-1930**Tezin Yapıldığı:****Üniversite:** D.E.Ü.**Enstitü:** G.S.E.**Yıl:** 2015**Diğer Kuruluşlar:****Tezin Türü:****Yüksek Lisans****Doktora****Sanatta Yeterlik****Tıpta Uzmanlık****Dili** : Türkçe**Sayfa Sayısı** : 165**Referans Sayısı** : 219**Tez Danışmanı / Danışmanlarının:****Ünvanı:** Yrd.Doc.**Adı:** Füsun**Soyadı:** ÖZPULAT**Türkçe Anahtar Kelimeler:**

- 1- Oryantalizm
- 2- Sanat
- 3- Moda
- 4- Kadın giyim
- 5- Egzotik Doğu

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1- Orientalism
- 2- Art
- 3- Fashion
- 4- Women's Clothing
- 5- Exotic East

Tarih:**İmza:**

Tezimin Erişim Sayfasında Yayımlanmasını İstiyorum:

Evet Hayır

ÖZET

Bu çalışma Oryantalizm ve Batılı Kadın Giyim modasında Oryantalist etkiler üzerine genel bir araştırma niteliğindedir. Oryantalizm kavramının sanat içindeki yeri, Batılı kadın giyiminde Doğu görünümleri ve Doğunun Oryantal öğelerini kullanan moda tasarımcıları olarak üç ana bölümde değerlendirilmiştir.

Çalışmada 1880-1930 yılları arası incelenmiş olup, Doğu olarak etkilerinin görüldüğü coğrafya daha çok İslamiyet'in hakim olduğu Osmanlı imparatorluğu sınırları Mısır, Cezayir ve Arap yarımadasını kapsayan yakın Doğu'dur. Uzak Doğu çalışmanın dışında bırakılmıştır.

Bu araştırmada Doğunun Batı tarafından tanınmasında ve Oryantalizmin yayılmasında etkisi olan önemli noktalara dikkat çekilmiştir. Seferler, seyahatler, mektuplar, masallar, uluslararası sergiler ve sanat alanındaki gelişmelerin Oryantalist tarzın oluşumunda ve şekillenmesinde nasıl etkin olduğu açıklanmaya çalışılmış ve çeşitli sanat dallarındaki örneklerine yer verilmiştir.

Batılılarca barbar olarak görülen Doğunun, aynı zamanda büyük bir güç ve bir o kadar da egzotik oluşu merak duygularını tetikleyerek Oryantalist terimini meydana getirmiştir. Oryantalistler Batının bu merakını gidermek için kendisine benzemeyen bu kültürler hakkında bilgiler toplamış, batılı sanatçılar da bu bilgilerden esinlenerek ya da Doğu'ya bizzat gelip gözlemleyerek veya üçüncü ağızdan duyduklarıyla Oryantalist eserler sunmuşlardır.

Bu çalışmada Oryantalist olarak ifade edilen eserler kadın giyimi açısından taranmış olup önemli ressamların, gravür ustası, fotoğrafçı ve illüstratörlerin çalışmalarında sıkça rastladığımız Oryantalist giyim öğeleri ortaya konmuştur. Bu öğeleri 1880-1930 yılları arasında isim yapmış moda tasarımcılarının, koleksiyonlarında nasıl yansıttıklarına dair araştırma yapılarak, Oryantalizmin moda akımı olarak kısa bir dönemde ancak etkin bir şekilde var olduğu sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

This study is a general survey on Orientalism and Orientalist affects on the Western Women's Clothing fashion. The study has been evaluated in three main sections which are place of Orientalism concept in art, Eastern views in western women clothing, and fashion designers that use Oriental elements of the East.

In this study, a period between 1880-1930 is examined and affecting geographic region as East is mostly Near East which is mostly dominated by Islam and, covers Ottoman Empire borders, Egypt, Algeria and Arabic Peninsula. Far East is left out of concern of the study.

In this survey, important points that affect West's recognition of East and spread of Orientalism have been pointed out. It has been tried to be explained that how expeditions, trips, letters, tales, international exhibitions and developments in art affected generation and configuration of Orientalism and examples are given in various arts.

Because the East is so powerful and at the same time so exotic while it was seen as barbaric by westerners, sense of wonder was triggered and created the term, Orientalist. Orientalists, started to gather information about these cultures unlike itself to resolve this curiosity; Western artists created Orientalist works by using these information or by going to East and observe by themselves or by getting information from third party.

In this study, works that are expressed as Orientalist have been searched for women clothing and Orientalist elements which are encountered often in the works of Orientalist painters, engraving masters, photographers, and illustrators are demonstrated. By researching how these fashion designers reflected these elements to their collections between 1880-1930, it has been reached to a conclusion that Orientalism as a fashion trend took place in a short period but was very active during its time.

ÖNSÖZ

Oryantalizm kavramını ve kadın giyim modasındaki yansımalarını değerlendirdiğim bu tez çalışmasının tarihsel, sanatsal ve kültürel açılardan bana çok şey kattığını düşünmekteyim. İçerisinde farklı anlamlar ve ifade şekilleri barındıran Oryantalizm, sadece kadın giyimi açısından değil sanatın çeşitli alanlarında da kendisini dönem dönem göstermektedir. Oryantalizm kavramı egzotik sıfatı ile bağdaştırıldığı sürece merak konusu olmayı sürdürerek başlı başına bir ilham kaynağı olarak karşımıza çıkmaya devam edecektir.

Bu çalışmada öncelikle tüm yüksek lisans eğitimim boyunca gelişimime büyük katkıda bulunan, ayrıca tez konusunun belirlenmesi ve düzenlenmesinde değerli görüş ve bilgilerini paylaşarak bana yol gösteren, tavrı ve duruşuyla örnek aldığım değerli hocam Yrd. Doç. Füsun ÖZPULAT'a en içten teşekkürlerimi borç bilirim. Yine yüksek lisans eğitimim süresince emeği geçen Tekstil ve Moda Tasarımı Ana Sanat Dalı Başkanı Prof. Nesrin ÖNLÜ başta olmak üzere tüm değerli hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca maddi manevi her zaman yanımda olan, teknik bilgi ve çeviri konusunda da kendisinden destek aldığım sevgili eşim Engin Başer'e, oyun zamanından ödünç aldığım kızım İpek'e, her zaman yanımda olduklarını hissettiğim başta annem olmak üzere Onur ve Başer ailelerine çok teşekkür ederim.

Sibel ONUR BAŞER

İÇİNDEKİLER

1880-1930 YILLARI ARASINDA BATI GİYİM MODASINDA ORYANTALİST ETKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
TUTANAK.....	iii
Y.Ö.K. DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
RESİMLER LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

I.BÖLÜM

ORYANTALİZM VE SANAT İLİŞKİSİ

1.1.Oryantalizmin Sanat Akımlarıyla Olan İlişkisi.....	10
1.1.1.Romantizm	12
1.1.2.Empresyonizm.....	15
1.1.3.Fovizm.....	18
1.1.4.Kübizm.....	22
1.2.Oryantalizmin Sanat Dallarıyla Olan İlişkisi.....	25
1.2.1.Gravür.....	26

1.2.2. Resim.....	30
1.2.2.1.Oryantalist Resmin Konusu.....	30
1.2.2.1.1.Esir (Köle) Pazarı.....	32
1.2.2.1.2.Hamam.....	32
1.2.2.1.3.Harem.....	33
1.2.2.1.4.Raks.....	34
1.2.2.1.5.Odalık.....	34
1.2.2.2.Oryantalist Ressamlar.....	35
1.2.2.2.1. Jean Auguste Dominique Ingres.....	37
1.2.2.2.2.Jean Etienne Liotard	38
1.2.2.2.3.John Frederick Lewis.....	40
1.2.2.2.4.Amedeo Prezoisi.....	42
1.2.2.2.5.Jean Leon Gerome.....	44
1.2.2.2.6.Rudolf Ernst.....	45
1.2.3.Fotoğraf.....	47
1.2.4.Müzik ve Sahne Sanatları.....	55
1.2.5.Edebiyat	58
1.2.6.Dekoratif Sanatlar.....	61

II. BÖLÜM

BATILI KADIN GIYİMİNDE DOĞU GÖRÜNÜMLERİ

2.1.Doğu Kadın Giyimindeki Oryantal Öğeler.....	64
2.1.1.Üste Giyilenler.....	65
2.1.1.1.Ferace.....	66
2.1.1.2.Çarşaf.....	66
2.1.1.3.Kaftan.....	68
2.1.1.4.Entari.....	68
2.1.1.5.Yelek.....	69
2.1.1.6.Cepken.....	69

2.1.2.İçe Giyilenler.....	70
2.1.2.1.Gömlek.....	70
2.1.2.2.Şalvar.....	71
2.1.3.Ayağa Giyilenler.....	73
2.1.3.1. Takunya/Nalın.....	73
2.1.3.2. Çarık.....	74
2.1.3.3. Terlik.....	75
2.1.4.Başa Giyilenler.....	76
2.1.4.1.Türban.....	76
2.1.4.2.Yaşmak.....	77
2.1.4.3. Peçe.....	78
2.1.4.4. Hotoz/Tepelik.....	78
2.1.4.5.Fes.....	80
2.1.5. Aksesuarlar.....	81
2.1.5.1. Kuşak.....	81
2.1.5.2 Düğme.....	82
2.1.5.3. Püskül.....	83
2.2. Batılı Kadın Giyiminde Oryantalist Etkiler.....	83
2.2.1. Turquerie.....	86

III. BÖLÜM

ORYANTAL GİYİM ÖGELERİNİ KULLANAN BATILI İLLÜSTRATÖRLER VE MODA TASARIMCILARI

3.1.İllüstratörler.....	88
3.1.1.Leon Bakst.....	93
3.1.2. Erte.....	95
3.1.3.Umberto Brunelleschi.....	98

3.1.4.Georges Barbier.....	100
3.1.5.Leon Carre.....	102
3.1.6.Edmund Dulac.....	103
3.2.Moda Tasarımcıları.....	105
3.2.1.Charles Frederick Worth.....	110
3.2.2. Paul Poiret	112
3.2.3.Mariano Fortuny.....	116
3.2.4.Lucile.....	118
3.2.5. Callot Seurs.....	120
3.2.6.Vitaldi Babani.....	122

IV. BÖLÜM

ORYANTAL ÖGELER TAŞIYAN ÖZGÜN YELEK KOLEKSİYONU

4.1.Tasarım 1.....	129
4.2.Tasarım 2.....	131
4.3.Tasarım 3.....	133
4.4.Tasarım 4.....	135
4.5.Tasarım 5.....	137
4.6.Tasarım 6.....	139
4.7.Tasarım 7.....	141
4.8.Tasarım 8.....	143
SONUÇ.....	145
KAYNAKÇA.....	150

EKLER

Ek 1- 1914 civarı Orta Doğu Haritası.....	161
Ek 2- Harita - İslam nüfusunun ölkere göre dağılışı.....	162
Ek 3- Seniha Sultan'ın Mektubu.....	163
Ek 4- Pier Loti, Nazım Hikmet.....	164

ÖZGEÇMİŞ

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Cezayirli Kadınlar, Eugene Delacroix, 1834.....	13
Resim 2-3: Fas Seyahatnamesinden desenler, Eugene Delacroix.....	14
Resim 4: Yıkananlar, Cezanne, 1906 civarı.....	16
Resim 5: Nil’de Arap Kadınlar, Aquarelles Orientales d’Emile Bernard 1893-1904...	16
Resim 6: Odalık (Cezairli Kadın), Auguste Renoir, 1870.....	17
Resim 7: Magribi Danççı Kız, Kees van Dongen, 1910.....	18
Resim 8: Fatıma ve Dans Grubu, Kees van Dongen, 1906.....	18
Resim 9: Zorah, Henri Matisse, 1912.....	20
Resim 10: Turban ve Sarı Yeleği ile Lorette, Henri Matisse, 1917.....	20
Resim 11: Odalık, Matisse, 1917.....	21
Resim 12: Siyah masa, Matisse, 1919.....	21
Resim 13: Avignonlu Kızlar, Pablo Picasso, 1907.....	23
Resim 14: Sandalyede Türk Kostümlü Kadın, Pablo Picasso, 1955.....	24
Resim 15: Jacqueline Rocque, Pablo Picasso, 1955.....	24
Resim 16: Kadın giyim (Chios), “Recueil de cent Estampes representant differentes Nations du Levant”, Van Mour, 1714.....	28
Resim 17: Kadın giyim (Chios) renklendirilmiş detay.....	28
Resim 18: Afrikalı Kadın, Van Mour, 1714, “Recueil de cent Estampes representant differentes Nations du Levant”	29
Resim 19: Çingene dansçı, Van Mour, 1714, “Recueil de cent Estampes representant differentes Nations du Levant”	29
Resim 20: Haremden, Guiseppe Aureli, Güner ve Hayda Akın koleksiyonu.....	33

Resim 21: Odalisque, Leon Francois Comerre	35
Resim 22: Halı satıcısı- detay, Francesco Ballesio	36
Resim 23: Genç Kadın ve Tefi, Leon Francois Comerre.....	37
Resim 24: Constantinople'den Geç Kadın portresi, Frederick-Arthur Bridgman, 1880.....	37
Resim 25: Büyük Odalık, Ingres, 1814.....	38
Resim 26: Büyük odalık, Türban detay.....	38
Resim 27: Türk Giysileriyle Frenk Kadını ve Hizmetçisi, Jean Etienne Liotard, 1742- 1743.....	39
Resim 28: Türk Giysileriyle Tef Çalan Kız, Jean Etienne Liotard, 1738-1743.....	39
Resim 29: Haremin Gözdesi, John Frederick Lewis.....	40
Resim 30: Harem- Kahire, Lewis, 1858.....	41
Resim 31: Türk giysileri ile genç kız, Lewis	41
Resim 32: Mısırlı Göbek Dansçı, Preziosi, 1862.....	42
Resim 33: İpek Pazarında Kadınlar, Preziosi, 1858.....	42
Resim 34: Bir haremin içi, Preziosi, 1851.....	43
Resim 35: The Almeh (pipo ile), Gerome, 1873.....	44
Resim 36: Kapıdaki Kahireli Kadın, Gerome, 1897.....	44
Resim 37: Okuyucu, Rudolph Ernst.....	46
Resim 38: Hamam, Rudolph Ernst	46
Resim 39: Atina'nın ilk fotoğrafı, Daguerreotype, 1839.....	48
Resim 40: “Les Costumes Populaies de la Turquie en 1873” albümünden bir sayfa.....	50
Resim 41: “Les Costumes Populaies de la Turquie en 1873” kadın giyim detay.....	50

Resim42: Ev giysisi ile Türk Kadını, Sebah & Joaillier, 1894.....	51
Resim 43: Türk Kadını, Sebah & Joaillier, 1894.....	51
Resim44: Costumes Orientales 1.....	51
Resim45: Costumes Orientales 2.....	52
Resim 46: Paşa ve Bayadère, Roger Fenton, 1858.....	53
Resim 47: Yaşmaklı Kadın, Abdullah Freres, 1880 civarı	53
Resim 48: Odalisque, Delacroix, 1857.....	54
Resim 49: Nude Study Eugène Durieu, 1854.....	54
Resim50: Turquerie konulu kadın biblosu.....	62
Resim 51: Türk müzisyeni, Meissen firürü, Höchst.....	62
Resim52: Göksu Çeşmesi, Ahşap üzerine yağlı boya, yelpaze.....	63
Resim 53: Turquerie konulu yelpazeler, papier mache.....	63
Resim 54: Yaşmak ve Feraceli Kadın giysisi.....	67
Resim 55: Burkasıyla Afgan Kadın giyimi.....	67
Resim 56: İpek Çarşafı Kadın giyimi.....	67
Resim 57: Şalvar ve cepken, 19.yüzyıl sonu- 20.yüzyıl başı.....	72
Resim 58: Oryantalist baş aksesuarı, Fransa, 1907 civarı.....	77
Resim 59: Poiret'nin eşi için tasarladığı türban, 1911.....	77
Resim 60: Serazenler, Erhard Reeuwich, 1486.....	84
Resim 61: Türk Kadınları, Zur Geschichte der Kostüme, 1861-1880.....	84
Resim 62: Levni minyatür 1, Osmanlı feraceli kadın, 18.yüzyıl.....	89
Resim 63: Levni minyatür 2, Çengi, 18.yüzyıl.....	89
Resim 64: “Les choses de Paul Poiret”, Georges Lepape, 1911.....	92
Resim 65: “Les robes de Paul Poiret”, Paul Iribe, 1908.....	92

Resim 66: Poiret tasarımı, George Barbier, 1912.....	92
Resim 67: Scheherazade, Leon Bakst, 1910.....	93
Resim 68: Modern Kostüm, Bakst, 1910.....	94
Resim 69: Odalık Şehrazad, Bakst, 1910.....	94
Resim 70: Diaghilev-Rus Balesi Şehrazad prömiyeri genç adam kostümü, Leon Bakst,1910.....	95
Resim 71: Mücevherli ve kuş tüylü sarık ile tamamlanmış harem pantolon, Erte.....	96
Resim 72: Le Harem Moderne, serigraph, Erte.....	97
Resim 73: Sheerazade, Calyph'in Cariye, Erte.....	97
Resim 74: Şehrazad (Sheherezade), Brunelleschi, 1919-1920.....	99
Resim 75: Giacomo Puccini-Turandot için Kostüm tasarımı, Brunelleschi, 1926.....	99
Resim 76: Oryantal güzel, Brunelleschi.....	100
Resim 77: Geo, Brunelleschi, 1920.....	100
Resim 78: La Danse, G.Barbier, 1914.....	101
Resim 79: “Sherazade” L’Art et Les Artistes.....	101
Resim 80: Les Mille et Une Nuits -J. C. Mardrus, Leon Carre illüstrasyonu I, 1926–1932.....	102
Resim 81: Les Mille et Une Nuits -J. C. Mardrus, Leon Carre illüstrasyonu II. 1926–1932.....	103
Resim 82: Sinbad the sailor entertains Sinbad the landsman, Dulac, 1914.....	104
Resim 83-84: Güzel ve Çirkin serisinden kadın figürleri, Dulac, 1910.....	105
Resim 85: Gezinti elbisesi, Anonim, 1883.....	107
Resim 86: Ceket ve büzgülü kısa pantolon-bloomer, Anonim, 1895.....	109

Resim 87: Çizgili ipek kadın kaftanı, Alexandre Vassiliev Koleksiyonu, 19.yüzyılın ikinci yarısı.....	109
Resim 88-88a: İpek şalvar, Charles Frederick Worth, House of Worth, 1870 civarı.....	110
Resim 89: Gece kıyafeti, Charles Frederick Worth, 1890civarı.....	111
Resim 90: Parti kostümü, Poiret, 1913.....	113
Resim 91: “Paris”, Poiret, 1919.....	114
Resim 91-a: “Paris”, Poiret detay.....	114
Resim 92: Parti kostümü, Poiret, 1911.....	115
Resim 93: Gece elbisesi, Poiret, 1912.....	115
Resim 94: Ceket, Poiret, 1912.....	115
Resim 95: Gece ceketi, Fortuny, 1920.....	117
Resim 96: İpek tunik ve şalvar pantolon, Fortuny, 1910.....	117
Resim 99-98: Çizgisel desene sahip Pelerinler (Cape), Mariano Fortuny,1930.....	118
Resim 99: İpek kaftan, Fortuny, 1930civarı.....	118
Resim 100: Gece Kıyafeti, Lucile, 1914–16.....	119
Resim 101: Öğleden sonra elbisesi, Lucile, 1913.....	119
Resim 102: Keten yelek ve ipek şalvar, Madame Marie Gerber, 1913.....	121
Resim 103: Gece kıyafeti, Madame Marie Gerber, 1923.....	121
Resim 104: Gece kıyafeti, Callot Soeurs,1922–23.....	122
Resim105: İpek Gece kıyafeti, Callot Soeurs,1915–16.....	122
Resim 106: İpek elbise, Vitaldi Babani, 1926.....	123
Resim 107: Gece kıyafeti I, Babani, 1925.....	124
Resim 108: Gece kıyafeti II, Babani, 1925.....	124

Resim 109: Düğme britleri.....	128
Resim 110: Dans kıyafetinden püskül detayı, Lucile, 1914–29.....	128
Resim 111: I.Tasarımın Patronu.....	129
Resim 112: I.Tasarımın yapım aşaması.....	129
Resim 113-114: Tasarım I. Tamamlanmış Hali.....	130
Resim 115: Tasarım I. sırt detayı.....	130
Resim 116: II. Tasarımın Patronu.....	131
Resim 117: II. Tasarımın yapım aşaması.....	131
Resim 118-119: Tasarım II. Tamamlanmış Hali.....	132
Resim120-121: Tasarım II. Yan ve omuz detayı.....	132
Resim 122: III. Tasarımın Patronu.....	133
Resim 123: III. Tasarımın yapım aşaması.....	133
Resim 124-125: Tasarım III. Tamamlanmış Hali.....	134
Resim 126: Tasarım III. Ön detayı.....	134
Resim 127: IV.Tasarımın Patronu.....	135
Resim 128: IV.Tasarımın yapım aşaması.....	135
Resim 129-130: Tasarım IV. Tamamlanmış Hali.....	136
Resim 131: Tasarım IV. Ön beden.....	136
Resim 132: V.Tasarımın Patronu.....	137
Resim 133: V.Tasarımın yapım aşaması.....	137
Resim 134-135: Tasarım V. Tamamlanmış Hali.....	138
Resim 136: Tasarım V. Sırtındaki baskı deseni.....	138
Resim 137: VI. Tasarımın Patronu.....	139
Resim 138-139: VI. Tasarımın yapım aşaması.....	139

Resim 140-141: Tasarım VI. Tamamlanmış Hali.....	140
Resim 142: Tasarım VI. Ön beden desenleri.....	140
Resim 143: VII. Tasarımın Patronu.....	141
Resim 144: VII. Tasarımın yapım aşaması.....	141
Resim 145-146: Tasarım VII. Tamamlanmış Hali.....	142
Resim 147: Tasarım VII. Sırtındaki düğme dizileri ve baskı deseni.....	142
Resim 148: VIII. Tasarımın Patronu.....	143
Resim 149: VIII. Tasarımın yapım aşaması.....	143
Resim 150-151: Tasarım VIII. Tamamlanmış Hali.....	144
Resim 152: Tasarım VIII. Omuz detayı.....	144
Resim 153-154: Belçikalı moda tasarımcısı Dries Van Noten 2006 S/S RTW.....	146
Resim 155: Prada ilkbahar 2007 koleksiyonu- Turbans.....	148
Resim 156: SPRING/SUMMER 2009 Harem Pants, Vogue.....	149
Resim 157: Ralph Lauren Spring 2015 RTW – Runway.....	149

GİRİŞ

Oryantalizmin tarihi, Doğu ile Batı'nın varlığı kadar eskidir¹. Dolayısıyla bu tarihsel süreç içerisinde Oryantalizme çeşitli anlamlar yüklenmiş ve Orient/Doğu sınırları da yine buna bağlı olarak değişiklik göstermiştir.

Araştırmamıza yön veren Oryantalizm kavramı; Batı tarafından oluşturulmuş ve zaman içinde bugün tanıdığımız gibi hayali bir anlam kazanmıştır. Her ne kadar hayali ve sınırları belirsiz olsa da gerçekte bunun bilinçli bir uğraş sonucu Avrupa/Batı tarafından somutlaştığı açıkça görülmektedir.

Sözlük anlamına baktığımızda Oryantalizm, Doğubilimi ve Şarkiyat ile eş anlamlıdır.² Etimolojik olarak Orient/Doğu sözcüğü Latince “orientem” kelimesinden türemiştir. Orientem ise doğu, doğan güneş, gökyüzünün güneşin doğduğu kısmı anlamındadır ve “oriri (doğmak)” fiilinden türemiştir.³ Bu sözcük 1300’lerde Orta Doğu için kullanılırken, Türkçe ‘de ise ilk defa Ahmet Mithat Efendi’nin (1877) bir romanında geçmektedir.

Oryantalizm; Doğu toplum ve kültürlerini inceleyen, Batı kökenli ve merkezli araştırma alanlarının tümüne verilen isimdir. Tarihsel açıdan baktığımızda bu kavrama çeşitli anlamlar yüklenmiş ve ortaya çıkışına dair kesin sonuca varılamamıştır. En geçerli bilgi Oryantalizm, 1312’de Viyana Kilisesi’nin Paris, Oxford, Bologna, Avignon ve Salamanca’da, Arapça, Yunanca, İbranice ve Süryanice’yle ilgili bir dizi kürsü kurulmasına ilişkin karar ile ortaya çıkmıştır.⁴

¹ BULUT, Yücel. “**Oryantalizmin Kısa Tarihi**” s.vii

² Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük. “**Şarkiyat**” maddesi, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

³ Online Etymology Dictionary, “**Orient**” maddesi, <http://www.etymonline.com/index.php?term=Orient>

⁴ ŞENEL, Gülçin (2011). “**Oryantalizm ve Oryantalist Ressamlar**”, http://www.yeniakademya.org/yazarkonu-40-gulcin_senel-265-oryantalizm_ve_oryantalist_ressamlar.html [01.06.2015]

Doğu dillerini ve halklarını inceleyen kişiye ise “Oryantalist” adı verilmektedir. Oryantalist terimi 1683’te Doğu veya Yunan kilisesinin bir üyesi, 1691’de Doğu dillerinin bilen kişi anlamında kullanılırken, 1800’lerde Doğuyu resmeden Batılı ressamlar için kullanılmaktadır. 1980-1990’larda ise negatif anlamlar yüklenerek Doğu halklarına sempati duymayan bir kitle oluşturulmuş, “öteki” kavramı ortaya atılmıştır. Günümüzde Oryantalist terimi resmi olarak kullanılmamaktadır.

Coğrafi açıdan baktığımızda Oryantalizm, Batının Doğuya baktığı yerdir.⁵ Doğu olarak düşünülen yerin sınırlarını tam olarak çizmek mümkün değilse de bu bölge Kuzey Afrika, Anadolu, kendi başına bir akımın merkezi olan İstanbul,⁶ Arap yarımadası, Hindistan, Çin, Japonya’nın da içinde olduğu geniş bir coğrafyayı kapsamaktadır. Bu da Avrupa/ Batı tarafından Yakın Doğu, Orta Doğu, Uzak Doğu gibi çeşitli terimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Batı olarak kabul edilen yer ise Akdeniz’in kuzeyinde kalan ülkeler yani Avrupa’dır. Avrupa ilk olarak efsanelerde karşımıza çıkar. Zeus güzeller güzeli Europa’ya aşık olur.⁷ Ancak Batı denildiğinde tüm Avrupa düşünülmemelidir. Fransa ve İngiltere başta olmak üzere İtalya, Avusturya, Hollanda, Almanya, Portekiz; bunlar Avrupa ülkeleridir, Hristiyan Batılı devletlerdir ve aynı zamanda sömürge imparatorluklarıdır. Haçlı Seferleri de Batının Doğu ülkeleri üzerinde ilk koloni kurma çabalarıdır.⁸ Haçlı seferlerinin (1096-1291) ortaya çıkışındaki ana düşünce İsa’nın tanrısallığını kabul etmeyen Doğudaki Müslüman toplulukları savaşarak dinlerinden döndürmektir. Bu düşünceyi de tetikleyen Isidora Sevilla’nın Etymologiae (Etimolojiler) adlı eserindeki “cennet doğuda bir yerdedir” yazısıdır.⁹ Kutsal toprakları kurtarma kurmacası ile başlayan bu seferler daha sonra siyasi, sosyal ve ekonomik çıkarlar için düzenlenmeye başlanmıştır. Oryantalizmin kesin olarak hangi tarihte

⁵ ÖZENDES, Engin. “**Batının Gözüyle Doğu Fotoğrafları**”, Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi ve Dilek Sabancı Sanat Galerisi, 2013, s.9

⁶ **Doğuyu Gezmek ve Tüketmek**, NTV Tarih, sayı:53, s.34

⁷ BULUT, Yücel. A.g.e. s.24

⁸ BULUT, Yücel. A.g.e. s.33

⁹ HENTSCH, Thierry. (çev. A. Bora), “**Hayali Doğu- Batının Akdenizli Doğu’ya Politik Bakışı**”, Metis yayınları, 2.basım, İstanbul, 2008, s.59

başladığını söylemek mümkün olmasa da genel düşünce Doğu Batı ayrımının Haçlı Seferleri ile ortaya çıktığı yönündedir.

Haçlı seferleri zamanında Batıdan görünen Doğu, Müslüman Araplardır. Ancak Osmanlı İmparatorluğunun 1453 İstanbul fethi ile Doğu artık İslam ve Türk tehlikesine dönüşmüştür. Batılıya göre Doğulu, Doğuluya göre Batılı olan Türklerin merak edilme nedenleri kültürlerine bağlılıkları, süreklilikleri, farklılıkları ve özgünlükleridir.¹⁰ Bunlar sayesinde Batıda Turquerie/Türköri modası doğmuştur. Osmanlı elçisi Süleyman Ağa'nın 1669'da ve Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin 1720'deki Paris ziyaretleri bu modanın yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Korku ile iç içe geçmiş olan derin hayranlık, merak ve şaşkınlık duyguları¹¹ Doğulu unsurların Batılılarca tanınmasında en etkin faktörlerdir. Bunların yanında seyahatler, seferler, edebiyat ve sanat alanındaki gelişmeler, uluslararası sergiler vs. de Oryantalizm kavramının şekillenmesinde ve yayılmasında önemli rol oynamıştır. Thierry Hentsch, bu durumu aşağıdaki cümlelerle ifade etmektedir.

*“Hala yola getirilememiş olan bu yakındaki Doğu'ya sızmanın ve onu kendine mal etmenin tek çaresi olarak –ticaret dışında- kala kala merak kalıyor. Yani, başlangıç olarak, seyahatler. Fırsat düştüğünde bir çeşit beyin yağmasının da eşlik ettiği seyahatler: çok geçmeden gezginler çantalarında metinlerle döneceklerdir, tıpkı daha sonra gemiler dolusu taşlarla (heykeller, kabartmalar, dikili taşlar, vb.) dönüleceği gibi”.*¹²

Batılıların Doğuya yaptıkları seyahatler ve ziyaretler, Oryantalizmin yayılması açısından çok önemlidir. Seyyahların kimi meraklarının peşinde, bir kısmı da dini ve bilimsel amaçlar uğrunda yola çıkmış, burada yaşadıklarını yazmış ve bazen de resimlendirmişlerdir. Bunlar ilk ağızdan hikâyeler olmakla birlikte rapor değeri taşımaktadır. Sadece 17.yüzyıla ait Doğu hakkında yayımlanan seyahatlerin sayısı

¹⁰ ALARSLAN, Burcu. “Türk İmajının Görsel Yansımaları”, Dünyada Türk İmgesi, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008, s.158

¹¹ ALARSLAN, A.g.e., s.146.

¹² HENTSCH, Thierry. A.g.e., s.130

200'den fazladır. Bu yazılar aynı zamanda Herbelot'un ünlü eseri "Doğu Kitaplığı"nın oluşmasında etkindir. İlk baskısı 1697'de yapılan bu çalışma Doğu halklarının dinlerini, dillerini, politikalarını, bilim ve sanatlarını vb. Doğu hakkındaki tüm bilgilerin özeti şeklinde genel sözlük niteliğindedir.¹³

Tarihi belge değeri taşıyan ve seyahat edebiyatı örnekleri arasında yer alan en önemli eserlerden biri de İngiliz seyyah ve yazar Lady Mary Wortley Montagu'nun "Şark Mektupları" (1689-1762) dır. Bu mektuplar Doğu'ya yapılan seyahatler sonucunda yazılmış Batılı bir yazarın kâğıda döktüğü gerçeğe en yakın örneklerden biridir. Avrupalı bilim adamları, diplomatlar, tıp ve sanatla ilgilenen pek çok kimse bu mektuplardan faydalanmıştır. Eşinin elçi olarak tayin edilmesi üzerine 1716'da Sofya Filibe, Edirne üzerinden İstanbul'a gelen Montagu, iki yıl burada kaldıktan sonra Malta, Tunus, Cenova, Paris üzerinden Londra'ya dönmüştür. Bu seyahati süresince Lady Montagu başta roman yazarı ve şair Alexander Pope, Oyun yazarı Williem Congreve, şair John Gay, Şair ve rahip Abbe Antonio ve diğer yakınlarına çok sayıda mektup yazmıştır.¹⁴

İlk mektubunu 1717'de yazan Montagu, diğer Batılı seyyahların tersine Doğu'ya ve özellikle de Türklere karşı ön yargılı bir tutum takınmayıp gözlemlerini birebir aktarmaya çalışmıştır. Doğu ülkelerine seyahat eden diğer seyyahların da çalışmalarını takip etmiş, kendi mektuplarında bu seyyahların vermiş oldukları eksik ve yanlış bilgileri eleştirerek hatalı olanı düzeltme yoluna gitmiştir.¹⁵

Montagu diğer seyyahların erişemediği yerlere ulaşabilmenin verdiği imkanla farklı bilgileri mektuplarında detayları ile sunmuştur. Günlük hayat, merasimler, eğlenceler, yemekler, kadınlar, kıyafetler, hamam ve haremler vs. birçok konuyu Batıdaki benzerleriyle kıyaslayarak değerlendirmiştir.

Tarihsel açıdan baktığımızda Oryantalizmin dönüm noktalarından biri Napoleon'un Mısır seferi (1798)'dir. Modern Oryantalist cereyanın doğuşunun bu

¹³ HENTSCH, Thierry. A.g.e. s.130

¹⁴ AYDÜZ, Salim. "Lady Mary Wortley Montagu", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2005, cilt: 30, s. 273-274. <http://www.islamansiklopedisi.info/> [04.06.2015]

¹⁵ AYDÜZ, Salim. A.g.e., s. 273-274.

tarihten itibaren başladığı düşünülmektedir.¹⁶ Mısır seferinin görünürdeki amacı Mısır halkını Osmanlı ve Memluk yönetiminden kurtarmaktır, asıl amacı ise Mısır’da bir Fransız sömürgesi kurup burayı Fransa’nın bir eyaleti haline getirmektir.¹⁷ Askeri yanının ötesinde kültürel bir öneme sahip olan Mısır Seferinde Napoleon’a tarih, arkeoloji, mimari, mühendislik, matematik, doğa bilimi, botanik, kimya, resim, teknik resim, yazar ve basım alanlarında yaklaşık beş yüz kişilik bilim kurulu da eşlik etmiştir.

Bir tür yaşayan arşiv oluşturmak isteyen Napoleon “Bilim ve Sanat Komisyonu” ve “Mısır Enstitüsü”nü kurmuştur. Bu kurumların önderliğinde Mısır tapınaklarından anıtsal heykellere kadar her şeyin çizimi yapılmış, Mısır yaşantısı ve tarihi incelenmiş elde edilen bilgiler sistematik olarak kataloglanmıştır. Bu projeler sonucunda oryantalist sanatın ilk büyük yapıtı kabul edilen 23 ciltlik “Description de l’Egypte” (1809-1822) yayımlanmıştır. Mısır’ı tüm yönleriyle tanıtan bu eserdeki gravürler mimari ve dekorasyonda Egyptologie/Ejiptoloji modasını başlatmış, birçok ressam için de esin kaynağı olmuştur.

Sömürgeleşme hareketlerinin başrolündeki Fransa ve İngiltere Oryantalist resmin de başlıca üreticileri olmuştur. Doğuyu ziyaret eden Oryantalist ressamın verdikleri eserlerin tarihi Doğuyu ziyaret eden seyyahların kaleme aldığı eserlerin tarihi kadar eskidir.¹⁸ Özellikle 19.yüzyılda sanayi devrimi sonucu ulaşım araçlarının gelişmesi ve düzenli gezi turlarının yapılmaya başlanması¹⁹ sanat ortamını etkilemiştir. Akdeniz’de ilk buharlı tur gemilerinin çalışmaya başlaması ve Doğuya yapılan karadan ilk toplu turistik seyahatler olan “Orient Express” Oryantalizmin yaygınlaşmasında ayrıca etkili olmuştur. Duydukları ve düşledikleriyle yetinemeyen ressamlar gerçek birer gezgine dönüşerek Doğuya seyahat etmişler, gezileri sırasında yapmış oldukları eskiz ve suluboyaları ülkelerine döndüklerinde yağlıboya tablolarına dönüştürmüşlerdir.

¹⁶ ŞENEL, Gülçin (2011), A.g.e.

¹⁷ GERMANER, Semara, “Napoleon’un Mısır Seferi: Askeri ve Kültürel İstila”, NTV Tarih, sayı 53, s. 29

¹⁸ ÇETİNTAŞ, M.Burak. “Oryantalist Tuvaldeki İstanbul, Batılının Doğu Sevdası”, 20 Aralık 2009-16 Ocak 2010 (sergi kataloğu), Feyziye Mektepleri Vakfı, Figür Grafik ve Matbaacılık, s.12

¹⁹ ÖZENDES, Engin. A.g.e., s.13

Batılı sanatçıların işlediği Oryantalizm, Doğulu olanı birebir göstermenin çabası dışında izleyicide egzotik bir etki yaratmaktır. Seçilen konular ise daha çok gündelik yaşamdan alıntılar, av ve savaş sahneleri ile kadının merkez alındığı hamam, harem, esir, raks vb. erotik sahnelerdir.

Oryantal unsurların Batılılarca tanınmasında ve Oryantalizm kavramının zihinleri sürekli meşgul etmesinde Batılı ülkelerin düzenlediği ulusal ve evrensel nitelikli sergilerin yeri ayrı bir önem taşımaktadır. Dönemin kültürel yapısını da çok yönlü etkileyen bu sergilerde, merak konusu olan Doğu tanıtılmış, hem övülmüş hem yerilmiş, hem de keşfedilmiştir.

İlki 1798 yılında Fransa tarafından gerçekleştirilen ulusal nitelikli bir sergi iken daha sonrakiler uluslararası büyük kitlelere ulaşan, Batılıya Avrupa dışında başka kültürlerin de var olduğunu gösteren sergilerdir. Bu şekilde Batılı izleyici Doğu dünyasını seyyahların, şairlerin, yazarların, ressamın anlatımının dışında farklı bir açıdan görme fırsatı bulmuş, Doğu dünyası da bu sergilere katılarak kendini gösterme fırsatı yakalamıştır. Doğu dendiğinde ilk akla gelen Osmanlı imparatorluğu ilk kez 1851 Londra Sergisi'ne katılmıştır. Bu sergiye gönderilecek iki yüz sandık dolusu eşya gemiye yüklenmeden önce devlet adamları, elçiler, esnaf ve tüccarların görmesi amacıyla kısa süreli olarak İstanbul'da sergilenmiştir. İstanbul'dan gönderilen Bursa ipekli dokumaları, yasemin çubukları, taraklar, Mısır'dan gönderilen gül ve çiçek suyu şişeleri, Tunus'tan gönderilen sırma işlemler, fes ve şallar, pamuklu ve keten kumaşlar ödül almıştır. Daha sonraki 1855 Paris, 1873 Viyana, 1878-1889 ve 1900 Paris sergilerinde de Doğu'ya yer verilmiştir. Bu sergilerde Doğu'ya özgü müzik aletleri, altın ve gümüş işlemler, tepsiler, porselen ve cam eşyalar, sedef ve inci kakma kutular, sigara kutuları, telkâri objeler, Çanakkale seramikleri, Kütahya çinileri, biblolar, halılar, döşemelik kumaşlar, sedir ve yastıklar, nalınlar, gümüş yaldızlı tabancalar ve tüfekler vs. çeşitli değerli eşyalar sergilenmiştir. Bunlar objeler özellikle resimde ve fotoğrafta olmaza olmaz Oryantalist dekor öğeleri olmuşlardır.²⁰

²⁰ GERMANER, Semra ve Zeynep İNANKUR, “Oryantalistlerin İstanbulu”, Türkiye İş bankası Yayınları, İstanbul, 2008, s.47

Avrupa dışında başka bir kültürle karşılaşmış eşsiz deneyimler kazanan Batılı sanatçıların eserleri, ilk dönemlerde yine Batılı meraklıların evlerini süslerken sonraki dönemlerde Doğu'daki mekanlarda da kendini göstermiştir.²¹ Hem Batı hem de Doğu'da popüler olan Oryantalizm bir akım değildir, bahsedilen konuların bir üsluba bağlı kalmadan işlenmesidir. Germaner ve İnankur bu durumu şu şekilde ifade etmektedir.

*“Oryantalizm belli bir üsluba bağlı kalmayıp daha çok çeşitli resim akımlarına tanıklık eden 19.yüzyılın öncelikli bir konusu olarak ortaya çıkmıştır”.*²²

Sanatın her alanında etkisini gördüğümüz “Oryantalizm anlatılarla beslenmektedir”²³, zamana ve amaca göre farklılıklar gösteren Doğu hakkında uydurulmuş hikâyeler içermektedir. Seyyahların ve ressamların gözünden görünen Doğu, şiirler, masallar, romanlarda da karşımıza çıkmaktadır. Victor Hugo 1829'da “Bizler XIV. Louis döneminde Helenist idik, şimdi Oryentalist olduk” diye yazmıştır ve yine aynı yıl “Les Orientales” adlı şiir kitabı yayınlanmıştır.

Antonie Galland tarafından “Binbir Gece Masalları”nın Fransızca'ya çevrilmesi (1704-1717) Oryantalizmin edebiyat alanındaki başlangıcı kabul edilir. Asıl adı Arapça “Elf Leyle ve Leyle”²⁴ olan bu masal külliyyatının kim tarafından ve ne zaman yazıldığı konusunda kesin bilgi yoktur. Masalların geçtiği yerler Hindistan, İran, Irak ve Türkiye olarak düşünülmektedir. Şehrazad'ın hükümdar kocasına anlattığı 264 masalın yer aldığı bu eser konuşma diline benzer özentisiz bir üslupla kaleme alınmıştır. İngilizcede “Arabian Nights” olarak görülen Türkçe'ye ise ilk kez Sultan Abdülmecid zamanında çevrilen bu eser; şiir, müzik, sahne sanatları, moda tasarımı ve illüstrasyonları gibi sanatın diğer dallarını da etkilemiştir.

²¹ ÇETİNTAŞ, M.Burak. A.g.e., s.13

²² GERMANER, Semra ve Zeynep İNANKUR, A.g.e., s.36

²³ PARLA, Jale. “Hayali Doğu Oryantalizm”, Atlas Aylık Coğrafya ve Keşif Dergisi, 2001, sayı:96, s.66

²⁴ ULUTÜRK, Veli. “Binbir Gece” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1992, cilt: 6, s. 180-181. <http://www.islamansiklopedisi.info/> [11.06.2015]

1888 yılında ünlü Rus müzisyen Nicolay Rimsky Korsakov Binbir Gece Masallarından esinlenerek “Şehrazad” op.35 isimli eserini bestelemiştir. Sanatçının en popüler çalışmalarından olan bu eser koreograf ve balet Michel Fokine tarafından “Ballet Russes” için de kullanılmıştır. Rus Bale grubunu 1909 yılında Paris’de kuran Sergei Diaghilev birçok ünlü dansçı, müzisyen, koreograf, ressam, dekoratör ve tasarımcıyla çalışmıştır. Rus Balesi’nin Kleopatra, Şehrazad gibi ana eserlerinin sahne ve kostümlerini tasarlayan Leon Bakst, Doğu esintisini tasarımlarına taşıyarak Oryantalist Moda Akımının oluşmasını sağlamıştır. Bu akımı koleksiyonlarında işleyen ve oryantalist olarak da anılan en önemli Batılı moda tasarımcısı Paul Poiret’dir. Bunun dışında Mariano Fortuny, Callot Soeurs, Maria Monaci Gallega, Vitaldi Babani, Lucile, Jean Patou gibi tasarımcıların da Oryantal öğeler taşıyan çalışmalarının varlığından söz etmek mümkündür.

Rus Bale grubunun dağılması, 1929 Dünya çapında Büyük Krizin (Great Depression) patlak vermesi gibi gelişmeler sanatın birçok alanını etkilediği gibi Oryantalizmin de sonunu getirmiştir.

Araştırmamızda Doğunun Batıdaki etkisi incelenmiş olup Batı olarak değerlendirilen bölge yukarıda bahsedildiği gibi Fransa merkezli Avrupa, Doğu olarak değerlendirilen bölge ise Anadolu ve Kuzey Afrika’yı kapsayan Yakın Doğu ve Orta Doğu’dur. Uzak Doğu çalışmanın dışında bırakılmıştır.

Bu çalışma Oryantalizm ve Batılı kadın giyim modasında Oryantalist etkiler üzerine genel bir araştırma niteliğindedir. Oryantalizm kavramının sanat içindeki yeri, Batılı kadın giyiminde Doğu görünümleri, Doğunun Oryantal öğelerini kullanan Batılı illüstratörler ve moda tasarımcıları ana başlıklarıyla değerlendirilmiştir.

Bu tezin amacı 1880-1930 yılları arası Batı giyim modasında Oryantalist etkileri kadın giyimi açısından incelemektir. Araştırmada kadın figürünün bulunduğu Oryantalist ressamların tabloları, Oryantalist fotoğraflar, dönemin moda illüstrasyonları ve moda tasarımcılarının çalışmaları tezimizin araştırma konusu olmuştur. Bunlar aynı zamanda çalışmanın yöntemini oluşturup konuya dair taranmıştır. Çalışmada 1880-1900 tarihleri arasında tasarıma dair nadir örneklerle rastlanılmış, 1900-1930 tarihleri arasında

ise Oryantalizmin kadın giyim modasında kendisini etkin biçimde gösterdiği görülmüştür. Araştırmada konu ile ilgili yerli ve yabancı kitaplar, ansiklopediler, dergiler, sergi katalogları, makaleler, tez ve elektronik kaynaklardan yararlanılmıştır.

Dört bölümden oluşan bu tez çalışmasının I. bölümünde Doğu kültürünün Batı üzerindeki etkileri sanatsal açıdan değerlendirilmiştir. Oryantalizmin Romantizm, Fovizm, Kübizm gibi sanat akımlarıyla ilişkisine, bu akımlardan beslenerek oryantalist tarzda eserler vermiş sanatçılara değinilmiştir. Oryantalizmin fotoğraf, müzik, sahne sanatları, edebiyat, dekoratif sanatlar ve özellikle de resim alanındaki etkisi de yine bu bölümde ele alınmıştır. Oryantalist resmin konusuna açıklanarak Liotard, Lewis, Prezoisi, Gerome, Enst gibi Doğuda zaman geçirmiş sanatçılar ile Ingres gibi Doğuya hiç gelmemiş ressamlardan ve tablolarından konu ile ilgili örnekler sunulmuştur.

Tezin II. bölümünde Batılı Kadın Giyiminde Doğu Görünümleri konusu ele alınmıştır. Burada Doğu kadın giyimindeki Oryantal öğeler çarşaf, kaftan, yelek, şalvar, nalin, türban, peçe vb. sınıflandırılmış olup aksesuarlar sadece tekstil açısından ele alınmıştır. Doğunun bu öğelerinin Batılı kadın giyimindeki Oryantalist etkileri üzerinde durulmuştur.

Tezin III. Bölümünde bir önceki bölümde belirtilen Doğunun Oryantal öğelerini kullanan Batılı illüstratörler ve Moda tasarımcılarının oryantalist olarak nitelendirilebilecek çalışmalarına yer verilmiştir. Oryantalizmin moda tasarımı alanında bir akım olarak 1909 Ballet Russes/Rus Balesi ile başladığı vurgulanarak, oryantalizmi koleksiyonlarına taşıyan tasarımcılar işlenmiştir.

Tezin IV. bölümünde ise oryantal öğeler taşıyan Özgün Yelek Koleksiyonum sunulmuştur. Bu koleksiyon hazırlanırken Batılı ressamların Oryantalist tablolarındaki kadın giyim özelliklerinin verdiği esinden faydalanılmıştır. Tablolarda sıklıkla görülen oryantal giyim ögesi “yelek”, bu koleksiyonda pens yerine düğmelerle bedene oturtulmaya çalışılmıştır.

I.BÖLÜM

ORYANTALİZM VE SANAT İLİŞKİSİ

Oryantalizm coğrafi açıdan bakıldığında çok geniş bir mekanda görülüp kültürel olarak büyük çeşitlilik gösterse de genel olarak islam ülkelerini kapsadığı açıktır. Akdeniz kıyıları boyunca birbirinden farklı etnik yapılarıyla birçok Müslüman ülke uzunca bir süre Osmanlı hâkimiyeti altında varlığını sürdürmüştür. Kuzey Afrika, Cezair, Mısır, Fas, Suriye, Filistin, Anadolu vs. bunlar en yakın Doğu topraklarıdır ve yabancısıdır. Batı da Oryantalizmden etkilenerek, kendisine yabancı olanı konu almıştır. Bu bölgenin bilinmeyen yüzünü, tanınmayan manzaralarını ve merak edilen adetlerini sanatta konu edinmek bir dönem tutku haline gelmiştir.²⁵ Yazar Little bu egzotik olanın aktarılma şeklini şöyle açıklamıştır:

“Oryantalizm, Yakın ve Orta Doğu’yu Batılı izleyicinin varsayımlarına, zevklerine, fantazilerine, politikalarına ve önyargularına seslenecek bir biçimde betimleyen bir eğilimi ifade eder.”²⁶

Oryantalizm etkisi tüm dünyada dönem dönem farklı şekillerde ve neredeyse sanatın her dalında kendini göstermiştir. Bu bölümde Oryantalizm ve Sanat ilişkisi çerçevesinde bazı sanat akımları ve sanat dalları içerisinde Oryantalist etkiler değerlendirilmiştir.

1.1.Oryantalizmin Sanat Akımlarıyla Olan İlişkisi

1880-1930 yılları arasında çeşitli sanat akımları görülmektedir. Vedat Demirkol’a göre modern sanat akımları 1884 Seurat ile başlamıştır. 1886’da izlenimcilik döneminin son sergisi yapılmış, modern sanat öncüleri izlenimciliğin

²⁵ GERMANER, Semra ve Z. İNANKUR, A.g.e., s.36

²⁶ LITTLE, Stephen. **“İzmler Sanatı Anlamak”**, Yapı Yayın, İstanbul, 2006, s.74

etkisinde kalsa da bir süre sonra bu duruma başkaldırmışlardır. Bundan sonraki akımlar izlenimciliğe karşı bir tutum içerisinde oluşmaya başlamıştır.²⁷

1800'lerin sonunda Sembolizm, Arts and Crafts, Art Nouveau görülürken, 1900'lerin başında Fransa'da Fauve (vahşi), Almanya'da Die Brücke (köprü) ile dışavurumculuğun başlangıcı oluşmuştur. 1907'de Kübizm, 1909'da Fütürizm, 1913'de Konstrüktivizm, 1916'da Dadaizm, 1919 Bauhaus, 1924'de Sürrealizm gibi çeşitli anlayışlar çeşitli akımların oluşmasına sebep olmuş ve bu akımlar kendi içlerinde de dönemlere ayrılmışlardır.

Modern sanat akımlarından önce Rönesans ve Barok dönemi sanatçıların çalışmalarında da Orta Doğu giyimine ait figürler ve harem sahnelerinin erotizmi görülmektedir.²⁸ Bunlar aynı zamanda odalık figürünün Fransız rokoko estetiğinde de yer almasını sağlamıştır.²⁹ Bu noktaya kadar Doğu ile Batı ancak askeri ve ticari olarak minimal düzeyde etkileşim içerisinde olabilmıştır.

Oryantalizm vahşet, savaş, erotizm gibi konuların yanında Doğunun parlak güneşi, canlı renkleri, zengin bezemeleri ile pitoresk kareleri ve çeşitli giysiler içinde insan tiplerini şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Farklı akımlardan birçok sanatçı bu Oryentalist konuları gerçeğe uygun veya hayali olarak eserlerinde kendi üsluplarıyla yorumlamışlardır.

Doğuyu ziyaret eden hatta burda bir süre yaşamış olan sanatçılar bile duyduklarından esinlenmiş ya da hayal duygularının da katkılarıyla çalışmalarında Doğu'yu işlerken gerçek olandan uzaklaştığı görülmüştür. Bu dönemde İslam ülkelerine özellikle Osmanlı topraklarına yapılan seyahatler, arkeolojik araştırmalar, kent

²⁷ DEMİRKOL, C.Vedat. "Batı Sanatında Modernizm ve Postmodernizm", Evrensel basım yayın, İstanbul, 2008, s. 17

²⁸ MEAGHER, Jennifer. "Orientalism in Nineteenth Century Art", http://www.metmuseum.org/toah/hd/eur/hd_eur.htm, [20.05.2015]

²⁹ GÜÇHAN, Ayşegül. "Batı Resminde Doğulu Kadın İmgesi", Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Sanat Yazıları sayı:18, 2008, s. 35

manzaralarını konu alan oryantalist tablolar 20.yüzyılda soyut resmin temeli haline gelmiştir.³⁰

1.1.1.Romantizm

Romantizm için tek bir tanım bulmak oldukça zordur. Yoğun duyguların egemen olduğu bu akımın sanatçıları bastırdıkları kaba duyguları rahatlıkla ifade etmişler hareket, renk, dram ve egzotizmi üstün tutmuşlardır.³¹ Eserlerinde doğallıktan uzaklaşan Romantik sanatçılar kendi fantazilerini de ekleyerek abartılı coşkun bir anlatım kullanmışlardır. Bu da egzotik Doğu ülkelerine yönelmelerine zemin hazırlayıp Oryantalizmin Romantizmin bir kolu olması sonucunu oluşturmuştur.

19. Yüzyılda daha fazla sanatçı Doğu'ya seyahat etmeye başlamıştır. Fransız ressamlar daha çok Cezair, Fas, Anadolu'yu ziyaret ederken İngilizlerin daha çok Mısır ve Hindistan'a doğru yol aldıkları görünür.

Eugene Delacroix:(1798-1863)

Ferdinand Victor Eugène Delacroix, Fransa'nın en önemli Romantik ressamlarından biridir. Canlı bir üslup ve güçlü konular seçerek izleyiciyi sarsmak isteyen ressam edebiyattan, gündelik politikadan, tarihi olaylardan, vahşi hayvanlardan ve 1832'de gittiği Kuzey Afrika'dan etkilenmiştir.³² Doğu'ya giden ilk sanatçılar arasında yer alan ressam egzotik konulara öteden beri ilgi duymuş, Doğu yolculuğuna çıkmadan önce gezi kitaplarından, edebi eserlerden ve güncel olaylardan yararlanmışır. Romantizmin uç noktalarındaki savaş, vahşet ve zulüm konuları ile Doğu ülkeleri arasında paralellik kurarak Oryantalist temalı çalışmalarında daha çok bunlara değinmiştir. Sanatçının Oryantalizmi Sakız Adası Katliamı (1824) ve Sardanapalus'un Ölümü (1827) ile dikkat çekici bir nitelik kazanmıştır.³³ Bolluk içerisinde gösterişli

³⁰ DİKBAŞ, Mine. "Turquerie Modası", Antik Dekor, 2000, sayı:57, s.89

³¹ CUMMING, Robert. "Sanat Görsel Rehberler", İnkılap Kitapevi, China,2006, s.266

³² CUMMING, Robert. A.g.e., s.268

³³ GÜÇHAN, Ayşegül. A.g.e., s.33-46

mekânlar, çıplak ya da doğu giysileri ile uzanmış odalıkların betimlendiği standart günlük yaşam sahnelerinde ise durgunluk hakimdir ve buradaki figürler pasiftir.

Resim 1

Cezayirli Kadınlar, Eugene Delacroix, 1834

Kaynak: <http://www.tarihbilimi.gen.tr/terim/Cezayirli+Kadinlar/992>

Oryantalist resim Delacroix ile başlar ve İlk Oryantalist tablosu “Cezayirli Kadınlar (1834)” kendisinin en önemli eserlerinden biridir. Bu eserle haremi, erotizmin merkezi şeklinde yansıtmış ve kendine has Doğu dünyası yaratmıştır. Haremde farklı milletlerden köle ya da odalık olarak çok sayıda kadın bulundurmak güç, lüks, zenginlik ve modanın sembolü olmuştur. Bu şekilde diğer Batılı ressamlar da eserlerinde bu konuya yer vermişlerdir.³⁴

³⁴JOP, Alexandra A. (27 Kasım 2010), “**Romantic Orientalism: The Harem**”, <http://bestamericanart.blogspot.com.tr/2010/11/romantic-orientalism-harem.html> [10.05.2015]

Fransa'nın Cezayir'i işgali sırasında 1834'de Kuzey Afrika'da Cezayir, Mısır ve Fas'a giden ressam, buradaki yaşamı betimleyen çok sayıda resim yaparak pek çok oryantal temayı Fransız resim sanatına kazandırmıştır. Afrika'nın günlük yaşamı, gelenekleri ve giyim kuşamı sanatçıyı etkilemiş, eserlerinde bu konulara da yer vermiştir.

Resim 2-3

Fas Seyahatnamesinden desenler, Eugene Delacroix

Kaynak: İNANKUR, Zeynep. Hayali Doğudan Yakın Doğu'ya, Oryantalizmin1001 Yüzü, s.65

Ülkede Müslüman kadınların örtünme zorunluluğu olduğundan daha az problemlili olan Yahudi kadınları resme aktarmayı tercih etmiştir. Bunun üzerine "Cezayirli Kadınlar (1834)" çalışmasından sonra "Yahudi Düğünü (1837-1841)" adlı eserini resmetmiştir. Doğunun parlak ışığıyla canlı renklerini birleştiren Delacroix, daha sonra empresyonistlerin esinlenip temel alacağı tonların bölünmesi yöntemini geliştirmiştir.

1.1.2. Empresyonizm

Batılı sanatçılar stüdyo ya da müze koşullarında resim yaparak eğitim almışlar, doğada çalışmayı gelenek dışı saymışlardır. Ancak Doğuda resim yapan sanatçılar dışarıda çalışmak zorunda kalmışlardır. Akdeniz çevresinde doğal ışığın gücü ile geleneksel sanat uygulamalarını aşmışlardır. Kabbani “Oryantalist Resim” konulu makalesinde 1864’de tam da izlenimciliğin oluşum sürecinde Fransız eleştirmeni Hector de Callias’ın sözlerini alıntılamıştır:

“Fransız resmi Doğu’ya yönelik tutkuya çok şey borçludur. Bu tutku ona şimdiye kadar yoksun olduğu şeyi verdi: Işık ve güneş. Gerçekten de Louvre’daki Fransız galerisinde eksik olan nedir? Ne desen uslubu, ne kompozisyon, ne de renk uyumu. Eksik olan güneş ışınlarıdır.”³⁵

19.yüzyılın sonları ve 20.yüzyılın başlarında Doğu’nun egzotik yaşantısının yanında güçlü ışığı ve yoğun renkleri sanatçıların ilgisini çekmiş, Doğu’da yaşayan sanatçılar ışık ve renk konusunda Batı resim okullarının formülleri dışında yeni bakış açıları oluşturmaya başlamışlardır. Özellikle Empresyonistler üzerinde etkili olan, Doğu’ya gelip gözlemlerini tuale aktaran bu ressamlar Neo-Colorist (yeni renkçiler) olarak isimlendirilmişlerdir.³⁶ Empresyonizmde beyaz fonlu tualler kullanılarak renklerin canlılığı ve eserin parlaklığına önem verilmiştir.³⁷

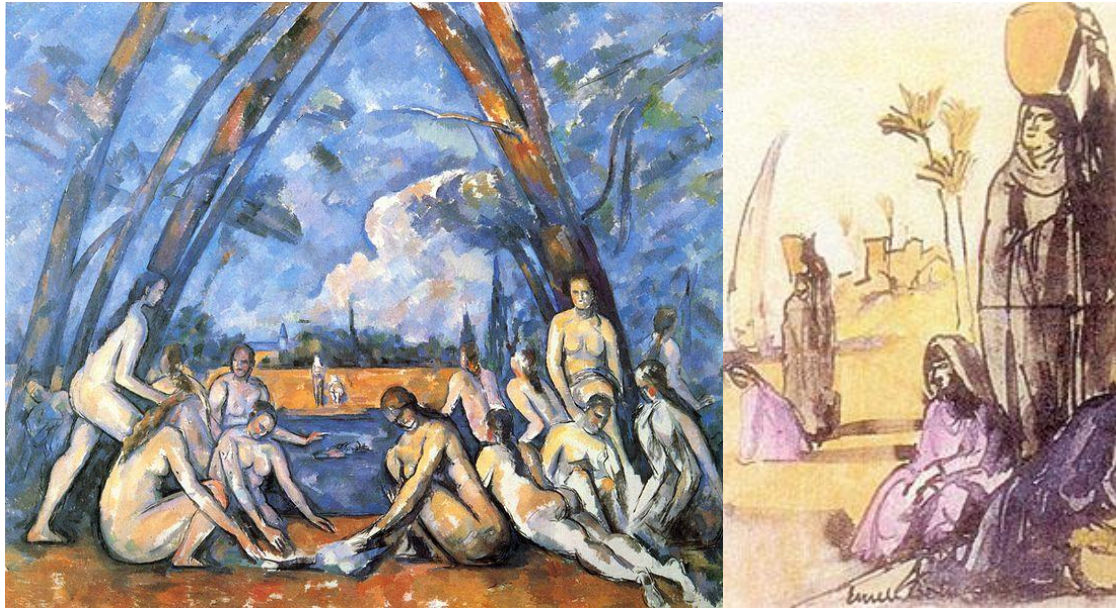
Bununla beraber kadın bedeninin ortaya konduğu, farklı sanatçılar tarafından tuale aktarılan “yıkananlar” teması sanatçıların eserlerinde sık karşımıza çıkmaktadır.³⁸ Doğu etkili bu tema, özellikle post empresyonist ressam Paul Cezanne (1839 - 1906)’ın “yıkananlar” dizisi ile ayrı bir değer kazanmış, sadece empresyonistleri değil diğer akım sanatçıları da etkilemiştir.

³⁵ KABBANİ, Rana. “Günümüzde Oryantalist Resim Üstüne”, Doğunun Cazibesi, Pera Müzesi, İstanbul, 2008, s. 99

³⁶ GERMANER, Semra ve Zeynep İNANKUR, A.g.e., s.39-40

³⁷ CUMMING, Robert. A.g.e., s.312-313

³⁸ VARGI, Elif, “ARTantane: Modern Resimde Yıkananlar Teması Ve Oryantalizm Söylemi”, Fotoğrafya, sayı:21, <http://fotografya.fotografya.gen.tr/cnd/index.php?id=377,610,0,0,1,0> [02.06.2015]

Resim 4 (soldaki)

Yıkandanlar, Cezanne, 1906 civarı

Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Paul_C%C3%A9zanne_047.jpg

Resim 5 (sağdaki)

Nil'de Arap Kadınlar, Aquarelles Orientales d'Emile Bernard 1893-1904

Kaynak: <http://www.19thc-artworldwide.org/autumn06/49-autumn06/autumn06article/158-fumeuse-de-haschisch-emile-bernard-in-egypt>

Bunun dışında eserlerinde oryantalizm etkisi görülen Empresyonist sanatçılardan biri de Emile Bernard (1868-1941)' dir. Klasisizmde ilham arayan bir sanatçıyken modern resim stilleri ve ondokuzuncu yüzyıl fotoğrafçılığında etkilenerek, bunu eserlerinde uygulayan biri haline gelmiştir. Kendini yeniden bulmak için 1893'de Fransa'yı terk etmiş ve on yıldan fazla bir süre Orta Doğu'da yaşamıştır. Sanatçı, Mısır yaşantısında sanatını yeniden tanımlamaya çalışmıştır.³⁹

³⁹ CONLEY, Paige A. "Emile Bernard in Egypt", <http://www.19thc-artworldwide.org/autumn06/49-autumn06/autumn06article/158-fumeuse-de-haschisch-emile-bernard-in-egypt> [10.06.2015]

Aguste Renoir: (1841 – 1919)

İzlenimcilik akımının ustalarından Fransız ressam Pierre Auguste Renoir, Oryantalizm ile İzlenimciliği buluşturmuş, doğu gezilerini ışıklı bir dille tuvaline aktarmıştır.⁴⁰ Manzara ve figür dışında yerel bir geleneği betimleyen tek çalışması olan “Arap Festivali (1881)” önemli Oryantalist eserlerindedir. Caminin beyazı ve insanların beyaz giysileri güneş altında parlayarak Renoir’e Cezair’de beyazı keşfettiği duygusunu hissettirmiştir.

Fransız resim tarihinin önemli isimlerinden Renoir, 1860’ların sonlarında bir Cezayir seyahati yapmıştır. Bu dönem Arap kültürüyle yakından ilgilenerek İslami desenlere, hat ve seramik sanatına merak duymuştur. “Odalık” çalışmasını da bu süreçte yapmıştır. Bu tablodaki cariye giyinik olmasına rağmen fazlasıyla erotik bir uzanışla resmedilmiştir.

Resim 6

Odalık (Cezayirli Kadın), Auguste Renoir, 1870

Kaynak: <http://www.wikiart.org/en/pierre-auguste-renoir/odalisque-an-algerian-woman-1870>

⁴⁰ İŞMAN, Sibel A. “18. ve 19. Yüzyıl Avrupa Resim Sanatında Akdeniz, *Mediterranean Journal of Humanities*”, IV/1, 2014, 35-43, http://proje.akdeniz.edu.tr/mcri/mjh/4-1/MJH-3-Sibel_ALMELEK_ISMAN.pdf, [22.05.2015]

Renoir ilk empresyonistlerden biridir ancak kısa süre sonra kendine has üslup geliştirmiştir. Üretken sanatçının eserlerinde pembe tenli balık etki kadınlar ve tüylü döşekler sıkça görülmektedir.

1.1.3.Fovizm

Vahşi hayvanlar anlamındaki “fauve” terimi ilk kez 1905’te tutucu sanat eleştirmeni Louis Vauxcalle tarafından küçük düşürücü amaçla kullanılmıştır. Resimlerdeki oldukça parlak olan renk üslubunu aşağılayarak, bunun vahşi yaratıklar tarafından yapıldığını ifade etmiştir.⁴¹

Resim 7 (soldaki)

Magribi Dançı Kız, Kees van Dongen, 1910

Kaynak: LEMAIRE, Gerard Georges. The Orient in Western Art, Könemann, France, 2005, s.303

Resim 8 (sağdaki)

Fatıma ve Dans Grubu, Kees van Dongen, 1906

Kaynak: <http://www.cdpaintings.com/kees-van-dongen/kees-van-dongen-fatima-and-her-troupe-1906/>

⁴¹ CUMMING, Robert. A.g.e., s.346

Fovist sanatçıların başında Henri Matisse, Andre Derain, Maurice de Vlaminck ve Raoul Duffy gelmektedir. İlk olarak 1905 Salon d'Automne'da gruba "Fov" yakıştırması yapılmıştır.⁴² Fovlar renkleri karıştırmadan ya da yeni tonlar oluşturmadan derinlik duygusundan yoksun olarak doğrudan tüpten resim yüzeyine aktarmışlardır. Dünyayı canlı biçimlere indirgemişler, ayrıntıları saf dışı bırakarak her zaman parlak ve düz yüzeyler şeklinde resmetmişlerdir.

Henüz empresyonizmi bile kabullenemeyen Batılı çevrelerin karşısına ayrıklı bir akım ortaya koyan Fovistler, Afrika sanatlarına ait yapıtlara özellikle de masklara ilgi duymuşlar ve bunun dışında Oryantalist kadın motifini de çalışmalarında işlemişlerdir. Henry Matisse dışında Fovist ve Oryantalist çalışmaları görülen Hollandalı ressam Kees van Dongen(1877-1968) ve sanat dünyasına empresyonist olarak adım atan ancak sonraki dönemde fovist olarak Poiret ile tekstil desenleri üzerine çalışan Raoul Dufy (1877-1953) önemli isimlerdir.

Henri Matisse: (1869-1954)

Fransız ressam 1887'de hukuk eğitimi almaya başlamıştır ancak 1890'da apandisit ameliyatı geçirerek yatakta geçen süre zarfında resim yapmaya başlamış ve bu bir tutku haline gelmiştir. 1895 yılında Güzel Sanatlar Okulu (Ecole des Beaux Arts) sınavını kazanarak Doğu sanatına merakı olan Gustave Morau'nun atölyesinde çalışmaya başlamıştır.⁴³ İlk kişisel sergisini 1904 yılında Vorland'ın galerisinde açmıştır. 1905'de Derain, Vlaminck ve Marquet ile birlikte Paris Sonbahar Salonu'nda bir sergiye katılmış ve resimleri halkın tepkisini çekmiştir.⁴⁴

⁴² LITTLE, Stephen. A.g.e., s.100

⁴³ ALTINTAŞ, Osman. **Matiss'in Eserlerinde Oryantalizm**, İdil Dergisi, 2014, Cilt 3, Sayı:11, s.66

⁴⁴ ORHAN, A.Hande. "**Henri Matisse'in Sanatında Zaman ve Mekan Kavramı**", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 47- 1 (2007), s.78

Resim 9

Zorah, Henri Matisse, 1912

Kaynak: <http://www.henrimatisse.org/zorah-on-the-terrace.jsp>

Resim 10

Turban ve Sarı Yeleği ile Lorette, Henri Matisse, 1917

Kaynak: <http://www.wikiart.org/en/henri-matisse/lorette-with-turban-and-yellow-vest-1917>

1906 yılınca Cezair'e, 1911'de de Fas'a giden sanatçı buralardan giysi ve seramik gibi oryantalist objelerle dönmüştür. Bu dönem yaptığı resimlerde renk daha canlıdır. 1914'de I.Dünya Savaşı ile birlikte renkleri koyulaşmaya başlamıştır. Sanatçı, 1919'da Diaghilev için dekorlar da hazırlamıştır.⁴⁵

Hocasının Doğu sanatına olan merakı dışında, Doğu'ya yaptığı seyahatler ve 1910 yılında Münih'te açılan "Müslüman Sanatı Sergisi" 'nin de Matisse üzerinde etkisi olmuştur.⁴⁶ O yıllarda dünyanın en önemli olayı şeklinde karşılanan bu sergiye Avrupa'dan önemli ressamlar akın akın gelmişlerdir.

⁴⁵ ORHAN, A.Hande. A.g.e., s.79

⁴⁶ ALTINTAŞ, Osman. A.g.e., s.68

Resim11 (soldaki)
Odalık, Matisse, 1917

Kaynak: <http://www.wikiart.org/en/henri-matisse/odalisque-1917>

Resim 12 (sağdaki)
Siyah masa, Matisse, 1919

Kaynak: <http://www.henri-matisse.net/paintings/cm.html>

1919-1929 yılları arasında odalık temaları ile karşımıza çıkan sanatçının o dönem 50 civarında yağlı boya resmi vardır. Bu resimlere Oryantal İranlı, Hint ya da Faslı figürler eşlik etmiştir. Bunun dışında Delacroix, İngres ve Renoir'in tabloları da Matisse'e ilham kaynağı olmuştur.

Bundan sonra Doğu, Matisse'in peşini bırakmamıştır. Özellikle Doğulu kadın motifi eserlerinde sıkça görülmektedir. İki Cariye (1912), Kırmızı Şalvarlı Cariye (1922), Oturan Cariye (1928), Fas Görüntüsü (1922), İki Çağdaş Kadın, Kırmızı Ceket (1917) ve Oturan Zorah ve varyasyonları şeklinde yapılan eserler en güzel örneklerdir.

1.1.4.Kübizm

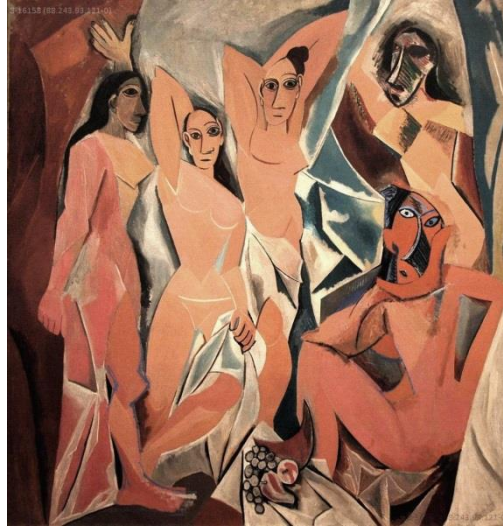
Kısaca üç boyutlu resmin iki boyutlu olarak resmedilmesi şeklinde ifade edilen kübizm ile 20.yüzyılın başında doğayı taklit etmekten vazgeçen sanatçı, nesnenin özüne inmek için yeni biçim arayışına girmiştir. Afrika ilkel sanatları, Hint, Japon ve İslam sanatları, Batıdaki sergi ve müzelerde teşhir edildikçe yeni biçim arayışındaki sanatçılara ilham kaynağı olmuştur.

Avrupa sanatında soyutlama eğiliminin Kübizm ile başladığını düşünen yazar Kılıç'a göre; İslam sanatlarında tasvir niteliğindeki resim, nesnelere stilize ederek görünümleri olduğu gibi taklit etmekten kaçınmış böylece nesnel görsellik yolu kapanırken soyut biçimlemenin yolu açılmıştır. Bu açıdan bakıldığında 20. Yüzyıl başlarından itibaren çağdaş sanatların yolunu açan fovist ve kübist batılı sanatçıların ortaya koydukları eserlerle halı-kilim, hat ve minyatür gibi sanat dalları arasında da benzer paralellik söz konusudur.⁴⁷ Resmi soyutlayarak dekoratif arayış içerisine giren Batılı ressamalara Doğunun halıları kaynaklık etmiş, renkleri saf ve biçimleri gölgesiz olarak ifade eden minyatürler ile görüneni değil düşünceyi çizgilerle ve lekelerle güzelleştiren hat sanatı yol göstermiştir.

Fovizm renk ve kompozisyona, Kübizm ise çizgi ve biçime odaklanmış yepyeni görsel birer dil olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁸ 20.yüzyılın en radikal sanat hareketlerinden biri olan kübizm, yepyeni bir yorum, görme biçimi ve resimsel bir anlatım biçimidir. Temelleri 1907 yılında Pablo Picasso'nun "Avignonlu Kızlar" isimli çalışmasıyla atılmıştır.

⁴⁷ KILIÇ, Erol. "Çağdaş Resim Sanatının Oluşmasında Doğu ve İslam Sanatlarının Etkisi", "Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, Erzurum. 1997,sayı:3, s.49-70, <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunigsed/article/viewFile/1025002314/1025002321> [10.06.2015]

⁴⁸ ANTMEN, Ahu. "20.yy Batı Sanatında Akımlar", Sel Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.45

Resim 13

Avignonlu Kızlar, Pablo Picasso, 1907

Kaynak: <http://lebriz.com/pages/lst.aspx?lang=TR&sectionID=0&articleID=1256&bhcp=1>

Pablo Picasso: (1881-1973)

Kübizm gözle görmenin dışında akılsal ve kurgusal da görülebileceğini göstermiştir. Sadece renk değil çizgi, nokta, leke ve biçimin de ön planda olduğu kübizimde Picasso'nun ağır konturlar ile sınırlandırılmış çalışmalarına rastlamak mümkündür. Yazar Kılıç, Picasso'nun usta bir hattatın çalışmasını gördükten sonra çizgi ve doğulu islam sanatı üzerine sarfettiği sözleri paylaşmıştır.

“Benim varmak istediğim son noktayı, islam yazısı çoktan bulmuş. ...Ama bunlar ne kadar ritmik! Doğulu renkçidir ama renkçiden çok çizgici, soyuttur.”⁴⁹

Picasso, pek çok sanatçı gibi Batılı olmayan kültürlerin nesnelere ilgi duymuştur. Yüzlerce taslak sonrası dokuz ayda biten ve kübizmin başyapıtı olan “Avignonlu kızlar” isimli çalışmada da Doğu etkisi söz konusudur. Bu eseri

---

⁴⁹ KILIÇ, Erol. A. A.g.e., s. 60

tamamlamadan önce Paris'deki etnografya müzesini gezen ressam, buradaki Afrika kabile maskelerinden ve Okyanusya heykellerinden etkilenmiştir.⁵⁰

Kendi başına bir ekol olan Picasso Türk kültürüne de ayrı bir ilgi duymuş ikinci eşi Jacqueline, Picasso'nun oryantalist tablolarının modeli olmuştur. Eşini Akdenizliye benzeten ve Türk giysilerini kendisine çok yakıştıran ressamın bir dizi oryantalist giysili Jacqueline tablosu bulunmaktadır.⁵¹

Resim 14 (soldaki)

Sandalyede Türk kostümlü Kadın, Pablo Picasso, 1955

Kaynak: <http://www.artnet.com/artists/pablo-picasso/femme-au-costume-turc-dans-un-fauteuil-Vum6m96IWaFYX9LBgk9yTg2>

Resim 15 (sağdaki)

Jacqueline Rocque, Pablo Picasso, 1955

Kaynak: <http://www.pablo-ruiz-picasso.net/theme-jacquelineroque.php>

⁵⁰ YILMAZ, Nalan. (08 Kasım 2014) “Picasso'nun İki Kübist Resmi: ‘Avignon’lu Kızlar’ ve ‘Guernica’”, <http://lebriz.com/pages/lst.aspx?lang=TR&sectionID=1&articleID=1256>, [10.05.2015]

⁵¹ KARGILI, Tuna. “Picasso ile Jacqueline”, Milliyet Sanat, sayı Aralık 2003/537, s.8

Kübizm öncülerinden Georges Braque da Picasso gibi Batılı olmayan nesnelere ilgi duymuş, sanatçının “Avignonlu Kızlar” çalışmasını gördükten sonra ertesi yıl “Büyük Çıplak” isimli kendi çalışmasını tamamlamıştır. Her ikisinin de etkilendikleri en önemli kaynak Cezanne’ın “Yıkananlar” dizisi olduğu düşünülmektedir.

1.2.Oryantalizmin Sanat Dallarlarıyla Olan İlişkisi

Oryantalist sanat çalışmaları 17.yüzyıldan itibaren Batı dünyasında büyük yankı uyandırmış ve Doğu’ya karşı bir merak başlamıştır. Başlangıçta doğu insanının, din, dil ve tarih açısından incelenmesi anlamında kullanılan Oryantalizm, özellikle 19.yüzyıl ortalarında Doğu dünyasını konu alan resim türünü belirtmek için kullanılmıştır.⁵² Doğu coğrafyası, şehir manzarası ve estetik doku ile mistik ve egzotik olanı keşfetmeye çalışan Batılı sanatçılar birbiri ardına buraya gelerek ya da anlatılarla beslenerek Doğunun sunduklarını eserlerine taşımışlardır. Bu yüzyılda ekonomik ve siyasi gelişmelerle beraber giderek önem kazanan Doğu, Avrupalı sanatçılar için eşsiz bir kaynak, özgün biçim ve renk dünyası olmuştur.

Kendi dışındaki coğrafyalara ilgi duyan Batı dünyası, genellemeler ve hayaller ile başka bir Doğu oluşturmuş ve bu doğu daha sonra “öteki” olmuştur. Batının karşıtı olan öteki; ilkel, zevk ve zulüm özellikleriyle her türlü şiddetli tutkunun mekânı olarak önyargılar ve varsayımlarla işlenmiştir. 18. yüzyılda görülen Doğu egzotizmi 19. yüzyılda isim değiştirerek yerini Oryantalizme bırakmıştır. Önceden hayal mahsulü konular ele alınırken sonrasında sanatçılar, karşısındakini merak eden ve tanımak isteyen ancak bazen ön yargılarını da içine katarak Doğuya gelip görmeye hatta burada yaşamaya başlamışlardır. Böylece savaş, vahşet, av, harem, hamam, odalık, mimari, kent manzarası, gündelik yaşam gibi işledikleri konuları yerinde görüp gizemli olanı çözmek, erotizm ve zenginliği sunmak istemişlerdir.

---

⁵² DANSÇI, Semra. “**Delacroix’in Fırçasından Osmanlılar**”, Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Dergisi, Sayı: XIV-1, Nisan 2005, s.61-78

Edebiyat, dekorasyon, müzik, sahne sanatları, fotoğraf, moda ve özellikle resim gibi sanatın her alanında etkisini gördüğümüz Oryantalizm çeşitli tarzlarda işlenmiş bilim, tarih ve sanat konusudur.

1.2.1.Gravür

En basit şekliyle kazıma resim sanatı olan gravür ağaç, taş veya metal bir levhanın oyularak işlenmesi ve bunun bir yüzeye basılması tekniğidir. Aynı zamanda bu teknikle yapılmış resimdir.⁵³ Geçmiş 15.yüzyıla dayanan gravür, matbaacılıkta sanat ürünlerinin oluşturulmasında ve çoğaltılmasında kullanılmaktadır.⁵⁴

Sanatın gelişmesinde önemli etkisi olan gravürler önceleri din, doğa ve insanı simgeleyen semboller için kullanılırken daha sonra kitap basımı ile dönemin önemli eserlerinin baskısı ve çoğaltılması için kullanılan bir teknik haline gelmiştir. Gravürler fotoğrafın henüz icat edilmediği dönemdeki doğa ve insan manzaraları, sosyal ve kültürel hayat vs. gibi konular hakkındaki bilgilerin günümüze dek ulaşmasını sağlayan ve aynı zamanda sanat değeri taşıyan önemli belgelerdir.

Egzotik Doğu'nun kent yaşamı ve manzaraları dışında giyim kuşamı hakkındaki bilgileri de günümüze dek ulaştıran gravür, Doğuya gelmemiş ve bu toprakları hiç görmemiş sanatçılar için de esin kaynağı olmuştur.

1551'de Nicolas de Nicolay'ın "Les Quatres Premiers Livres des Navigations et Pregrinations Orientales"⁵⁵, Giovanni Vitalba'nın 1769'daki "Eastern Costumes" ve Van Mour'un 1714'de "Recueil Ferriol"⁵⁶ kitaplarında yer alan gravürler en önemli Oryantalist gravürlerdir.

⁵³ Türk Dil Kurumu, "Gravür" maddesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

⁵⁴ SEVİM, Mustafa. "Gravürlerle Türkiye- Giysiler Portreler I" (sunuş bölümünden), T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002

⁵⁵ GERMANER, Semra. "Tabloların Oryantal Dansı: Hamam, Harem ve Erotizm", NTV Tarih, 2013, Sayı:53, s.31

⁵⁶ İNANKUR, Zeynep. "Hayali Doğu'dan Yakın Doğu'ya", Oryantalizmin 1001 yüzü, s.69

Van Mour: (1671-1737)

Flaman asıllı Fransız ressam Jean-Baptiste van Mour, portreleri ve tarihsel yapıları konu alan resimleri ile tanınmaktadır. 1669 yılında Fransız büyükelçisi Marquis de Ferriol himayesinde İstanbul'a getirtilerek ressama, bölgedeki değişik kıyafetleri resmetmesi emri verilmiştir. 1707-1713 yılları arasında tamamlanan ve 100'ün üzerinde resmin yer aldığı bu çalışma, 1715'de "Recueil de Cent Estampes Représentant Différentes Nations du Levant" (Levant'ın Çeşitli Milletlerini Tanıtan Yüz Gravürlük Derleme) ismiyle kitap haline getirtilerek Jacques le Hay adındaki bir mühendis tarafından albüm olarak yayınlanmıştır.⁵⁷ "Ferriol Derlemesi" olarak da bilinen bu etkileyici gravür kitabının ilk sayfalarında padişah ve hiyerarşik düzen içerisinde sultanların resimleri ve farklı giysilerdeki tipler; kızlar ağası, kapı ağası, dervişler, Türk düğünü, cenaze töreni, sema notaları, semazenler vs. resmedilmiştir. Daha çok Osmanlı halkını oluşturan çeşitli din, dil, ırk ve etnik kökenden insanı temsil eden gravürlerin bulunduğu bu kitap referans değerinde olup Avrupa ülkelerinde geniş yankı uyandırmıştır.⁵⁸ Ayrıca bu eser dönemin en gözde ve en önemli kostümlerini tanıtarak moda tasarımı açısından ayrı bir önem taşımaktadır.

⁵⁷ MAKZUME, Erol. "Oryantalist Ressamların Diyarı-ı Osmaniyesi" ,1 Mart-26 Mart 2005 Sergi Katoloğu, s.38

⁵⁸ "Ferriol Derlemesinden Gravürler" (25.05.2012) Pera Müzesi, <http://blog.peramuzesi.org.tr/cesitli/ferriol-derlemesinden-gravurler/> [05.06.2015]

Resim 16 (soldaki)
Kadın giyim (Chios),
“Recueil de cent Estampes representant differentes Nations du Levant”,
Van Mour, 1714
Kaynak: <http://www.tarihnotlari.com/jean-baptiste-van-mour-gravurleri/>

Resim 17 (sağdaki)
Kadın giyim (Chios) renklendirilmiş detay
Kaynak: <http://eng.travelogues.gr/item.php?view=37857>

Resim 18 (soldaki)

Afrikalı Kadın, Van Mour, 1714

“Recueil de cent Estampes representant differentes Nations du Levant”
Kaynak: <http://www.tarihnotlari.com/jean-baptiste-van-mour-gravurleri/>

Resim 19 (sağdaki)

Çingene dansçı, Van Mour, 1714

“Recueil de cent Estampes representant differentes Nations du Levant”
Kaynak: <http://www.tarihnotlari.com/jean-baptiste-van-mour-gravurleri/>

Van Mour, İstanbul’a yerleşerek çalışmalarını kendi açtıkları atölyelerde devam ettiren “Boğaziçi Ressamları” ndan biridir. Kendisine Fransız Kralı tarafından 1725 yılında “Kralın Doğu’daki daimi ressamı” ünvanı verilmiştir. Sanatçının kıyafetler albümü dışında mevlevi dervişleri, kır eğlenceleri, elçi kabul ve düğün törenleri gibi çeşitli konularda da tabloları vardır. Ayrıca Lady Montagu gibi İstanbul’a çeşitli amaçlarla gelmiş Batılı ziyaretçileri de Doğu giysileri ile resmetmiştir.⁵⁹

⁵⁹ GERMANER, Semra ve Z. İNANKUR, “Oryantalistlerin İstanbulu”, Türkiye İş bankası Yayınları, 2.basım, İstanbul, 2008, s.24

Orientalizm, 19. yüzyılın sonlarında etkinliğini kaybetse de Doğu giysili kadınlar ve özellikle harem kadını motifi odalık adı altında tablolarında kendisini göstermiştir.

1.2.2.Resim

Oryantalizm terimi Fransız yazar Theophile Gautier'in yazılarıyla Doğu dünyasını konu alan resim türü için de kullanılmaya başlanmıştır. 1798 Napoleon'un Mısır Seferinden 1914 I.Dünya Savaşına kadar olan süre içerisinde Oryantalist Resmin varlığından söz edilebilir. Öncelikle Fransız bir resim türü iken sonrasında İngilizler de bu konuya yönelmiştir. 1870'lerden sonra Oryantalist resim sanatı İsveç, Almanya, Avusturya, Belçika gibi Avrupa ülkeleri, Rusya ve Türkiye'de de ilgi görmüştür.⁶⁰

Aynı görüşü destekleyen iki yazar Thornton ve İnankur'a göre resimde Oryantalizm bir akım değildir. Oryantalist resimde benzer konular işleyen sanatçıların farklı üsluplarda çalıştıkları, üsluptan çok konu yönünden yakınlık gösterdikleri görülmektedir.⁶¹

1.2.2.1.Oryantalist Resimde Konu:

Oryantalist resmin konusuna genel olarak baktığımızda manzaralar ve figürlü kompozisyonlar olarak iki gruba ayrıldığı görülmektedir.⁶² Arkeolojik alanlar ve coğrafya, islam mimarisi ve kent görünümünden oluşan manzaraları konu alan Batılı sanatçılar Doğu'nun sıcak renk tonu ve parlak renkleri ile eserlerinde yenilikler yaratmışlardır. Gemaner ve İnankur Batılı sanatçıların ayrıca ışık ve rengin yanı sıra bezemenin de taşıdığı önemi kavradıklarını düşünmektedir.⁶³ İslamın hakim olduğu

⁶⁰ İNANKUR, Zeynep. "Oryantalizm", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Yem Yayın, İstanbul 1997, s. 1389-1391

⁶¹ MAKZUME, Erol. "Turquerie'den Cumhuriyet'e: Oryantalistler", Batılının Doğu Sevdası 20 Aralık 2009-16 Ocak 2010 (sergi kataloğu), Feyziye Mektepleri Vakfı, Figür Grafik ve Matbaacılık, s.4

⁶² İNANKUR, Zeynep. "Hayali Doğu'dan Yakın Doğu'ya" Oryantalizmin 1001 yüzü, s.69

⁶³ GERMANER, Semra ve Zeynep İNANKUR, Oryantalistlerin İstanbulu, s. 40

Doğunun figürlü karelerinde ise daha çok kadının merkez alındığı harem, hamam, raks, etnik kıyafetler ve bunun dışında iç ya da dış mekanda gündelik hayat, portreler, bedeviler, ibadet sahneleri vs. görülmektedir.

Doğulu insanın kim olduğu, neye benzediği, günlük yaşamı, yaşam tarzı, kılık kıyafeti Avrupalının merak konusu olmuştur. Oryantalist eserlerde merkez insan, bilhassa da “kadın”dır.⁶⁴ Dolayısıyla asıl merak edilen Batılılar tarafından bir türlü ulaşılamayan kadın figürüdür. Kadının olduğu mekanlara girilememsi bu durumu cazip hale getirmiştir. Sadece sanatçılar için değil Batılı alıcılar için de kadın figürlü özellikle hamam ve harem sahneli tablolar favori haline gelmiştir. Daha çok hayalleri süsleyen, erkek merkezli, cinsel obje olarak resmedilen kadın figürü Özellikle Avrupa’da Romantizm döneminde Müslüman kadınlar üzerinde erkek egemenliği teması işlenmiş, kadının savaş ganimeti olarak erkeklerin eline geçmesi veya esir pazarı tasvirleri çizilmiştir.⁶⁵ Doğuya seyahat eden Avrupalıların beraberlerinde Doğulu kadın tablosuyla dönmelerinin moda olması bunu göstermektedir. Bunun dışında Doğu halı ve aksesuarlarının süslediği mekânda Doğulu giysilerle poz vermek de moda olmuştur. Kadın figürü aynı zamanda seyyahların hazırladıkları kostüm albümlerinde de kendisini göstermektedir ki bunlar Oryantalizmin Batı giyim modasındaki yansımaları açısından ayrı bir önem taşımaktadır.

Yazar Alarşlan’a göre seyyahların hazırladığı kostüm albümlerine konu olan kadın, bir süre sonra tablolarda erotizm rüzgarı estiren hayali bir kahramana dönüşmüştür.⁶⁶

⁶⁴ ÇETİNTAŞ, M.Burak. A.g.e., s.14

⁶⁵ TAŞAR, M.Murat. “Batının Kendi Kimliğini İnşa Etme Sürecinde Öteki olarak Doğulu Kadın”, s.161, http://www.academia.edu/7321063/Bat%C4%B1n%C4%B1n_kendi_kimli%C4%9Fini_in%C5%9Fa_s%C3%BCrecinde_%C3%B6teki_olarak_do%C4%9Fulu_kad%C4%B1n [05.06.2015]

⁶⁶ ALARŞLAN, Burcu. “Türk İmajının Görsel Yansımaları”,A.g.e., s.153

1.2.2.1.1.Esir (Köle) Pazarı:

Esir pazarları İsa'dan iki bin yıl önce, Mezopotamya uygarlıklarından itibaren Ortadoğu ve Akdeniz çevresinde ticarete konu olmuştur. Savaşta esir alınan veya babaları ya da bölge yöneticileri tarafından haraç olarak verilen genç kız ve delikanlılar, belli başlı kentlerin açık pazarlarında satışa sunulmuşlardır. İskenderiye ve Kahire bu ticaret merkezlerinin başında gelmiştir. O dönem esir pazarları kalburüstü zenginlerin ve yazarların çok ilgisini çekmiştir.⁶⁷

1.2.2.1.2.Hamam

Oryantalist resimlerde daha çok kadınlar hamamı tasvir edilmiştir. Batılıya göre hamam “Doğulu kadının yeryüzündeki cennetidir”, “kentin tüm olaylarının konuşulduğu, dedikoduların uydurulduğu bir kadınlar kahvehanesidir.”⁶⁸

Lady Mary Wortley Montagu'nun yazdığı mektuplar ve hamamların detaylı anlatımları tablolara esin kaynağı da olmuştur. Pürüzsüz, kusursuz Doğu'ya özgü egzotizmin içinde şehvetli, beyaz vücutlar 19.yüzyıl Avrupa'sında Osmanlı, Doğulu, Türk deyince akla gelenleri yansıtmıştır.⁶⁹ En ünlü Oryantalist hamam sahnesi Ingres'in “Türk Hamamı” adlı tablosudur. İngres Doğu'ya hiç gitmemiştir ancak Lady Montagu'nün mektuplarındaki Sofya hamamı ve 1551'de İstanbul'a gelen Nicolas de Nicolay'in bir gravürü, Ingres'in çalışmasına kaynak olmuştur.

⁶⁷ CROUTIER, Alev A. “**Harem Gizemli Dünya**”, Remzi kitapevi, İstanbul, 2009, s.23

⁶⁸ ÜDEKAN, Ayla. “**Türk Hamamı**”, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Yem Yayın, İstanbul 1997, cilt2, s. 751

⁶⁹ ALARSLAN, Burcu. “**Türk İmajının Görsel Yansımaları**”, A.g.e., s.154-155

1.2.2.1.3.Harem:

Arapça “harem”dan gelen harem sözcüğü, yasaklanmış olana işaret etmektedir. Doğu’da kadının kendisi için “mahrem” olarak da kullanılmaktadır. Günlük yaşamda harem ailedeki kadınların, çocukların, dul kalmış kadın akrabaların ve hizmetkârların dışarıya kapalı olarak bir arada yaşadığı yerdir. Croutier’e göre harem aynı zamanda Batıda bir tür “mutluluk evi”dir. Harem aynı zamanda zengin konağında efendinin karılarını ve hizmetkârlarını genellikle de hadım kölelerin gözetiminde tuttuğu bölümdür.⁷⁰

Oryantalist resimde harem kadınları genellikle herhangi bir iş yapmamaktadır, kendilerini erkek için hazırlarcasına resmedilmişlerdir.

Resim 20

Haremden, Guisepe Aureli, Güner ve Hayda Akın koleksiyonu

Kaynak: GERMANER, Semra ve Z. İNANKUR, Oryantalistlerin İstanbulu, Türkiye İş bankası Yayınları, 2.basım, İstanbul, 2008, s.149

⁷⁰ CROUTIER, Alev A. A.g.e., s.19

1.2.2.1.4.Raks:

Oryentalist resimde en sık rastlanılan konulardan biri de Raks eden kadınlardır. Yazar Gürdaş yazısında E.W. Lane'in seyahatnamesinden odalık hakkında şunları aktarmıştır.

“E.W. Lane haremde profesyonel anlamda şarkı söyleyen bazen de dans eden kadınların olduğundan bahseder. Bu kadınlara dansçı kız, eğlendirmek üzere eğitilmiş anlamında “almeh” adı verilmiştir. 1850 yılından itibaren bu sözcük dans edip şarkı söyleyen kadınların yanı sıra fahişeler için de kullanılmaya başlanıyor.”⁷¹

Buna en iyi örnek Jean Leon Gerome'un “Almeh” (bkz. Res.) isimli çalışmasıdır. Bu dansçıların koreografileri genellikle durgun bir şekilde başlayıp şaşırtıcı bir şekilde bitmektedir. Dansların en ünlüleri ise “arı dansı”dır.

1.2.2.1.5.Odalık

Odalık kelimesi Türkçe'deki oda sözcüğünden türemiştir ve oda kadını anlamında kullanılmaktadır. Savaşta tutsak olan ya da satın alınan 10-18 yaş arasındaki Bosnalı, Macar, İspanyol, Rum, Rus, Çerkez asıllı daha çok sarışın, beyaz tenli kızlar, bazen de zenci ve dilsiz Yemen ve Berberistan kadınları alınırdı. Bunların içinden zeki ve güzel olanları edebiyat, dans, müzik, dikiş, dini ve cinsel konularda eğitilirdi.⁷²

Odalıklar daha çok çıplak ya da yarı çıplak resmedildiği gibi Doğulu giyimi ve dekoru içinde de tablolara aktarılmıştır. En tanınmış Odalık tablosu İngres'in “Büyük Odalık” eseridir.

⁷¹ GÜRDAŞ, Bora. “19.Yüzyıl Harem Konulu Resimlerde Kadın İmgesi”,<http://kirpi.fisek.com.tr/index.php?metinno=tarih/20050131120448.txt>, [20.06.2015]

⁷² GÜRDAŞ, Bora. A.g.e.

Resim 21

Odalisque, Leon Francois Comerre

Kaynak: <http://www.oilpaintingonline.com/htmllarge/large-23231.html>

1.2.2.2. Oryantalist Ressamlar:

Oryantalist olarak nitelendirilen ve izleyicinin düşüncesini esir alan yapıtlar, Doğunun bolluk ve cümbüşüne dalmış, tukunun, gösteriş ve barbarlığın mekanını işlemiştir. Batı ise akılcı ve uygardır.⁷³

1854 yılında Roma büyük ödülü (Grand Prix de Rome) için ilk kez oryantalist tarzda eserler de yarışma kapsamına alındı. Bu dönemde Doğu'yu konu alan ve oryantalist temalar üzerinde duran ressamın Doğu'ya gelmeden önce kendi ekollerinden kazandıkları tekniklerle Doğu temalı resimler yaparak sanat hayatlarında olgunluk çağına geldikleri görülmektedir. Yine bu dönemde Doğuya birkaç defa gelmiş görmüş olanların yanı sıra hiç gelmemiş ve tanımadan resmetmiş atölye ressamı da vardır.⁷⁴

⁷³LITTLE, Stephen. A.g.e., s.74

⁷⁴MAKZUME, Erol. "Turquerie'den Cumhuriyet'e: Oryantalistler", Batılının Doğu Sevdası 20 Aralık 2009-16 Ocak 2010 (sergi kataloğu), Fezziye Mektepleri Vakfı, Figür Grafik ve Matbaacılık, s.7

Eugène Delacroix , Jean-Étienne Liotard, Jean Auguste Dominique Ingres, John Frederick Lewis, Jean-Léon Gérôme, Rudolf Ernst, Giulio Rosati, Francesco Balleio, Leon Francois Comerre, Alphonse Étienne Dinet, Frederick-Arthur Bridgman, William Pickersgil, Ettore Simonetti ve daha birçok isim Oryantalist tarzda eserler vermiştir.

Resim 22

Halı satıcısı- detay, Francesco Balleio
Şalvarları, terlikleri, işlemeli yelekleri ile iki kadın
<http://artpaintingartist.org/the-carpet-sellers-by-francesco-ballesio/>

Resim 23 (soldaki)

Genç Kadın ve Tefi, Leon Francois Comerre

Çizgili kuşak ve örtüsü, ince gömleği ve yelegeği ile Oryantalist Kadın

Kaynak: <http://theredlist.com/wiki-2-351-861-414-400-507-view-orientalism-profile-comerre-leon-francois.html>

Resim 24 (sağdaki)

Constantinople'den Geç Kadın portresi, Frederick-Arthur Bridgman, 1880

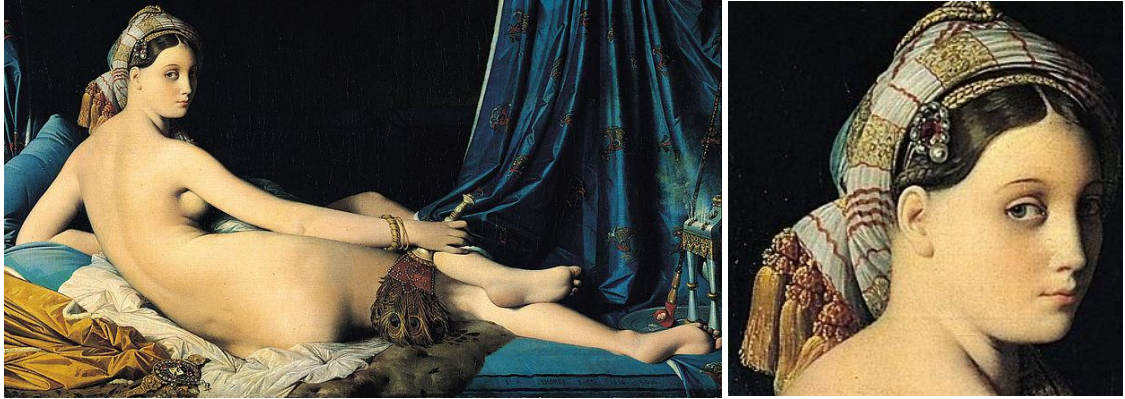
Kaynak: <http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2012/regards-sur-lorient-pf1210/lot.30.lotnum.html>

1.2.2.2.1. Jean Auguste Dominique Ingres (1780-1867)

Fransız ressam kendisini hep bir tarih ressamı olarak görmüştür. 1763'te yayımlanan Lady Mary Worthley Montagu'nün gezi mektuplarından, Blaise de Vigenère'nin 1662'de yayımlanan "Histoire générale des Turcs" adlı tarih kitabındaki gravürlerden, Giovanni Vitalba'nın çizdiği röprodüksiyonlarından oluşan, 1769'da Londra'da "Eastern Costumes" başlığıyla yayımlana bir dizi gravür çalışması ve "Recueil de cent estampes représentant différentes nations du Levant" adlı

XVIII.yüzyıl sanatındaki Türk motifleri hakkında kaynak oluşturan kitaplardan da esinlenmiş olduğu yapıtlarından anlaşılmaktadır.⁷⁵

Resim 25 (soldaki)
Büyük Odalık, Ingres, 1814

Resim: 26 (sağdaki)
Büyük odalık, Türban detay

Kaynak:

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jean_Auguste_Dominique_Ingres,_La_Grande_Odalisque,_1814.jpg

Sanatçı önceleri bir yandan portre çalışmalarıyla hayatını kazanırken diğer yandan “yıkanaanlar” konusunu işlemeye başlamıştır. Bu dönemden sonra sanatında oryantalist anlayışla ortaya çıkan “Odalık” adlı resmini gerçekleştirmiştir.⁷⁶

1.2.2.2.2.Jean Etienne Liotard (1702-1789)

Cenevreli pastel ressamı, minyatürcü ve gravürcü olarak tanınan Liotard, öncelikle Cenevre’de o dönem saatçilik ve kuyumculuk alanında yaygın olan minyatürcülük ve mine sanatı üzerine öğrenim görmüştür.⁷⁷

⁷⁵VARGI, Elif, A.g.e.

⁷⁶ KODAMAN, Leyla ve M.Özkartal. “Picasso’nun Türk Hamamı Adlı Yapıtında J.D. Ingres’den öykülenme İzleri”, http://www.sanavetasarim.gazi.edu.tr/web/makaleler/5_leylamehmet.pdf [20.06.2015]

Resim 27 (soldaki)

Türk Giysileriyle Frenk Kadını ve Hizmetçisi, Jean Etienne Liotard, 1742-1743
Kaynak: http://www.allaboutshoes.ca/en/heights_of_fashion/east_meets_west/index.php

Resim 28 (sağdaki)

Türk Giysileriyle Tef Çalan Kız, Jean Etienne Liotard, 1738-1743
Kaynak: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jean-%C3%89tienne_Liotard_-_Turkish_Woman_with_a_Tambourine_-_WGA13067.jpg

Daha sonra adı portreci ve gravürcü olarak anılmaya başlamıştır. İtalya’da kardinallerin resimlerini yapan sanatçı, Türk giysileri içerisindeki Britanyalı aristokratların pastel portrelerini yapmakla da ünlüdür. 1737’de Doğu Akdenize yapılan bir gemi yolculuğuna katılarak İzmir’e gelir. İzmir de kaldığı dönemde diplomatik görevle burada bulunan ailelere mensup genç bayanların, Türk kıyafetleriyle portrelerini yapmıştır. 1738’de Lord Duncannon ile İstanbul’a gelip 1742 yılına dek Türkiye’de yaşamış olan sanatçı, bu süre zarfında Doğu giysileri giyerek buradaki insanların yaşam

⁷⁷ MAKZUME, Erol ve E. KOCABAŞOĞULU. “Cenevrelî Türk Ressam; Turqueri’den Oryantalizme”, Toplumsal Tarih Dergisi, <http://erolmakzume.com/wp/?p=1796> [05.05.2015]

tarzına uyum sağlamıştır. Turquerie modasında Oryantalizme geçişi simgeleyen ressam Litoard Avrupa ülkelerinde kendisini “Peintre Turc-Türk Ressam” olarak tanıtmıştır.⁷⁸

1.2.2.2.3. John Frederick Lewis (1779-1856)

Viktorya döneminin Doğu’ya giden en tanınmış kişisidir. Başarılı bir gravür ustasının oğlu olan Lewis 1832-1834 yılları arasında İspanya’da yaşamış ve bir dizi taş baskı çıkarmıştır. Gravür ile sanatçı belli bir statüye yükselerek gezgin sanatçı olmaya karar vermiştir. 1840 yılında İtalya, Yunanistan, Türkiye üzerinden Kahire’ye giden Lewis on yıl kadar burada yaşamıştır. Burada yaşadığı sürede kendisini ziyarete gelen Roman yazarı William Thackeray kitabında sanatçı için “Türkleşmiş bir Avrupalı” gibi giyinen Osmanlı gibi yaşayan biri olarak betimleme yapmıştır.

Resim 29

Haremin Gözdesi, John Frederick Lewis

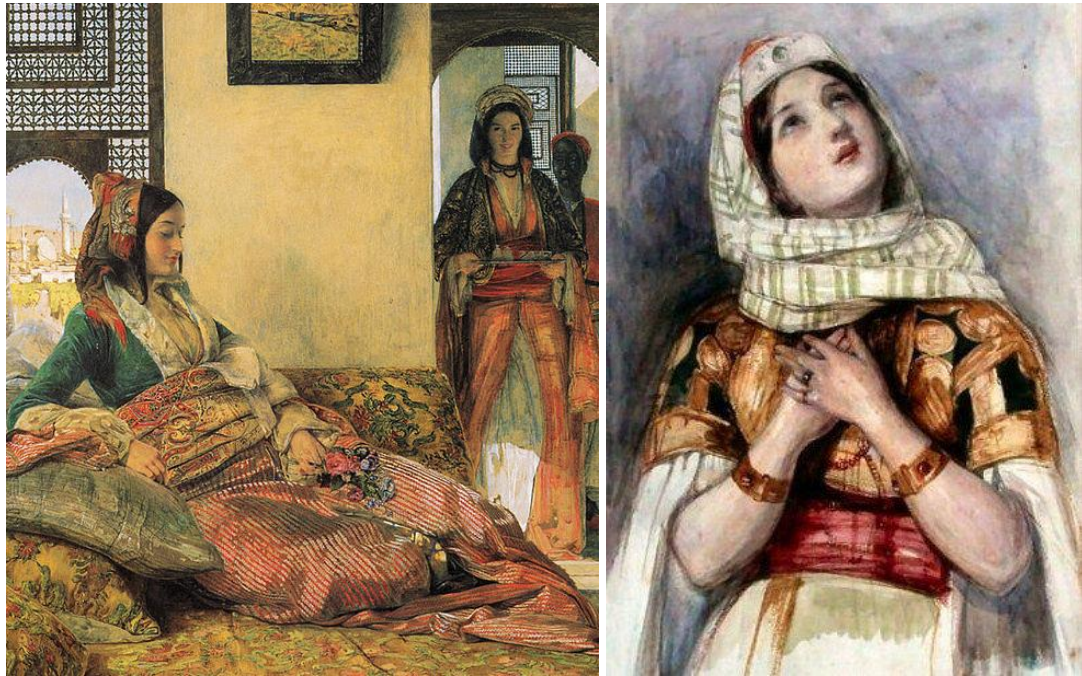
Fes ve Çizgili kumaşlarla giyinmiş oryantalist dekor içerisinde kadın

Kaynak: http://www.wikigallery.org/wiki/painting_257211/John-Frederick-Lewis/Favourite-of-the-Harem

⁷⁸ ARSLAN, Burcu. A.g.e. s.152

Lewis burada kaldığı on yıl boyunca altı yüz kadar suluboya resim ve desen çalışmıştır. Bu yapıtlar ile sanatçı topladığı süs eşyaları ve giysileri 1851’de Londra’da sergilenmiştir. 1850’den sonra yine yağlı boya resim yapmaya yönelmiştir.⁷⁹

Lewis’in resimleri ayrıntılı, parlak ve aydınlıktır. Londra’ya döndükten sonra Lewis Oryantalist konulu resimler yapmaya devam etmiştir. Harem sahneleri, Mısır’ın pazaryerleri, avlular, Kahire sokakları, sahneleri ve çeşitli ortamlarda betimlediği doğulu tipler seçtiği konulardır.⁸⁰

Resim 30 (soldaki)

Harem- Kahire, Lewis, 1858

Kaynak: <http://lebriz.com/pages/lzd.aspx?articleID=1&sectionID=2&lang=TR&bhcp=1>

Resim 31 (sağdaki)

Türk giysileri ile genç kız, Lewis, (tarih bilinmiyor)

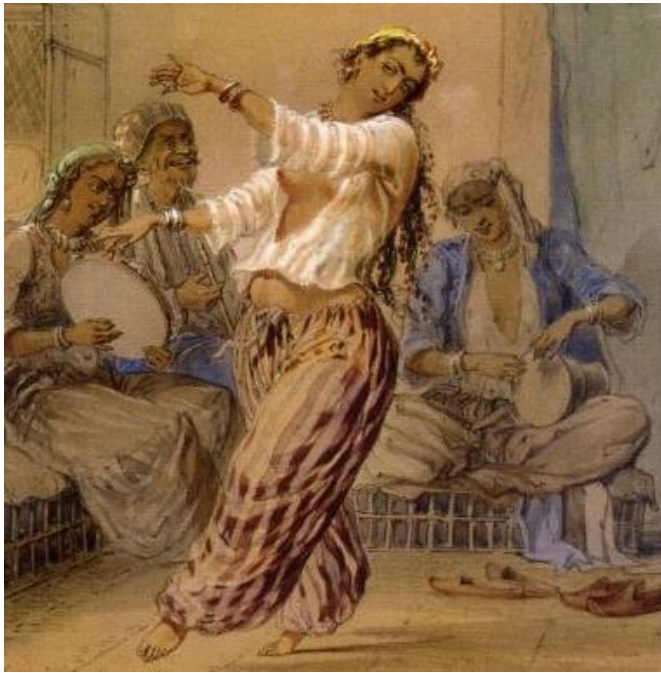
Kaynak: http://www.wikigallery.org/wiki/painting_257034/John-Frederick-Lewis/A-Young-Lady-in-Turkish-Dress

⁷⁹ BIRCHALL, Heather. “Sanatçıların Yaşam Öyküleri”, Doğunun Cazibesi, Pera Müzesi, 3.baskı, İstanbul, 2009, s.339

⁸⁰ BAYER, Canan. (20.02.2006) “John Frederick Lewis”, <http://lebriz.com/pages/lzd.aspx?articleID=1&sectionID=2&lang=TR&bhcp=1> [02.06.2015]

1.2.2.2.4.Amedeo Preziosi (1816-1882)

Malta doğumlu Oryantalist ressam Kont Amedeo Preziosi, 1840'da Paris'e giderek Ecole des Beaux Arts'ta resim eğitimi almıştır. Bu dönemde Oryantalizmin revaçta oluşu sanatçıyı etkilemiş ve Doğunun çekiciliğine kapılarak ileride gerçekleştireceği Oryantalist konulu resimlere yönelmesine sebep olmuştur.⁸¹ 1942 yılında İstanbul'a gelen sanatçı, yaşamının üçte ikisini burada geçirmiştir. Diğer Oryantalist ressamların aksine şehrin halkını, gelenek ve göreneklerini iyi tanımış çeşitli din, millet ve meslekten insanları ve mahalle, çarşı, kahve, dergah gibi mekanları resmetmiştir.⁸²

Resim 32

Mısırlı Göbek Dansçısı, Preziosi, 1862

Kaynak: <http://www.romanticism-in-art.org/Egyptian-Belly-Dancer,-from-Souvenir-of-Cairo,-1862.html>

Resim 33

İpek Pazarında Kadınlar, Preziosi, 1858

Kaynak: <http://www.gac.culture.gov.uk/work.aspx?obj=19649>

⁸¹ BAYER, Canan. Ag.e.

⁸² İNANKUR, Zeynep. "İstanbul'un Hikayesini Anlatan Ressam", Amedeo, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, s.7

Preziosi, resimlerini kalem ya da mürekkeple çizdikten sonra suluboya ile renklendirmiştir. Ressamın tablolarındaki Osmanlı kadın giyiminde Batı esintilerini de görmek mümkündür.⁸³

Preziosi pek çok dili iyi bildiği için İstanbul'daki İngiliz elçiliği onu tercüman olarak kullanmıştır. İngiliz elçisinin özel sekreteri ile tanışıp bu dönemde İstanbul karakterlerinden oluşacak bir dizi suluboya resim siparişi almıştır. Sadece Türklerin değil Rum, Yahudi, Ermeni gibi Osmanlı topraklarında yaşayan diğer etnik gruplardan da çeşitli mesleklerdeki insanları betimlemiştir. Bu resimler 1844 tarihli "Costumes of Constantinople" isimli albümde toplanmıştır.⁸⁴

Resim 34 (soldaki)
Bir haremın içi, Preziosi, 1851
Kurşun kalem ve suluboya,

Kaynak: <http://collections.vam.ac.uk/item/O148093/interior-of-a-harem-watercolour-preziosi-aloysius-rosarius/>

⁸³ ÖZCAN, Aylin. "Preziosi, Mango ve Zonaro'nun Eserlerinde Payitaht'taki XIX.Yüzyıl Kadın Giyimi", Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi ART-E, Mayıs-Haziran'14 Sayı:13, s.5

⁸⁴ İNANKUR, Zeynep. "İstanbul'un Hikayesini Anlatan Ressam, Amedeo", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, s.10

1.2.2.2.5.Jean-Léon Gérôme (1824-1904)

Yaşadığı dönemde dünyanın en önemli sanatçılarından olan Gerome, aynı zamanda Oryantalist resimde önemli isimler arasında yer alır. Charles Gleyre'in atölyesinde öğrenim gören sanatçı daha sonra Güzel Sanatlar Okulunda eğitimine devam etmiştir. Fransız ressam, aynı zamanda gravür ustası, heykeltıraş ve öğretmendir.

Resim 35

The Almeh (pipo ile), Gerome, 1873

Tual üzerine yağlı boya

Kaynak: <http://www.unc.edu/~ecranfor/writing.htm>

Resim 36

Kapıdaki Kahireli Kadın, Gerome, 1897

Tual üzerine yağlı boya

Kaynak: http://allart.biz/photos/image/jean_leon_gerome_107_woman_of_cairo_at_her_door.html

Gerome 1854'de oyuncu Edmond Got ile önce Yunanistan'a sonra İstanbul'a ardından da Mısır'a doğru yola çıkmıştır. Seyahati boyunca Doğunun çeşitli mekanlarını ve tiplerinin resmetmiş, döndüğünde 1857'de çalışmalarını sergilemiştir. Böylece Doğunun yaşam ve kültürünü eserlerine taşımış ve izleyicisi ile paylaşmıştır. Sergide büyük beğeni almasıyla Gerome Doğu'ya altı defa daha seyahat etmiş ve Afrikada'ki hayvanları ve doğal manzaraları, Türkiye ve Cezair'in sokaklarını çarşı ve camilerini gözlemleyerek eserlerine taşımış, bu Oryantalist etkiyi Fransa, İngiltere, İtalya, Almanya vs. gibi Batının önemli noktalarında sergilemiştir. İnce işçiliğinden dolayı dönemin eleştirmenleri kendisine “arkeolojik” sıfatını yakıştırmışlardır.⁸⁵

1.2.2.2.6.Rudolph Ernst (1854-1932)

Avusturyalı ressam İtalyan romantizminden ve klasik eserlerinin yanında Oryantalizmden de etkilenmiştir. Küçük yaşta resimle ilgilenerek Viyana Güzel Sanatlar Akademisine katılmıştır. Daha sonra Paris'e yerleşerek çalışmalarını burada sürdürmüştür. 1885'den itibaren Oryantalist ressam olarak tanınmaya başlamıştır. Bu tarihlerde Orta Doğu'ya bir seyahat gerçekleştirmiş İspanya, Fas ve Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Gezilerinde yapmış olduğu gözlemler ve taslaklar onun asıl çalışmalarına yardımcı olmuştur.

1877 yılında Paris'de, Fransız Sanatçılar Salonu'nda ilk kez resimleri sergilenen sanatçı, 1905'den itibaren Paris'in güneyinde Fontenay-aux-Roses'e yerleşerek oryantal motifli seramik fayans üretimine başlamıştır. Bu dönemden sonra kariyerinin sonuna dek Oryantalist eserler üretmiştir. İslam dünyası ve Kuzey Afrika günlük yaşantısı başta olmak üzere Doğuyu Romantizmle bağdaştırarak kendine has bir tarz oluşturmuştur.⁸⁶

⁸⁵ BIRCHALL, Heather. A.g.e., s.332

⁸⁶DURAK. C. (16.04 2012)“**Rudolph Ernst**”, <http://www.tarihnotlari.com/rudolph-ernst/> [20.06.2015]

Resim 37

Okuyucu, Rudolph Ernst

Kaynak: <http://www.tarihnotlari.com/rudolph-ernst/okuyucu/>

Resim 38

Hamam, Rudolph Ernst

Tual üzerine yağlı boya

Kaynak: THORNTON, Lynne. Women as Portrayed in Orientalist Painting, ACR PocheCouleur, France, 1994, s.66

1.2.3.Fotoğraf

İnsanların dünyayı tanıma istekleri ve merak duygusu onları yeni şeyler keşfetmeye yönlendirmiştir. Bunun bir örneği de resme göre daha çabuk ve net sonuç veren fotoğraf yöntemlerinin araştırılmasıdır. Bu yöntemlerin bulunmasıyla Dünya görsel olarak tekrardan keşfedilmeye başlanmıştır.

19.yüzyılda Oryantalizmin revaçta olduğu dönemde ressamlar gibi fotoğrafçılar da Doğuya akın etmeye başlamıştır. Bunlar genelde fotoğrafçılığa yeni adım atmış ressamlar ve gezgin fotoğrafçılardır. Bununla birlikte şimdiye kadar resmin yaptığı kent manzaraları, tarihi ve mimari eserler, Doğulu tipler ve Oryantalist kostümleri betimleme görevini artık fotoğraf üstlenmeye başlamıştır.⁸⁷

Fotoğrafçılık tarihine baktığımızda Oryantalizm kavramının önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Doğuyu ziyaret eden Batılı fotoğrafçıların çalışmaları hem belgesel hem de kurgu niteliği taşımaktadır. Referans olarak düşünebileceğimiz bu fotoğraflar öncelikle Doğu kültürünü tanıma ve bilgi alma amacıyla ortaya çıkarken daha sonra merak duygusu ile şekillenip hayali, cinsel fantezileri tetikleyici, ticari bir kurmaca olarak işlenmiştir. Dolayısıyla oryantalizm dendiğinde akla gelen hayali resim ve fotoğraflar olmuştur. Daha sonra bu durum gerçeğin bir parçası haline gelmiştir.

19 Ağustos 1839'da Fransız Bilimler Akademisi, Louis Jacques Mande Daguerre (1787-1851)'in buluşu olan fotoğraflama yöntemi "daguerreotype"⁸⁸ i tüm dünyaya duyurmuştur. Tanıtım günü Pariste olan gezgin Joly de Lotbiniere (1798-1865) kendisine daguerreotype alıp Doğu yolculuğuna çıkmış, seyahati sırasında aralarında bir başka önemli gezgin Goupi Fesquet, Fransız ressam Vorace Vernet ve Charles Marie Bouton'un da olduğu bir grup arkadaşı ile bilinen ilk fotografik geziyi gerçekleştirmişlerdir. Rotaları önce Yunanistan olan gurubun ilk daguerreotype'leri "Atina" olmuştur. Sonra Beyrut, Suriye, Şam, İskenderiye, Kahire derken 4 Şubat 1840

⁸⁷ BÖLÜK, Gülderen. (09.07. 2013), "Stüdyo Fotoğraflarında Oryantalizm", <http://www.kolektomani.com/?p=1975>, [10.06.2015]

⁸⁸ daguerreotype; gümüş nitrata ışığa duyarlı hale getirilen bakır levhaların, pozlanarak cıva buharına tabi tutulup geliştirilmesiyle elde edilen fotografik görüntüleme yöntemi

da İzmir'e varmışlardır.⁸⁹ Burada Fransa ve İngiltere merkezli Batıdan söz ediyorsak 1839 Atina çekimleri ilk doğu fotoğrafları ve 1840'lardaki İzmir fotoğrafları ise ilk Anadolu fotoğraflarıdır diye düşünebiliriz. Dolayısıyla bu çalışmalar Oryantalist fotoğrafın başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

Resim 39

Atina'nın ilk fotoğrafı, Daguerreotype, 1839

Kaynak: <http://photographytraveler.com/the-first-photos-of-athens/>

Daguerreotype'ler ancak tek pozitif, tek kopya şeklinde üretilebilmekteydiler. O dönemde matbaa teknikleri gelişmediğinden bu tek resim, ressamlar veya gravürcüler tarafından ağaç baskı ya da taş baskı yöntemleriyle dergi, kitap ya da albümlere aktarılmışlardır.

⁸⁹ ÖZENDES, Engin. “Batının Gözüyle Doğu Fotoğrafları”, Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi ve Dilek Sabancı Sanat Galerisi, 2013, s.15

1840'da bir diğer fotoğraflama yöntemi olan "calotype"⁹⁰ tanıtıldı. Bu yöntemle daguerreotype kadar net sonuç alınamasa da üretim, saklama ve çoğaltma kolaylığı sayesinde birçok isim tarafından tercih edilmiştir. Calotype kullanan öncü isimlerden biri Reverend George Brides 1846-52 yılları arasında İtalya, Mısır ve Akdeniz sahillerine ait 1500'den fazla görüntü elde etmiştir.

Roger Fenton, Leon Eugene Mehedin, James Robertson, Felice Beato gibi isimler 1853'te Kırım savaşı dönemindeki çalışmalarıyla dünyada ilk savaş fotoğrafçıları olarak tanındılar.⁹¹ Dolayısıyla Doğu ilk savaş fotoğraflarına da konu olmuştur.

Gezgin fotoğrafçılar ve savaş fotoğraflarından sonra portreciliğin gelişmesi ile yerleşik fotoğrafçılar ve stüdyolar görülmeye başladı. Bu stüdyo fotoğraflarında da gerçeğe yakın konular görüldüğü kadar Oryantalist resimlerdeki sahnelerde olduğu gibi düşsel temalar da görülmektedir.

Fotoğraf tarihi açısından dönemin en yoğun ilgi gören şehirlerinden biri İstanbul olmuştur. Çeşitli amaçlarla gezgin olarak gelen fotoğrafçıların yanı sıra burada yaşayan ve stüdyo açan yabancı uyruklu fotoğrafçılar sayesinde İstanbul ve dolayısıyla Türkler dünyada tanınmıştır. Anadolu coğrafyası, arkeolojik değerleri, gelenek görenekleri, günlük yaşantısı, Türk kültürü albümlere konu olmuş ve bu albümler dünya fuarlarında tanıtım amacıyla sergilenmiştir.

Doğu dendiğinde ilk akla gelen Osmanlı imparatorluğu 1873 Viyana'da açılan sergiye kendi hazinesinden değerli eşyalar ve çeşitli giysiler göndermiş, bu giysilerin fotoğraflarını çekerek bir albüm hazırlatmıştır. Albümün tüm fotoğrafları Oryantalist fotoğrafçılığın en güçlü temsilcisi olan Pascal Sebah tarafından çekilmiştir. "Les

⁹⁰ Calotype; (kalotip) yarı saydam durumdaki gümüş nitrat karışımı ile kâğıt üzerinde fotoğraf negatifleri elde etme yöntemi

⁹¹ ÖZENDES, Engin. "Batının Gözüyle Doğu Fotoğrafları", Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi ve Dilek Sabancı Sanat Galerisi, 2013, s.19

Costumes Populaies de la Turquie en 1873” isimli bu albüm 370 sayfa olarak hazırlanmıştır.⁹²

Resim 40 (soldaki)

“Les Costumes Populaies de la Turquie en 1873” albümünden bir sayfa Resimdeki kadın çizgili kumaştan şalvar, cepken ve peçesi ile poz vermiştir.

Resim 41 (sağdaki)

“Les Costumes Populaies de la Turquie en 1873” kadın giyim detay

Kaynak: <https://archive.org/details/lescostumespopul00osma>

⁹² ÖZENDES, Engin. Ag.e., s.24

Resim 42 (soldaki)

Ev giysisi ile Türk Kadını, Sebah & Joaillier, 1894

İşlemeli yeleği, çizgili kumaştan kuşağı ve takıları ile dikkat çekmektedir.

Kaynak: ÖZENDES, Engin. Batının Gözüyle Doğu Fotoğrafları, Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi ve Dilek Sabancı Sanat Galerisi, 2013, s.71

Resim 43(sağdaki)

Türk Kadını, Sebah & Joaillier, 1894

Püsküllü fesi, işlemeli yeleği ve şalvarı ile dikkat çekmektedir.

Kaynak: ÖZENDES, Engin. Batının Gözüyle Doğu Fotoğrafları, Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi ve Dilek Sabancı Sanat Galerisi, 2013, s.111

Resim 44

Costumes Orientales 1

Gülderen Bölük Koleksiyonundan ince ipekli gömlekleri, yelekleri ve şalvarlarıyla kadınlar

Kaynak: <http://www.kolektomani.com/?p=1975>

Resim 45
Costumes Orientales 2
Gülderen Bölük Koleksiyonundan oryantalist giysiler içerisinde erkek modeller
Kaynak: <http://www.kolektomani.com/?p=1975>

Türk kültürü kartpostallara da konu olmuştur. Dönemin en büyük kartpostal üreticisi ve yayıncısı Max Früchtermann (1852-1918) adı geçen fotoğrafçıların çalışmalarından, özellikle de gündelik yaşamdaki kadın temalı fotoğrafları kartpostal serilerinde kullanmıştır. Doğu kadınının fotoğraf çekmediği hatta poz vermesinin olanaksız olduğu ve kadının olduğu mekâna erkeğin girmesinin dahi söz konusu olamayacağı bu dönemlerde modeller azınlıklara mensup kadınlar, Pera batakhanelerinde çalışanlar ya da İmparatorluğu ziyarete gelmiş Batılı hanımefendilerdir. Bazen de erkek modellere Türk kadın giysileri giydirilerek Oryantalist tarzda kompozisyonlar oluşturulmuş ve stüdyo ortamında fotoğraflandırılmıştır.⁹³

Oryantalist stüdyo fotoğraflarına baktığımızda oymalı sütunlar, trabzanlar, sedef kakmalı sehpa, rahleler, halılar, kilimler, nargileler, çubuklar, tesbihler, ibrikler,

⁹³ ÖZENDES, Engin. “**Batının Gözüyle Doğu Fotoğrafları**”, Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi ve Dilek Sabancı Sanat Galerisi, 2013, s.22

fincanlar, tepsiler, yastıklar, minderler ve bu dekor içerisinde incecik ipekli giysileriyle mindere uzanmış kadınlar, enstrüman çalan ya da raks eden kızlar en belirgin objeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu şekilde kadının gizli dünyasını temsil eden fotoğraflar genel olarak “Şark Güzeli (Beaute Oriental)” olarak tanımlanmaktadır.⁹⁴ Bu oryantalist yaklaşım bazen gerçek dışı kompozisyonlara da neden olmuştur.

Resim 46 (soldaki)

Paşa ve Bayadère, Roger Fenton, 1858

National Media Museum Collection

<http://blog.nationalmediamuseum.org.uk/2012/06/27/pasha-and-bayadere-roger-fenton-on-display/>

Resim 47 (sağdaki)

Yaşmaklı Kadın, Abdullah Freres, 1880 civarı

Oryantalizmin 1001 Yüzü, Modada Oryantalizm”, Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul, 2013, s.116

⁹⁴ ÖZDAL, Işık. “Oryantalizm, Görsel İzler ve Günümüz Fotoğraf Sanatı”, YEDİ Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi, 2013, sayı:9. s.67

Kadınların olduğu yerlere erkeklerin girmesi mümkün olmadığından fotoğrafçılar stüdyo veya atölyelerde peçe ve örtüyü kaldırıp kendi haremini fotoğraf karesine taşımışlardır. Victorian dönem fotoğrafçıların egzotik Doğu anlayışları da bu stüdyolardan çıkan fotoğraflardan anlaşılmaktadır. Roger Fenton bu anlayışta bir Doğu temsili oluşturmuştur. Seyahatinden sonra kıyafetler ve dekorlarla dönmüştür.⁹⁵

Fotoğrafçılık sadece İstanbul ve Pera civarında değil İzmir, Bağdat, Kıbrıs, Halep, İskenderiye, Kahire, Suriye, Beyrut, Şam gibi turistlerin ziyaret ettiği Doğunun birçok bölgesinde gelişmiştir.

Resim 48 (soldaki)
Odalisque, Delacroix, 1857

Kaynak: <http://www.fotoritimdergi.com/isik-ozdal-oryantalizm-gorsel-izler-ve-gunumuz-fotograf-sanati>

Resim 49 (sağdaki)
Nude Study Eugène Durieu, 1854

Kaynak: <http://www.fotoritimdergi.com/isik-ozdal-oryantalizm-gorsel-izler-ve-gunumuz-fotograf-sanati>

⁹⁵ TAŞAR, M.Murat. A.g.e.

Oryantalist fotoğrafçıların çalışmaları tüm bunların dışında Oryantalist ressamların modeli olarak da karşımıza çıkmaktadır. Doğuya hiç gitmemiş veya tam olarak gözlemleyememiş ressamlar fotoğraflardaki Doğuyu tablolarına aktarmış ya da bu fotoğraflardan esinlenmişlerdir.

Örneğin Delacroix'in "Odalisque" tablosu Eugene Durieu'nun "Nude Study" fotoğraflarından ilham alınarak tuale aktarılmıştır. Bir diğer isim Jean Leon Gerome "Sarayın Terası" isimli çalışmasında Abdullah Biraderler'e (Abdullah Freres) ait Topkapı saray avlusu fotoğraflarını kullanarak hayali bir harem tablosu resmetmiştir.⁹⁶

1.2.4.Müzik ve Sahne Sanatları

Doğu tarihine duyulan merakın Avrupa'daki etkilerine 16.yüzyıldan itibaren rastlanmaktadır. Gabriel Bounin adlı Fransız yazar 1561'de Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mustafa'yı öldürtmesi konusunda bir tiyatro eseri oluşturmuştur. Bu eserle sanatın bu dalında da Doğu etkisinin başladığı açıktır. "La Soltane" Türk temasında ilk Fransız trajedisidir. 1608'de "Solyman II" sahnelenmiş ve 1617'de yayınlanmıştır. 1619'da İtalyan asilzade Monteverchio II Solimano eserini yazarak Toscana Dükü II. Ferdinando de'Medici'ye ithaf eder.⁹⁷

Aynı konuda ilk opera 1753'te Dresden saray bestecisi Johann Adolf Hasse tarafından bestelenmiş ve 19.yüzyılın ortalarına dek pek çok besteci tarafından yorumlanmıştır.

Batı müzik ve sahne sanatlarına konu olmuş bir diğer Doğu kaynaklı tema ise Yıldırım Beyazıd'ın Moğol imparatoruna esir düşmesidir. 1648'de Fransız yazar Jean Magnon " Le Grand Tamerlan et Bajazet", 1648'de Jacques Nicolas Pradon "Tamerlan ou la Mort de Bajazet" ile Fransız sahnesine bir trajedi daha eklenmiştir.

⁹⁶ ÖZDAL, Işık. A.g.e., s.69

⁹⁷ ALİ, Filiz. "Avrupa Sanatı Müziğinde Osmanlı İmparatorluğundan Yansımalar", Oryantalizmin 1001 Yüzü, Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul, 2013, s.94

17.yüzyılda Doğudan masallar da Fransızca'ya çevrilmeye başlanmıştır. Vezirler, haremağaları, güzel kadınlar oryantalist repertuarın başrol oyuncularına olmaya başlamıştır.⁹⁸ 17.yüzyıldaki bu olaylar özellikle İtalyan bestecilere ilham kaynağı olmuş 18. de 19.yüzyılları da kapsayacak şekilde devam etmiştir.

1710'da Francesco Gasparini tarafından ilk "Tamerlano" operası bestelenmiştir. Daha sonra aynı eser Alessandro Scarlatti ve Antonio Vivaldi'nin de içinde olduğu birçok sanatçı tarafından da bestelenmiştir ancak günümüzde en çok sahnelenen Georg Friedrich Handel'in Tamerlano operasıdır. Bu zamana değin müzikte Doğu motif, öğe ve ritmi henüz görülmemektedir.⁹⁹

Yazar Filiz Ali müzik ve sahne sanatlarındaki Doğu etkisi ve Turquerie döneminin başlama serüvenini şu şekilde anlatmıştır.

*"1871'de Friedrich Brethzner isminde bir yazar Saraydan Kız Kaçırma öyküsünü içeren şarkılı oyun librettosunu yayınladı. Bu libretto ilk kez "Belmonte und Constanze" adıyla Berlin'de sahnelenir. O sırada Viyana'da tanınmış bir yazar ve aktör olan Johann Gottlieb Stephanie, dönemin önemli bestecilerinden Wolfgang Amadeus Mozart'a Saraydan kız kaçırma librettosunu gösterir. Öykünün asıl sahibine danışmadan kendilerine göre uyarlayıp bugünkü "Saraydan Kız Kaçırma" operasını yaratıp 1782'de Viyana'da sahne alırlar. Mozart Operasının orkestrasyonunda mehter takımının özgün çalgılarından boruları, zilleri, davulları ve üçgeni kullanarak müzikte "Turquerie" dönemini başlatmış olur."*¹⁰⁰

⁹⁸ ÖZENDES, Engin. "Sebah&JoaillierFoto Sabah'a, Fotoğrafta Oryantalizm",Yapı Kredi Yayınları, 2.baskı, 2004, s.9

⁹⁹ ALİ, Filiz. A.g.e., s.96

¹⁰⁰ ALİ, Filiz. A.g.e., s.96

Türk müziği tınlarını en iyi hissettiren bas, davul, yan davul, ziller, üçgen ve tef gibi vurmali çalgıların Batı müziğinde kullanılması bile doğrudan Türk rengi anlamına gelmektedir.¹⁰¹

Arp ve üçgen çalgıları kullanılan Andre Gretry'nin "Kahire Kervanı" isimli opera-bale çalışmasında ise Fransız besteciler egzotik olan doğuya yönelmeye devam ederek Mısır ve Bağdat'a kaymışlardır. 1833'de Ali Baba ve Kırk Haramiler ile Binbir Gece Masalları Paris operasına taşınmıştır. Eğlenceli operaları ile bilinen Nicolas Marie Dalayrac 1797'de İranlı köle Gülnar, 1804'de Halifenin Pavyonu, 1805'te Gülistan ile Oryantalist modanın başını çekmiştir.

Konu açısından baktığımızda Gioacchino Rossini'nin "İtalya'da bir Türk" ve "Cezayir'de bir İtalyan" operaları, Georges Bizet'in "Cemile", Mozart'ın "Rondo Alla Turca" piano sonatı, Bethoven'ın Atina Harabeleri-Türk marşı gibi eserleri karşımıza çıkmaktadır.

Bu ismi geçen bestecilerin hiç biri Doğuya seyahat etmemiş ve egzotik olanı görmemiştir. İlhamlarını yazarlardan, seyyahlardan, mektup ve masallardan almışlardır.

Tüm bunların dışında Batı daha da doğuya kayarak ileride Paris'i etkisi altına alacak modanın kaynağı ile tanışmıştır. Borodin ve Poloveç Dansları, Balakiev ve İslamey, Korsakov ve Şehrazad Batıyı cezbetmiştir. Nikolai Rimsky Korsakov 1889 Paris Dünya Fuarına Binbir Gece Masallarının egzotizmi olan "Şehrazad" Orkestra Suiti ile katılmıştır. Bu eser fazlasıyla beğeni alarak daha sonra kostüm ve dekor tasarımını Leon Bakst'ın yaptığı Sergei Diaghilev yönetimindeki Rus Balesi ile 1910'da Paris'de sahnelenmiştir.

---

¹⁰¹ SCHMİDT-JONES, Catherine. (çev. Yrd.dç.dr. Burçin UÇANER), "Yeniçeri Müziği ve Batı Müziği üzerindeki Türk etkileri", Rast Uluslararası Müzikoloji Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2013, s.206

1.2.5.Edebiyat

Doğu Batı etkileşimleri, Batının Doğu üzerindeki egemenleşme ve temsil eğilimleri Oryantalizm yazınbilimin de araştırma konuları arasında yer almasına sebep olmuştur.¹⁰² Doğuya yönelmiş edebiyatçılar, Batılı okurların düş gücünü Doğudan esinlenilmiş görüntüler ve abartılı anılarıyla zenginleştirmişlerdir.¹⁰³

Antoine Galland'ın 18.yüzyıl başında İstanbul'a gelmesi, "Binbir Gece Masalları'nın bir yazma nüshasına ulaşması ve bu eseri 1704'de Fransızcaya çevirmesi Oryantalist edebiyat alanında bir başlangıç kabul edilmektedir. Bu eser ile Doğu bir kez daha ve farklı bir alanda Avrupa'yı etkisi altına almıştır.

Arapça asıl adı "Elf Leyle ve Leyle" olan bu masal külliyyatı bir çerçeve hikaye içerisinde yer alan pek çok tali hikayeden meydana gelmiştir. Külliyyatta 264 masal bulunmaktadır. Masallardan bir kısmının Arapça'a Farsça bir eserden geçtiği tahmin edilmektedir. Masalların Hindistan, İran, Irak, Mısır ve Türkiye'de geçtiği düşünülmektedir, özentisiz bir üslupla konuşma dilinde ve kulaktan kulağa aktarılmış hissi vermektedir.¹⁰⁴ Yazar Onaran da Binbir Gece Masalları'nın kökeni hakkında aynı görüşü desteklemiştir.

"Binbir Gece Masalları, halk öykülerinin bir derlemesidir. Belgeler, bu edebiyat anıtının ilk örneğini İran derlemesi Hezâr Efsane'nin (Bin Masal) oluşturduğunu saptar. Binbir Gece düzeni (yani Şehrazat'ın tertibi) ve öykülerin bir bölümünün konusu, bugün yitip gitmiş olan bu kitaptan alınmıştır. Bu temalar üzerinde çalışan öykücüler, dinin, Arap geleneklerinin ve ruhumun isterlerine ve kendi fantezilerine göre değişiklikler yapmıştır. Çıkış

¹⁰²KULA, Onur Bilge. "Batı Edebiyatında Oryantalizm I", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. xxxv önsözden

¹⁰³ ÖZENDES, Engin. *Sebah&JoallierFoto Sabah'a, Fotoğrafta Oryantalizm*,Yapı Kredi Yayınları, 2.baskı, 2004, s.9

¹⁰⁴ ULUTÜRK, Veli. *A.g.e.*, s. 180-181

noktası İnan olsa da; Arapça'dan Fars ça, Türkçe ve Hindustani dillere çevrilmiş olan bu masallar, Arap eseri olarak tüm Doğu'ya yayılmıştır.”¹⁰⁵

Bu masallar sanatın neredeyse her alanında etkisini göstermiştir. Batılı bu masallardan ilham alarak şiir, roman, opera ve tiyatro eserleri üretirken, görsel sanatlarda da Doğu giyim ve dekoru ile bir Şehrazat hayranlığı olmuştur. Örneğin William Beckford Doğu'ya hiç gitmemesine rağmen bu masallardan etkilenerek 1782'de “Vathek” isimli Doğu öyküsünü yazmıştır. 1786da yayımlanan bu eserde Doğu'lu bir despot olan Halife Vathekin öyküleri anlatılır.¹⁰⁶

Bunun dışında sanata ilk kaynaklık eden Oryantal temalı bilimsel çalışma 1809'da ilk cildi Fransız hükümeti tarafından yayınlanan 24 ciltlik eser “Description de l’Égypte (1809-1822)” dir. Bu çalışma çok sayıda bilim ve sanat adamının bir arada işbirliği ile ortaya koyduğu Mısır'ın topografisini, mimarisini, anıtlarını, doğal ve günlük yaşamını, insan tiplerini ve giyim kuşamını sistematik olarak anlatan en önemli araştırmadır.¹⁰⁷

19. sanayi devrimi ile beraber beraber seyahat biçimleri de değişmiştir, buharlı gemilerle seferler yapılmaya başlanmıştır. Seyahat etmek daha kolay ve güvenilir hale gelince meraklılar tarafından bu yolculuk şekli tercih edilmiş 1832 yılında Tuna üzerinden gemi ulaşımı ile Anadolu'ya ziyaretler başlamıştır.¹⁰⁸ Aynı tarihlerde demir yolu taşımacılığı da başlamıştır ancak kara yolu ile ilk toplu turistik seyahat Doğu'ya seyahatin simgesi 1883'de Orient Express seferidir. Ancak İstanbul'a ziyaret 1889 yılında gerçekleşmiştir.¹⁰⁹ Böylece bu seyahatlerle beraber gözlemler yapan ve bunları kağıda döken ziyaretçi sayısı da artmıştır

¹⁰⁵ ONARAN, A. Şerif. “**Binbir Gece Masalları**”, AFA-Yayımları, 1992, e-kitap, s.13

¹⁰⁶ PARLA, Jale. A.g.e., s.66

¹⁰⁷ GÜÇHAN, Ayşegül. A.g.e., s.36

¹⁰⁸ AKÇURA, Gökhan. “**Doğu'ya Seyahat**”, Oryantalizmin 1001 Yüzü, Modada Oryantalizm”, Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul, 2013 s.112

¹⁰⁹ ÖZENDES, Engin. “**Sebah&JoallierFoto Sabah'a**”, Fotoğrafta Oryantalizm, Yapı Kredi Yayınları, 2.baskı, 2004, s.44-45

Ntv Tarih Dergisinin 53'üncü sayısında "Doğu'yu Yazan Batılılar" isimli çalışmada 19. Yüzyıl boyunca Doğu'yu ziyater etmiş edebiyatçılardan bahsetmektedir.

"1800'lerin başında "Kur'an"ı Alıncaya çeviren Wolfgang von Goethe bundan fazlasıyla etkilendi ve Hz. Muhammed üzerine tek perdelik bir oyun yazmıştır. Ardından Joseph von Hammer "Hafız Divanı"nı Alıncaya çevirmiştir. Goethe bunun da etkisi ile bir oryantalist tarza geçiş yaparak "Batı-Doğu Divanı"nı oluşturan şiirleri kaleme almıştır. Yine Fransa'da ilk önemli eser Gerald de Neval'in "Doğu'ya Yolculuk" (1807) isimli çalışmasıdır. Neval, uzun bir süre İstanbul'da kalmıştır ve eserinde gözlemlerini klasik biçimde ifade etmenin yanısıra kurmaca öykülerle de desteklemiştir. İstanbul, Lübnan, Suriye, İran dahil olmak üzere Doğu'yu kuşatan bu kitabın Avrupa'da büyük etkisi olmuştur. Victor Hugo'nun 1829'da "Les Orientales" adlı şiir kitabı yayınlamıştır ancak Hugo'nun Doğuya bakışı pek sempatik bulunmamıştır. Bir diğer yazar Theophile Gauter da İstanbul'a gelmiştir ancak Gauter, Neval'e göre daha gerçekçi ifadelerde bulunmuştur. Yazarın çalışmaları 1852'den itibaren yazı dizisi halinde gazetelerde yayınlanmıştır. Dönemin önemli isimlerinden fotoğrafçı Du Camp ve yazar Gustave Flaubert de Doğu yolculuğu yapmış kişiler arasındadır. Önce İstanbul ve Anadolu'yu gezerek sonra Mısır'a geçmişlerdir. Du Camp'ın fotoğrafları sayesinde Batıdaki "hayali Doğu" imajı az da olsa şekil değiştirmiştir. Flaubert de burada yaşadıklarından esinlenerek 1862'de yayınlayacağı Oryantalist etkili "Salambo" isimli romanını yazmaya başlamıştır. Oryantalist edebiyatçılar arasında Pierre Loti ilk "içerden" ilişki kurarak yazan önemli isimdir. Loti, diğer oryantalistlere göre çok daha fazla Doğuda zaman geçirmiş, burayı daha iyi tanımış ve içine sindirmiş, burada bir çevre oluşturmuştur. İlk Oryantalist eseri "Aziyade" (1879) dir. Loti'nin Rochefort'daki evinin Oryantalist bir tapınak olduğu söylenebilir. Koskoca bir gemiye yükleyerek buradan götürdüğü kurnadan mezartaşına, halıdan rahleye

hemen hemen herşeyi içeren çok önmlü ve benzersiz bir oryantalizm belgesidir.”¹¹⁰

Bunun dışında edebiyat ustası olmayan ancak yazdığı mektuplar ile dönem hakkında bize ışık tutan bir diğer isim Lady Mary Wortley Montagu’dur. Montagu, Doğu Mektupları ile Başta Osmanlı olmak üzere Avrupa’ya Doğu’yu tanıtarak birçok sanatçıya da esin kaynağı olmuştur. Döneminde fazlasıyla ilgi çeken doğu haremlerine girme olanağı bulan Montagu’nun anıları ve mektupları ile Ressam Van Mour’a Türk kıyafetleri içinde portresini yaptırması Batılılara Doğu hakkında fikir vermesi açısından ayrı bir öneme sahiptir. Doğunun yemekleri, bahçeleri, sokakları, hamamları, eğlence kültürü, musikisi ve çalgıları, günlük hayat, ev döşemeleri, giyim kuşamı, aksesuarları gibi pek çok konuda geniş bilgi veren Montagu, bunları Avrupa’daki benzerleriyle de kıyaslamıştır.¹¹¹ Montagu sadece doğudaki gözlemlerini yazmakla kalmamış bunlar hakkında yanlış bilgi veren yazarları da eleştirmiştir.

1.2.6.Dekoratif Sanatlar

Teknik ve bilimsel alandaki gelişmeler sonucu, denizaşırı ülkelere ulaşabilen tacirler, diplomatlar, gezginler ve sanatçılar tarafından Avrupa’ya taşınan egzotik öğeler seçkin çevrelerin beğenisini kazanmış, böylece Batı dekoruna “Turquerie” ifadesi ile bir Doğu dekoru eklenmiştir.¹¹² 17.yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Fransa arasındaki siyasi ilişkiler ile etkileşim sayesinde “Turquerie” (Türköri/Türkvari) ile Batıda Türk tarzı giysilere, dekoratif objelere ve müziğe duyulan hayranlık bir akım şeklinde görülmeye başlanmıştır.

¹¹⁰ “1001 Gece’den Loti’ye Doğu’yu Yazan Batılılar”, NTV Tarih, 2013, sayı:53, s.36-37

¹¹¹ AYDÜZ, Salim. “Lady Mary Wortley Montagu”, 2005, cilt: 30, s. 273-274, <http://www.islamansiklopedisi.info/> [25.05.2015]

¹¹² GERMANER, Semra ve Z. İNANKUR, “Oryantalistlerin İstanbulu”, Türkiye İş bankası Yayınları, 2.basım, İstanbul, 2008, s.17

Resim 50 (soldaki)

Turquerie konulu kadın biblosu

Kaynak: GERMANER, Semra ve Z. İNANKUR, “Elçilerin Türk Resimleri”, Oryantalistlerin İstanbulu, Türkiye İş bankası Yayınları, 2.basım, İstanbul, 2008, s.18

Resim 51 (sağdaki)

Türk müzisyeni, Meissen firürü, Höchst

Kaynak: <http://www.bonhams.com/auctions/17812/lot/192/>

Bu Doğu kaynaklı moda küçük el sanatları, mimari bezeme ve dekoratif sanatlarda da Avrupa’da önemli izler bırakmıştır. Turquerie modasının en tipik ve en güzel örneklerinden biri de porselen biblolardır. Porselen Avrupa’da ilk kez 1709 yılında Meissen’de yapılmaya başlanmıştır. Turquerie tarzındaki ilk porselen biblolar da 1740’larda yine Meissen porselen fabrikasında üretilmeye başlanmıştır. İstanbul’daki Fransız elçisi Ferriol’un emriyle hazırlanan bu biblolar Van Mour’un 1707-1708 “Ferriol Denemeleri”in Almanca baskısındaki tiplemelerden esinlenerek hazırlanmıştır. Turquerie modasının yayılmasında küçük eşyalar grubuna ahşap ya da papier mache yelpazeler de eklenebilir. 18.yy Fransa’sında şömine karşısında otururken insanların

yüzü sıcaktan etkilenmesin diye özel olarak yapılan yelpazelerin üstünde Turquerie konulu resimlerin bulunduğu görülmüştür.¹¹³

Resim 52 (soldaki)

Göksu Çeşmesi, Ahşap üzerine yağlı boya, Yelpaze

Kaynak: GERMANER, Semra ve Z. İNANKUR, “Elçilerin Türk Resimleri”, Oryantalistlerin İstanbulu, Türkiye İş bankası Yayınları, 2.basım, İstanbul, 2008, s.18

Resim 53 (sağdaki)

Turquerie konulu yelpazeler, papier mache

Kaynak: GERMANER, Semra ve Z. İNANKUR, “Elçilerin Türk Resimleri”, Oryantalistlerin İstanbulu, Türkiye İş bankası Yayınları, 2.basım, İstanbul, 2008, s.18

Bunun yanında Mısır seferi ile beraber gizemli bir uygarlığı gözler önüne koyan “Description de l’Egypte” (Mısır’ın Betimlemesi) projesi Mısır insanlarına ve giyim kuşamlarına ilgi, Mısırın albüm ve gravürlere konu olması ve dekorasyonda Mısır öğelerinin kullanılmasıyla “Egyptologie” (Ejiptoloji) modası da ortaya çıkmıştır.¹¹⁴

¹¹³ GERMANER, Semra ve Z. İNANKUR, A.g.e. s.18

¹¹⁴ GERMANER, Semra. “Napoleon’un Mısır Seferi: Askeri ve Kültürel İstila”, NTV Tarih Dergisi, 06/2013, sayı:53, s.29

II. BÖLÜM

BATILI KADIN GIYİMİNDE DOĞU GÖRÜNÜMLERİ

İnsanların neden giyindiği, giyime etki eden faktörler, giyim üzerindeki müdahaleler ve yasal düzenlemeler konusu oldukça karmaşıktır. Ancak giyinme konusunun insanlık tarihi kadar eski olduğu açıktır ve giyinen tek canlı insandır.

Başlangıçta doğa ve iklim koşullarından korunmak için giyinme ihtiyacı doğmuştur. Sonrasında kültürel değerler, dini inanışlar, ekonomik durum ve zevk faktörleri ile giyinme şekli ve giyim öğelerinde çeşitlilik görülmüştür. Zamanla giyim öğeleri cinsiyeti, bireyin toplum içindeki yerini, milliyetini, medeniyetini, inanç, duygu ve düşüncesini ortaya koymaya başlamıştır. Bu durum Doğu'da öncelikle sarık, fes, şapka, vs. gibi başa giyilen giyim öğeleri ile kendisini ortaya koymuş, kişinin ait olduğu topluluklar hakkında fikir vermiştir. Giysi öğeleri toplumun yaşam tarzının ifadesi olmuş, yer ve zamana göre farklılıklar göstermiştir.

Önceki dönemlere ait giysiler hakkında önemli bilgilere seyahatnameler, hatıra yazıları, albümler, tablolar ve eski fotoğraflardan ulaşabilmekteyiz. Bu kaynaklar o dönemlere ait giyim şekli ve modası hakkında bize önemli ipuçları sunmaktadır.

Bu bölümde, "Oryantalizm ve Sanat ilişkisi" bölümünde araştırılan ve edinilen bilgiler doğrultusunda, bahsedilelen sanatçıların eserleri de göz önünde bulundurularak, en sık karşımıza çıkan Oryantalist giyim öğelerinin neler olduğu saptanmıştır. Bu öğelerin Doğudaki kullanım biçimleri ve Batıdaki yansımaları üzerinde durularak giyim modası açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2.1.Doğu Kadın Giyimindeki Oryantal Öğeler

Tarih boyunca Doğu-Batı arasındaki ticari ve kültürel alışverişlerin giyim tarihini de etkileyerek melez giysi formlarını ortaya çıkardığını görmekteyiz. Ancak

bununla beraber gerek Batı gerekse Doğu kültürlerinin kendilerine has giysi özelliklerinin bulunduğu bir gerçektir.

Batı giyiminde giysi ve beden arasında ilişki kurularak Doğu giysilerine oranla Batıda giysinin beden hatları vurgulanarak ortaya konulduğu görülmektedir. Batıda giysiler genellikle tek parçalı iken Doğuda kat kat ve çok parçalıdır. Doğu'daki bu giyinme şeklinde katmanlar arasındaki sıralama ve katman arasından görünen kumaş detayı da oldukça önemlidir. Bu katlı giyim tarzı zenginliğin ve gücün bir göstergesi sayılmıştır. Diğer bir nokta cinsiyet ve statü ayrımının giyim şeklinden çok aksesuar ve renk ile yapılmasıdır.

Doğunun çeşitli kültürleri barındırdığı bu topraklarda birbirinden gösterişli ve farklı Oryantalist giyim ve aksesuar örneklerine rastlamak mümkündür.

Bu çalışmada Batılı sanatçıların resim, gravür, fotoğraf gibi görsel alanlardaki çalışmaları taranarak, eserlerinde türban, şalvar, peçe, yelek gibi en sık karşımıza çıkan Oryantalist kadın giyim öğelerine yer verilmiştir. Önceki dönemlerin giyim modasını yansıtmaları açısından tablolar ve gravürlerde resmedilmiş doğulu kadının sokak giysileri olan çarşaf, ferace, yaşmak, peçe, kaftan ve entari altına giyilen şalvar ve gömlek ile bunların üzerine giyilen yelek ve cepken gibi öğelerin dışında türban, fes gibi başa giyilen, nalın ve çarık gibi ayağa giyilenlerden bahsedilmiştir. Aksesuarlar ise tekstil açısından ele alınarak kuşak, düğme ve püskül ile sınırlandırılmıştır.

2.1.1.Üste Giyilenler

Üste giyilen ferace, kaftan çarşaf gibi giysiler aynı zamanda Osmanlıda sokakta giyilen giysilerdir. Bunlar genellikle peçe ve yaşmak ile kullanılmaktadır. Bunun dışında entari, yelek ve cepken de üste giyilmektedir.

2.1.1.1.Ferace

Kadınların sokakta giydikleri, mantoya benzer, arkası bol, yakasız, ayak bileğine kadar uzanan üst giysidir.¹¹⁵ Genellikle koyu renkte karşımıza çıkan bu giysi, günümüzde Anadolu'nun Batı kesimindeki köylerde günlük elbise olarak hala kullanıldığı görülmektedir. Bazı yörelerde *ferace* olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Kadın sokak giyiminin en eskisi ve en bilinenlerinden biri olan ferace, iki tülbent parçasından oluşan yaşmak ile örtülür. Birinci parça ile baş örtülüp çene altından tutturulurken ikinci parça ile ağız ve burun kapatılarak yalnızca göz çevresi açıkta bırakılacak şekilde tülbentle sarılır.

Bedeni ve kolları bol, önü açık, eteği yere kadar uzun ve yakasız bir giysidir. Genellikle ipekli kumaştan yapılan feraceler için kışın yünlü kumaş ve iç kısmında kürk kullanılmıştır. 16 ve 17. Yüzyıllarda ferace modellerinde pek değişiklik görülmezken 18.yüzyılda yakalı ferace modelleri ve peçesiz kullanım şekilleri görülmüştür. 19.yüzyılda ise ön eteklerde yuvarlak kesim ve yaka kısımları pililerle süslü gece elbisesine benzer görünüm kazanmıştır.¹¹⁶

16.yüzyılın başlarından itibaren resimli sanat eserlerinde feraceli kadınlar sıkça betimlenmiştir.

2.1.1.2.Çarşaf

Kadınların kullandığı ve baştan örtülen, pelerinli, etekli bir çeşit sokak giysisidir.¹¹⁷ Çoğunlukla Müslüman olan toplumlarda görülen bu giysi ülkelere göre çeşitli isimlerde karşımıza çıkar. Örneğin İran'da *çador*, Kuzey Afrika ve Arap Yarım adasında *abaya*, Güney Asya'da *burka* gibi isimler kullanılmaktadır. Çarşaf, siyah renkte olabileceği gibi çeşitli renk ve stillerde de görülmektedir. Sadece eller ve yüzü

¹¹⁵ Türk Dil Kurumu, "Ferace" maddesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

¹¹⁶ APAK, Melek S. ve Diğerleri. "Osmanlı Kadın Giyimleri", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1997, s.102

¹¹⁷ Türk Dil Kurumu, "Çarşaf" maddesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

açıkta bırakan modellerin yanı sıra her tarafı kapalı *burka* adı verilen kafesli çarşaf lar da mevcuttur. Her iki modelde de tercihen eldiven kullanılarak eller de kapatılabilir.

Önceleri çarşafa *zar* denmiştir. 1872 yılından sonra çarşaf, ferace ile kullanılmaya başlanmıştır. Suriye kökenli bir giyim tarzı olan çarşaf peçe ile kullanılmaktadır. Çarşaf daha sonra etek ve pelerinden oluşarak iki parçalı bir model haline gelmiştir.¹¹⁸

Resim 54 (soldaki)

Yaşmak ve Feraceli Kadın giysisi

Kaynak: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Ferace>

Resim 55 (ortadaki)

Burkasıyla Afgan Kadın giyimi

Kaynak: <http://itp.suzkirkpatrick.com/?p=926>

Resim 56 (sağdaki)

İpek Çarşaf lı Kadın giyimi

Kaynak: http://www.turkishculture.org/picture_shower.php?ImageID=4700

¹¹⁸ APAK, Melek S. ve Diğerleri. A.g.e., s.103

2.1.1.3.Kaftan

Çoğu ipekten yapılan, bir çeşit uzun ve süslü üst giysidir, Osmanlıda *hilat* olarak da isimlendirilmiştir.¹¹⁹ Değerli kumaşlardan yapılmış, göğüs kısmı altın telli şeritler ve değerli düğmelerle süslenen, daha çok padişah giysisi olarak bilinen üst giysidir.¹²⁰

Yalnızca Osmanlı padişahlarının değil kadın sultanların da özel üst giysisi olan kaftanlar incili, altın ya da gümüş işlemeli olarak değerli atlas, kadife, seraser vs. gibi kumaşlarla yapılmıştır.¹²¹

2.1.1.4.Entari

Kelimenin aslı Türkçedir. Arapçada *anteri* şeklinde geçmektedir. Basma, patiska ve sair kumaşlardan yapılan, uzun, düz ve süssüz kadın giysisidir, ancak eskiden erkekler tarafından da kullanılmıştır.¹²²

“Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri”ni anlatan kitapta Apak ve diğer yazarlar Entariyi Türk kadın giyiminin parçaları içerisinde göstererek şalvarla giyilen ve şalvarsız giyilen olarak ikiye ayırmışlardır. Şalvarla giyilen üçetek-üçpeşli ve ikietek-ikipeşli isimleri verilen elbiseler kadın giyiminin en eski örneklerindedir. Bu elbiselerin etek boyu ayakların görülebileceği hizadadır. Bazı modellerinde etek boyu daha uzun bırakılarak, etek uçları uygun yerden kaldırılıp bel altına yerleştirilmiştir. Kol boyları uzun ve kol ağzları süslüdür. Şalvarsız giyilenler tek elbise biçimindedir. Peşsiz entari ya da bindallı olarak da isimlendirilirler. Bunlar daha çok atlas veya kadife kumaş üzerine sırma işlemeli şekilde görülmektedir.¹²³

¹¹⁹ Türk Dil Kurumu, “**Kaftan**” maddesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

¹²⁰ ERGÜR, Atila. “**Tekstil Terimleri Sözlüğü**”, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 1.basım, 2002, s.125

¹²¹ APAK, Melek S. ve Diğerleri. A.g.e., s.121

¹²² KOÇU, R. Ekrem. “**Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü**”, Sümerbank Kültür Yayınları, 1969, s.102

¹²³ APAK, Melek S. ve Diğerleri. A.g.e., s.97

2.1.1.4.Yelek

Ceketin altına, gömleğin üzerine giyilen, kolsuz ve uzunluğu bele kadar olan giysi ögesidir.¹²⁴ Deriden, kumaştan vs. yapıлып önü açık ya da düğmeli olanları, iki ön parçası kumaş arka parçası astarlık kumaştan yapılanları, omuzdan ilikli olanları vb. gibi çeşitli modellerini görmek mümkündür.

Ön tarafı genellikle ait olduğu takım elbisenin kumaşından, arka kısmı astarlık kumaştan dikilen yelekler genellikle ceket altına giyilmektedir. Gömleğin üzerine giyilen iç yelekler çoğunlukla pamuklu kumaştan yapılır ve üst giysinin içinde kalır, dış yelekler ise deri, çuha, kadife, yün, örgü vb. malzemedan yapılarak çeşitli şekilde süslerle bezenmektedir.¹²⁵

2.1.1.5.Cepken

Eski bir giysi türü olan cepken kol boyu uzun el üstüne kadar düşen, yırtmaçlı, harçla işlenmiş bir tür kısa ve yakasız üst giysidir.¹²⁶ Bedenin üst kısmı için tasarlanmış olan cepkenlerin boyu belden yukarıda, önü düz ya da çapraz kapanacak şekilde, yakası düz ya da biçimli oyulmuş olarak, kolları uzun ve yırtmaçlı olarak görülmektedir.¹²⁷

Hem kadın hem erkek giysisi olarak kullanılan cepken, gömlek üstüne giyilmektedir. Yelek boyunun kısa oluşu vücudu uzun göstermesinin yanında altta kalan bele sarılmış kuşağın da görülmesini sağlamaktadır. Yazar Koçu'nun cepkeni ve kol şeklini şöyle tarif etmiştir:

Kol kesimi iki türlü olup biri zamanımızdaki üstlüklerde olduğu gibi bedene firdolayı dikilerek raptedilirdi; diğer kesimde ise kol, cepken bedenine yalnız omuz başında dikilerek raptedilir, koltuk altı yelek gibi oyuk, açık kalır,

¹²⁴ ERGÜR, Atila. A.g.e., s.299

¹²⁵ **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Gazetecilik A.Ş. İstanbul, 1986, 24.cilt "Yelek" maddesi.

¹²⁶ Türk Dil Kurumu "Cepken" maddesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

¹²⁷ ERGÜR, Atila. A.g.e., s.39

kolun alt açıklığı ise dirsek içi hizasına kadar iner ve kol dikişi o noktadan kol ağzına kar uzanırdı. Koltuk altı ile dirsek içi arasındaki açık kalan yerden gömlek kolunun kumaşı görünürdü.”¹²⁸

2.1.2.İçe Giyilenler

İçe giyilen giysiler genelde ev içinde giyilen giysilerdir ve entarinin içinde kalacak şekilde giyilen gömlek ve şalvarı kapsamaktadır.

2.1.2.1.Gömlek

Vücutun üst kısmına giyilen ince kumaştan yapılmış kollu, yarım kollu ya da kolsuz, yakalı ya da yakasız bir çeşit üst giysidir.¹²⁹ Daha çok entari, ceket, cepken ve yekek ile beraber bir çeşit iç giysi şeklinde kullanılmaktadır. İçe giyilen, giysi altındaki iç gömleğine ise içlik denilmektedir.¹³⁰ İç çamaşırı olarak kullanılan kadın gömleğine ise göynek denir.¹³¹

“Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri” isimli kitapta gömlek için dış elbisenin formuna uygun “iç elbise” olarak belirtilmiştir.¹³² Ayrıca 16.yüzyıl göynekleri için genellikle şeffaf kumaştan yapıldıkları, kolların oldukça geniş ve uzun görünümde olduklarını görülmektedir.¹³³ Aynı kitapta yazarlar 18. ve 19.yüzyıldaki gömlekler için şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“18.yüzyılda kadınların iç elbiseleri, saten veya altın işlemeli brokar kumaştan önü açık ve ilik düğmeli yapılmıştır.”¹³⁴

¹²⁸ KOÇU, R. Ekrem. A.g.e., s.51

¹²⁹ Türk Dil Kurumu, “**Gömlek**” maddesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

¹³⁰ ERGÜR, Atıla. A.g.e., s.111

¹³¹ ERGÜR, Atıla. A.g.e., s.95

¹³² APAK, Melek S. ve Diğerleri. A.g.e., s.109

¹³³ APAK, Melek S. ve Diğerleri. A.g.e., s.111

¹³⁴ APAK, Melek S. ve Diğerleri. A.g.e., s.118

“19. yüzyılda zengin kadınlar iç çamaşırı olarak ince ipek gömlekler giymişlerdir. Bu ipek gömlekler en küçük el-kol hareketiyle açılacak kadar geniş dikilmiştir.”¹³⁵

“Kaftan içine giyilen göynekler yuvarlak veya ‘V’ yaka şeklinde, bol, dökümlü, uzun kolludur. Bluz havalı göyneklerin yaka ve kol ağzına volanlar, fırfırlar ve çeşitli süsleler yapılmaktadır.”¹³⁶

2.1.2.2.Şalvar

Günümüzde daha çok köy kadınlarının tercih ettiği bir tür geniş pantolondur.¹³⁷ Genellikle ağı çok bol ve sarkık olan, vücudun belden aşağı bölümünü örten, üst kısmından bele bir uçurla bağlanan genişçe bir giysidir. Tarihsel belgelere göre çıkış yeri İran olarak bilinen şalvarın paçalı, paçasız, açık apışlı ve yarı açık apışlı olmak üzere biçki bakımından değişik türleri vardır. Kadife, canfes, atlas, pazen, basma, vb. kumaşlardan yapılan şalvar bugün de Anadolu’da yaygın olarak kullanılmaktadır.

Özellikle kadınlar tarafından çeşitli boy ve biçimlerde kullanılan bu giysinin yöresel isimleri de vardır.¹³⁸ Üzerine genellikle entari giyilerek kullanıldığı için iç giysi olarak değerlendirilmiştir. Şalvar ve gömlek Doğunun en eski kadın kıyafetlerindedir. Ancak Avrupanın tesiri ile kadın kıyafetlerindeki en önemli değişiklik gömlek ve şalvarın bırakılıp yalnız entari giyilmesi şeklinde olmuştur. Bunun seyrini en iyi şekilde padişah albümleri, minyatürler ile yabancı ressamın yapmış olduğu gravür ve resimler göstermektedir.¹³⁹

¹³⁵ APAK, Melek S. ve Diğerleri. A.g.e., s.127

¹³⁶ APAK, Melek S. ve Diğerleri. A.g.e., s.129

¹³⁷ Türk Dil Kurumu, “Şalvar” maddesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

¹³⁸ ERGÜR, Atilla. A.g.e., s.251

¹³⁹ TEZ, Zeki. “Tekstil ve Giyim Kuşamın Kültürel Tarihi”, Doruk Yayıncılık, 1.basım, İstanbul, 2009, s.182

Resim 57
 Şalvar ve cepken,
 19.yüzyıl sonu- 20.yüzyıl başı
 Kaynak: http://www.turkishculture.org/picture_shower.php?ImageID=4696

Yazar Koçu ise şalvarın yüzyıllar boyunca her tabakadan, hem erkek hem kadın giysisi olarak kullanıldığını belirtmektedir. Kadın şalvarları genellikle ipekli kumaştan yapılmıştır. Boyu ayak bileklerine kadar, bacak kısımları gayet bol olacak şekilde ancak paça ağızları sadece ayağın geçebileceği kadar dar bir kesime sahiptir. Cepli ve cepsiz modelleri vardır. Bazen paça ve cep ağızlarının sırma şeritlerle süslendiği görülmüştür.

Bazı belgelere göre şalvarın ilk çıkış yeri İran olarak görülmektedir. Arapların şalvarı, islamlığın ilk dönemlerinde ya da İran'ı ele geçirdikten sonra kullanmaya başladıkları öne sürülür. İran'da ipek, Mısır'da beyaz keten şalvarlar değerli sayılmıştır. Şalvar, kullanışlı olduğundan savaşçılar tarafından da giyilmiştir.¹⁴⁰

Şalvarı bele bağlamak için kullanılan uçkura ise şalvarbend/şarvarbent denmektedir. Enlice olur, kimi zaman bağlandıktan sonra sarken iki ucu işlenir ve işli olan uçları kuşağın altından sarkıtarak kullanılmaktadır.

Asıl şalvardan daha dar olan pantolon kesimindeki ağ kısmı tamamen derlenmiş olan şalvara ise “elifi” denmiştir.¹⁴¹

2.1.3.Ayağa Giyilenler

Sanat yapıtlarında Doğu ile özdeşleştirilmiş en sık kullanılan ayak giysisi nalın, çarık ve terlik olarak görülmektedir. Yazar Abalı kitabında Doğu ve Batının ayak giysisi için verdiği önemi şu alıntı ile açıklamıştır.

*“Avrupa’da ayakkabı bir süs eşyası Türklerde için bir yürüme vasıtasıdır.”*¹⁴²

2.1.3.1.Takunya/Nalın

Takunya genellikle hamam vb. ıslak tabanlı yerlerde kullanılan, yüksek ökçeli, ağaçtan yapılmış bir tür ayak gisisidir, diğer adı nalındır.¹⁴³

¹⁴⁰ Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet Gazetecilik A.Ş. İstanbul, 1986, cilt:21, “Şalvar” maddesi.

¹⁴¹ KOÇU, R. Ekrem. A.g.e., s.101

¹⁴² ABALI, Nurullah. “Geleneksellik ve Modernizm Açısından Kılık Kıyafet”, İlke Yayıncılık, 1.baskı, 2009, s.187

¹⁴³ Türk Dil Kurumu, “Takunya” maddesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

Sosyo-politik olarak baktığımızda Anadolu'da karşılaştığımız takunya, önceleri şehirli hayat biçiminin, hamamlı konak kültürünün bir parçası iken bugün varoş kültürünün sembolü olmuştur.

Osmanlı etkisi ile 15. yüzyıl civarı Venedik modası haline gelen takunya, Doğu'nun erotizmini temsil etmeye başlamıştır. Kadınlar yüksek ökçeli takunyalar ile dolaşmaya başlamış ancak bir süre sonra tehlikeli olduğu için yasaklanmıştır.¹⁴⁴

Doğu ülkelerinde kullanılan yüksek nalınlar Batıda *chopine* modasının doğmasına neden olmuştur.¹⁴⁵

Osmanlı Kadın Giyimleri kitabında nalın/takunya şöyle tanımlanmıştır:

*“Her kesimden kadının sahip olduğu bir tür ayakkabı çeşididir. Eski bahçeli, taşlıklı ev, konak ve saray yaşamı ve hamalarının ayrılmaz bir parçası olan nalınlar sahiplerinin ekonomik durumuna ve kullanım yerine göre çeşitlilik gösterir. Ev içi ve bahçe taşlıklarında sağlık açısından tercih edildiği gibi yüksek topukları nedeniyle kadınlara endamlı bir görünüm kazandırmıştır. Şehirli varlıklı hanımların nalınları ahşap üzerine genellikle sedefi fildişi kakmalı veya gümüş kaplamadır. Kimi zaman da altın plakalarla süslenmiştir.”*¹⁴⁶

2.1.3.2.Çarık

Çarık, Doğu kültüründe küçümsenmeyecek bir yer tutmaktadır. İşlenmiş sığır derisinden yapılan ve deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanan bir çeşit ayakkabıdır.¹⁴⁷ Tuzla terbiye edilerek tek parça gönden yapılan çarık daha çok köylünün

¹⁴⁴ NASKALÍ, Emine G. Ayakkabı Kitabı Giriş yazısı, Kitabevi 2. Baskı, İstanbul, 2007, s.xv-xvı

¹⁴⁵ VASSILIEV, Alexandre. “Modada Oryantalizm”, Oryantalizmin 1001 Yüzü, Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul, 2013, s.108-111

¹⁴⁶ APAK, Melek S. ve Diğerleri. Ag.e., s.85-86

¹⁴⁷ Türk Dil Kurumu, “Çarık” maddesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

giydiği en yaygın ayakkabı olmuştur. Bu yüzden çarık köyü çağrıştıran kavramlarla özdeştirilmiştir.

Çarık Türkçe'den Arapça'ya *şarg*, Farsça'ya *çarug* ve *çaruk* şeklinde geçtiğini belirten yazar Bilecik, herkesçe bilinen anlamı ile çarığın daha çok ön Asya halklarının tarihinde görüldüğünü ve iki şekilde tanımlandığını ifade etmiştir:

*“Bunlardan biri kişinin ayağına uygun biçimde kenarları kıvrılarak iplerle ayak bileğine bağlanan “kara çarık”, diğeri Hitit ayakkabılarında olduğu gibi burnu yukarı doğru kalkık, yanlarında eşit ölçülerle açılmış delikleri bulunan ve bu deliklere deri şeritler geçirilerek bağlanan “dede burnu çarık” tır.”*¹⁴⁸

2.1.3.3. Terlik

Genellikle ev içinde giyilen deri, naylon vb. malzemelerden yapılan arkası açık hafif ve türlü biçimlerdeki ayak giysisidir.¹⁴⁹ Beyaz patiska ya da yünden yapılmış, sarık ya da fes altına giyilen takkeye de terlik denmiştir.

Doğuda özellikle Osmanlı'da, üretildiği malzeme, renk, yöre ve geleneksel kaynaklarla isimlendirilen giyim öğelerine sıklıkla rastlanmaktadır. Bunlardan biri olan “mercan terliği”, ilk kez 15. ve 16. yüzyıl arasında, İstanbul'da Mercan semtinde üretildiği için bu adı almıştır.¹⁵⁰ Hem kadın, hem de erkekler tarafından giyilen bu terlik topuksuz, yanları ve arkası açık şekilde kırmızı deriden yapılmıştır.

¹⁴⁸ BİLECİK, Fahrünnisa. “Çarık Kelimesi”, Ayakkabı Kitabı, Kitabevi, 2.basım, İstanbul, 2007, s.40

¹⁴⁹ Türk Dil Kurumu, “Terlik” maddesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

¹⁵⁰ KÜÇÜKERMEN, Önder. “Türk Giyim Sanayinin Tarihi Kaynakları”, GSD Dış Ticaret A.Ş., Mayıs, 1996, s.54

2.1.4.Başa Giyilenler

Doğuda başa giyilen öğelere baktığımızda şekil ve renk yönünden farklılıklar görmek mümkündür. Kişinin statüsünü ve dini bu başlıklara bakılarak açıkça anlaşılmaktadır. Batının sanat çalışmalarında da sıklıkla gördüğümüz başa giyilen türban, peçe, fes vb. giyim öğeleri Doğu ile özdeşleşmiş durumdadır.

2.1.4.1.Türban

İnce kumaştan yapılmış, başı sıkıca kavrayan bir tür başörtüsüdür.¹⁵¹ Gerçekte türban, bir erkek giysi aksesuarı olarak binlerce yıllık tarih boyunca değişik ülkelerde ve değişik şekillerde kullanılmıştır. Türban dinsel nedenler, güneşten korunma, kötü ruhlara karşı baş üzerinde taşınan bir süsleme ögesi olarak da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Afrika'nın belirli bölgelerinde türban, kadın giysi aksesuarı olarak kullanılmaktadır.¹⁵²

Türban aynı zamanda bir tür sarık olarak da tanımlanır. Ense, kulak ve alnın bitiminden yukarı doğru sarılarak bağlanan kadın başörtüsüne de bu isim verilir.¹⁵³ Aynı zamanda kulaklar ve saçlar görülmeyecek şekilde başa dolayıp omuzlara sarkıtılarak oluşturulan baş tuvaleti olarak tanımlanmıştır.¹⁵⁴

¹⁵¹ Türk Dil Kurumu, “**Türban**” maddesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

¹⁵² TEZ, Zeki. “**Tekstil ve Giyim Kuşamın Kültürel Tarihi**”, Doruk Yayımcılık, 1.basım, İstanbul, 2009, s.239

¹⁵³ ERGÜR, Atilla. A.g.e., s.279.

¹⁵⁴ Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet Gazetecilik A.Ş. İstanbul, 1986, Cilt:23 “**Türban**” maddesi.

Resim 58 (soldaki)

Oryantalist baş aksesuarı, Fransa, 1907 civarı

Kaynak: <http://historicalfashion.tumblr.com/post/18702141416/oldrags-orientalist-caps-ca-1907-france>

Resim 59 (sağdaki)

Poiret'nin eşi için tasarladığı türban, 1911

İpek dokuma, altın metalik iplik, turkuaz taş ve balıkçıl tüyleri

Kaynak: <http://www.wsj.com/articles/SB123196724653882805>

2.1.4.2. Yaşmak

Kadınların ferace ile birlikte kullandıkları gözleri açıkta bırakan ince yüz örtüsüdür.¹⁵⁵ Yaşmak beyaz rekte dokunmuş yumuşak kumaştan yapılmıştır. İki parçalı olarak başa örtülür, ilk parça buruna kadar ağzı kapatırken diğer parça alını örtecek şekilde bağlanır. Kadının tümüyle örtünmesi için bu yaşmağın üzerine siyah renkte bir peçe kullanılır. Tasvirlere bakıldığında siyah peçeyi kullanmayan kadınlar da görülmüştür. 18.yüzyıldan sonra yaşmaklar hotozlarla beraber kullanılmaya başlanmış, 19.yüzyılda ise kadınların yüzlerini örtmekten çok incelen kumaşıyla zerafet göstergesi haline gelmiştir.

¹⁵⁵ Türk Dil Kurumu “Yaşmak” maddesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

2.1.4.3.Peçe

Eskiden kadınların sokakta yüzlerine örttükleri ince siyah örtüdür.¹⁵⁶ Genellikle çarşafıla beraber kullanılmıştır ve yüzü tamamen örtmektedir. Eskiden daha kaba dokunurken sonraları tül den peçeler kullanılmıştır. Bazı kadınlar çift peçe kullanmıştır. Erkeklerin bulunduğu yerlerde bir peçe kalırken daha kalabalık yerlerde ikisi birden indirilmektedir.

Daha çok islam ülkelerinde yaygın biçimde görülen peçe, değişik din ve kültürlerdeki birçok kadın tarafından kullanılan bir çeşit örtünme ögesidir.

Peçe, Yaşamak ve Burka birçok yerde aynı anlamda kullanılmıştır. Her biri yüzü örtmek için kullanılan bu öğelerin örtünme biçimleri farklıdır. Yazar Koçu'ya göre "burka" peçenin Arapçasıdır. Hatta yüzünü göstermek istemeyen erkeklerin kullandığı günümüzdeki maskenin eski karşılığı da burkadır.¹⁵⁷

2.1.4.4.Hotoz/Tepelik

Kadınların saçlarını topladıktan sonra süs için üstüne taktıkları, çeşitli renk ve biçimlerde yapılmış küçük başlıklara hotoz denilmektedir.¹⁵⁸ Yazar Salim ve Cenap "Osmanlı Saray Kadınının Mücevher ve Takıları" yazısında hotozdan şu şekilde bahsetmişlerdir:

"Orta Asya ve Anadolu tarihi boyunca özellikle Türk kadınları çeşitli form ve ölçülerde başlıklar kullanmışlardır. 17. yüzyıldan itibaren, oldukça yüksek ve yukarıya doğru daralan veya tersine altta dar olup üste genişleyen tipte hotozlar moda olmuştur. Osmanlı kadınları arasında, Hotozların üzerinde mücevher ve incilerle süsler yer alır. Şekline göre isimlendirilir: saraylı hotoz, çimdik hotoz vs. Hotozların ön tarafına elmas, tüy ya da herhangi başka bir

¹⁵⁶ Türk Dil Kurumu "Peçe" maddesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

¹⁵⁷ KOÇU, R. Ekrem. "Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü", Sümerbank Kültür Yayınları, 1969, s.46

¹⁵⁸ ERGÜR, Atila. A.g.e., s.107

süs takılır. Başta iyi durmasını ve düşmesini sağlamak için yandan elmas iğne ile tutturulur. Yüksek sınıfa mensup kadınlar başlıklarını sorguç, enselik, baş iğnesi ve çeşitli mücevherlerle süslerken sıradan kadınlar bunu boncuk, kuş tüyü, renkli mendil veya tülbentlerle yapmışlardır.”¹⁵⁹

Eski zamanda kadınların başlarına giydikleri süslü serpuşa da hotoz denmektedir. Serpuş ise başa giyilen, başı örten külâh, takke, sarık vs. başlık olarak tanımlanır.¹⁶⁰

Hotoz ve tepelik birçok yerde aynı anlamda kullanılmıştır. Kadınların kendi saçlarından, inci, yaşmak, yemeni vb. ile yaptıkları baş süsüne hotoz/tepelik denmiştir. Bazı kaynaklarda da tepelik için yalnız başın tepesini örtecek biçimde yapılmış küçük takke olarak bahsedilmektedir. Bu gibi tanımlarda sorguç ile eş anlamlı tutulmuştur. Yazar Ergür ise Tepeliği ayrıca tanımlamıştır:

“Anadolu’da köylü kadınların kullandığı, altın ve gümüş paralarla, değerli taşlarla süslü başlıktır. Fes ve kavukların tepesine konulan, genellikle sırma ve inci işlemeli olan, düğme ya da nişan.”¹⁶¹

Baş yapısına göre boyutları değişen hotozlar saçın üstüne oturtularak kullanılmıştır. Kışın kadifeden, yazın ince ipek kumaştan yapılan hotozların etrafı çiçekler, değerli taşlar ve pırlanta iğnelerle süslenerek, başörtüleriyle de kullanılmıştır.¹⁶²

¹⁵⁹ SALİM, Meryem ve S. CENAP. “Osmanlı Saray Kadınının Mücevher ve Takıları”<http://www.bizimgazete.bg/biz-kad%C4%B1nlar/osmanli-saray-kadininin-m%C3%BCcevher-ve-takilari-1kisim#.VY8BRPntmko> [25.06.2015]

¹⁶⁰ Osmanlı Türkçe Lugat, “Hotoz” ve “Serpuş” maddesi.

<http://www.osmanlimedeniyeti.com/makaleler/sozluk/osmanlica-sozluk-index.html>

¹⁶¹ ERGÜR, Atilla. A.g.e., s.267

¹⁶² APAK, Melek S. ve Diğerleri. A.g.e., s.128

Yazar Tez “Tekstil ve Giyim Kuşamın Tarihi isimli kitabında Uygurlarda *hoço*, Osmanlılarda *hotoz* adı verilen külâh şeklindeki sivri başlıkların daha sonra *hennin* olarak Avrupa’ya geçtiğini belirtmiştir.¹⁶³

2.1.4.5.Fes

Eskiden şapka yerine kullanılan kırmızı çuhadan yapılmış, silindirik biçimli, düz olan tepesinin ortasında püskülü bulunan bir tür başlıktır. Adını ilk olarak üretip kullanıldığı Fas’dan almaktadır.¹⁶⁴

Fes önceleri Batılılaşmanın, 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren de Osmanlının simgesi olarak kullanılmıştır. Türkler fes ile 16.yüzyılda Cezayirli gemiciler aracılığı ile tanışmıştır. Sadece donanmada değil İstanbullu kadınlar arasında da fes kullanımı görülmüştür. Arapçada *tarbış* adı verilen, bir çeşit şapka türü olan fesin Osmanlı başkentine yarı resmi girişi bir kıyafet reformu eşliğinde Sultan II.Mahmut dönemine rastlamaktadır. Tanzimattan sonra saraylı kadınlar da fes giymeye başlamıştır ve kadınların fesleri erkeklerinkinden daha gösterişlidir. Başlangıçta Tunus’dan ithal edilen fesler artan gereksinimi karşılayamayınca, önce İzmit sonra İstanbul’da 1835’de feshaneler açılmasına neden olmuştur. Önceleri gâvur icadı olarak nitelendirilip kabul görmeyen fes daha sonra zamanla Müslümanların simgesi haline gelmiştir.¹⁶⁵

Fesin hem koruyucu hem de süsleyici fonksiyonu vardır. Üzerinde hiçbir işleme olmayan fese *dal fes* denmekte ve bunlar daha çok çocukluktan çıkmış kızlar ve yaşlı kadınlar tarafından kullanılmaktadır.¹⁶⁶

¹⁶³ TEZ, Zeki. A.g.e., s.229

¹⁶⁴ ERGÜR, Atilla. A.g.e., s.82

¹⁶⁵ TEZ, Zeki. A.g.e., s.238

¹⁶⁶ TEZ, Zeki. A.g.e., s.186

2.1.5. Aksesuarlar

Doğuda çok çeşitli aksesuarlar ve mücevherlerin kullanıldığı bilinmektedir. Bunlar değerli taşlar, inciler, tüyler, metaller gibi değişik malzemelerden oluşturulmuştur. Ancak bu bölümde aksesuarlar, tekstil açısından değerlendirilmiş olup takı konunun dışında bırakılmıştır.

2.1.5.1. Kuşak

Bele sarılan uzun ve enli kumaştır.¹⁶⁷ Beli sıkılamak ve giysilerin kaymasını önlemek amacıyla hem kadın hem erkek tarafından kullanılmıştır. Eskiden yapılmış değerli işlemlere sahip kuşak örnekleri vardır, günümüzde farklı malzemelerden ve farklı tekniklerle yapılmış kuşak çeşitleri de görülmektedir.¹⁶⁸

Türklerde geniş bağlanmış kuşaklara Selçuklulardan itibaren rastlanmaktadır. İslamiyetten önce pek tercih etmedikleri düşünülmektedir. Gerek kumaşın cinsi ve kalitesi, gerekse büyüklük ve genişliği kullanan kişinin ekonomik durumuyla orantılıdır.

Şaldan yapılmış bele sarılan kuşağa *şal kuşak* denmektedir. Üzerindeki renkler genellikle kırmızı ton üzerine yeşil, siyah, beyaz ve mordur. Pamuklu iplikten kaba bir şekilde, kare ya da dikdörtgen biçimli dokumalardır. Osmanlı döneminde İran tarafında yoğun olarak dokunduğundan *Acem şalı* da denmektedir. Uçları püsküllü ya da üçgen parça bırakılarak da kullanılır. Bunun yanında Osmanlı döneminde Trablus'tan getirtilen ipekli, yaklaşık 40 cm genişliğinde el tezgahı ile dokunmuş *Trablus kuşağı* da vardır. Trablus kuşağının renkleri genelde koyu kırmızı, sarı ve koyu yeşildir. Üzerinde işleme yoktur. Kumaş cinsi genellikle ipektir.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Türk Dil Kurumu, “**Kuşak**” maddesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

¹⁶⁸ ERGÜR, Atilla. A.g.e., s.162

¹⁶⁹ ÖZBİLEN, Mehmet Ö. (2003) “**Zeybeklik Kurumu ve Zeybek Oyunları**”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, dan. Prof. Dr. Fikret Türkmen, Ege Üni. S.B.E.s.297-299

Belin altında ancak beli sıkmadan bağlanan, üzeri işlemeli, kadife, saten, deri ya da kaşmirden yapılan kuşaklar, kalçayı belin biraz aşağısından çevreleyerek daha ilgi çekici hale gelmesini sağlamıştır.¹⁷⁰

2.1.5.2.Düğme

Giyimin en önemli yardımcı öğelerinden olan düğme ve ilik, giyim tarihi açısından önemli bir buluştur. Giyim kuşamı daha işlevsel bir hale getiren düğme aynı zamanda süsleme elemanıdır.

Tekstil ürünlerinin gerek duyulan kimi yerlerine, açılıp kapanır işlevde birleştirici ya da süsleyici olarak tahta, kemik, yaş, metal, taş, cam ve plastik gibi değişik maddelerden yapılmış farklı biçimlerdeki küçük nesnelere düğme denmektedir.¹⁷¹ Tanımdan anlaşıldığı gibi düğme, kıyafetleri daha kullanışlı hale getirmek için giysiyi giyip çıkarmada kolaylık sağlaması, potlukları gidermek için ve bunun yanında değerli eşyaların kaybolmaması açısından düğmeli eşyaların yapımında kullanılmıştır. Düğme fonksiyonelliğinin yanında kıyafete estetik değer katmak açısından süs amaçlı da geliştirilmiştir.

Tarihteki düğmenin kimler tarafından ve ne zaman icat edildiğine dair yazılı bir kaynak yoktur ancak eski çağlardan beri kullanıldığı görülmektedir.

Tarihteki ilk düğmeler kemik, taş ve tahtadan yapılmıştır. Bu malzemeler günümüzde kumaş ile kaplanan ve seri üretimde tercih edilen plastik ve polyester düğme modellerinin de temelini oluşturmuştur.¹⁷²

¹⁷⁰ APAK, Melek S. ve Diğerleri. Ag.e., s.118

¹⁷¹ ERGÜR, Atilla. A.g.e., s.70

¹⁷² UYSAL, Gökçe. (2012) “**Tekstil Ürünlerinde Kullanılan Düğme Formundan Yola Çıkarak Çağdaş Seramik Uygulamaları**”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, dan. Doç. Kaan CANDURAN, Erciyes Üniversitesi, G.S.E.Seramik Ana Sanat Dalı, Kayseri, s.5

2.1.5.3.Püskül

Fes gibi çeşitli baş aksesuarlarında kemer, kuşak vs. için süsleme ögesi olarak kullanılmaktadır. Bunun dışında yastık, perde vs. gibi iç mekanda dekor ögesini süslemek ya da bezemek için de püsküllerden faydalanılmaktadır.

Çeşitli ipliklerden ve sırma telden yapılan püsküllerin üst tarafı düğümlü ve toplu, alt tarafı ise serbest ve dağınıktır.

2.2. Batılı Kadın Giyiminde Oryantalist Etkiler

Ortaçağ boyunca Doğunun değerli giysi örnekleri Bizans üzerinden Batıya ulaşmaya başlamıştır. Batılı betimlemelerdeki başörtüsü, sarık ya da türban kullanımı buna işaret etmektedir. O dönem sivri külahlar Yahudileri, türbanlar ise Müslümanları karakterize etmiştir. 1483 yılının sonunda 1484'ün başında Mainz Katedral kilisesinin başpapazı kutsal topraklara hac ziyareti yaparak bu gezinin betimini 1486'da "*Kutsal Topraklara Gezi Betimi*" başlığı altında yayınlamıştır. Bu geziye eşlik eden Hollandalı gravür ustası Erhard Reeuwich, çeşitli halk tiplerini ahşap baskı gravürleri ile resmederek bu eserde sergilemiştir. İngiltere de 16.yüzyıl saray çevresinde Türk giysilerinin giyildiğine de tanık olunmuştur.¹⁷³

1861-1880 yılları arasında Braun&Schneider firması çeşitli uluslardan değişik giysili çok sayıda resmin yer aldığı "*Zur Geschichte der Kostüme*" (Giysiler Tarihi Üzerine) isimli eserde Türk kadın giysilerinden de örnekler vermiştir.

Batıdan Doğuya aktarılmış kelimeler gibi Doğu dünyasından Batıya geçen birçok giysi terimi de mevcuttur. Örneğin Fransızca *gilet* sözcüğü Türkçe'den *yelek*, İngilizce *pajamas* ise Farsça ayağı örten anlamındaki *jupe* ve Arapça *cüppe* sözcüklerinden geçtiği düşünülmektedir.¹⁷⁴

¹⁷³ TEZ, Zeki. A.g.e., s.290

¹⁷⁴ TEZ, Zeki. A.g.e.,s.296

Resim 60 (soldaki)

Serazenler, Erhard Reeuwich, 1486

Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Erhard_Reuwich_Sarazenen_1486.png

Resim 61 (sağdaki)

Türk Kadınları, Zur Geschichte der Kostüme, 1861-1880

Kaynak: <http://www.siu.edu/COSTUMES/PLATE1DX.HTML>

Oryantalizm teriminin kullanımı zaman içinde değişse de genel olarak, Asya kıtasından yayılan farklı kültürlerin egzotik stildeki eğilimlerinin Batılı tasarımcılar tarafından sahiplenilmesi anlamına gelmektedir. Doğu; Batı Avrupa’da Hint, Çin ve Türk mallarının görülmeye başlandığı 17.yy’dan itibaren moda tasarımcılarının esin kaynağı olmaya başlamıştır.¹⁷⁵ Özellikle Avrupa moda tarihinde, doğu giysi elemanlarının ve doğuya ait egzotik lüks dokumaların kullanılmasının fetihlerle beraber yaygın bir şekilde arttığı bilinmektedir. Ortaçağ ve Rönesans boyunca uluslararası ticarete dokumalar ve giyim eşyaları bir nevi para yerine geçmiş ve sanatsal aktarımın

¹⁷⁵ SANCARTIER, Angela. (21 Ağustos 2009), “**Clothing and Fashion “Orientalism I”**, <http://angelasancartier.net/orientalism-part-1>, [15.06.2015]

bir parçası haline gelmiştir.¹⁷⁶ Bu sanatsal aktarımın en önemli örnekleri doğuya ilişkin resim ve gravürler ile kıyafet albümleridir. Doğunun Batı tarafından algılanması ve tasvir etme şeklini düşündüğümüzde; giysi tarihindeki yeterli ve net bilgilere ulaşamadığımız söz konusu olabilir ancak bu kaynaklar bize önemli fikirler vererek günümüze ışık tutmaktadır.

Bunun dışında Montagu'nun mektupları da bizlere Doğulu kadın ve giyimi hakkında fikirler vermiştir. Batılı diğer seyyahları erişemediği pek çok özel yere ulaşmanın verdiği imkan ile Doğulu kadınlardan bahsederek onların giyim kuşam ve aksesuarları hakkındaki bilgileri mektuplarında paylaşmıştır. Montegu ayrıca Doğu kadını etnografyası konusunda ilk çalışmayı yapanlardan biri kabul edilmektedir.¹⁷⁷

Batı moda dünyası Oryantalizmin etkili şekilde hissedildiği bir alan olmuştur. Turquerie ile başlayan bu Oryantalist giyim modası, Rus Balesi ile doruğa ulaşmıştır. Poiret ise Orientalist moda tasarımının devi olarak karşımızda durmaktadır.

Oryantalizm çizgisi 20.yy başında en yüksek seviyededir. “Binbir Gece Masalları” ile popülerleşen İran ve Arap efsanelerine olan nostaljiler, Sergei Diaghilev'in “Ballet Russes”in 1909'daki Paris çıkışı gibi gelişmeler “her şey oryantal” çılgınlığını ortaya çıkarmıştır. Bu moda alemindeki doğu etkili yaratıcılık patlaması, avant-garde sanat hareketleri ve özellikle de Fovizm (Fauvism) ile desteklenmiştir.

Oryantalist etkiyle elbise sunan sadece moda tasarımcıları olmamıştır. Mağaza sahipleri, terzi ve şapkacılar da kuş tepeliği, tüy ve mücevherlerle tutturulmuş türbanlar ile fantastik abajur biçimli tunikleri birleştirmişlerdir.

Moda aleminde Mariano Fortuny tasarımlarında, ipek kadife üzerine İslam Dünyası motiflerinden esintiler görülmeye başlanmıştır. Bu harmanlama Avrupa ve Amerika'da batık giysi modasını alevlendirmiş ve Endonezya gibi kültürlerce mükemmelleştirilmiş batık ve resist boyalı kumaşlar kullanılmaya başlanmıştır. Bir diğer isim Callot Gerber, oryantalizmi benimseyerek harem pantolonlarının

¹⁷⁶ HİMAM, F.Dilek. “16. Yüzyıl Giysi Tarihi Yazımı Üzerine: Giysilerde Doğu-Batı Etkileşimi, Egzotizm ve Güç”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Ağustos 2013, Sayı:29, s.93

¹⁷⁷ AYDÜZ, Salim. “Lady Mary Wortley Montagu”, 2005, cilt: 30, s. 273-274

versiyonlarını üretmiştir. Bunları dantel yeleklerle tamamlayarak zengin nakışlarla süslemiştir.¹⁷⁸

2.2.1. Turquerie:

1669'da Osmanlı elçisi Müteferrika Osman Ağa'nın evi ve konuklarını ağırlama şekli Fransa sarayında büyük yankı uyandırmış, Türk kıyafetleri, Türkler gibi giyinmek ve Türk kahvesi içmek moda olmuştur. Türk kaftanlarından etkilenilerek tasarlanmış boyu uzun bir çeşit ceket olan *justaucorps* Vesailles saray mensuplarınca daha çok erkekler tarafından kullanılmıştır. Giyim modasında Turquerie tarzını başlatan ise Fransa kralı XV. Louis'in gözdesi Marquise de Pompadour olmuştur. Bunun dışında Marie Antoinette, Kontes du Barry de Oryantalist modanın takipçileri arasında görülmektedir.¹⁷⁹

18.yüzyıl şehirli kültüründe var olan maskeli balolar çeşitli giysilerle ve kılık değiştirerek, farklı kimliklerde birbirleriyle ilişkiler kuran insanların bir arada olduğu heyecanlı bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu maskeli balolar fantezi giysi portrelerinin kaynaklarından biri kabul edilmektedir. Osmanlı giysili portreler bu balolara katılan kadınlarca kopyalanıp uygulanmıştır.¹⁸⁰

Turquerie, Oryantalizmin içinde ya da bir başlangıcı olarak değerlendirilmiştir. Ancak yazar Germaner' göre 18.yüzyıl Turquerie ve 19.yüzyıl Oryantalizmi birbirinden farklıdır. Turquerie ile paşalar, sultanlar, kaftanlar ve harem şeklinde bir Doğu hafızalarda yer etmiş ve bu da Rokoko üslubunda bir erotizm modelini oluşturmuştur. Oryantalizm ise siyasi amaçlar taşımış ve Mısır seferi ile başlamıştır, düşle gerçeğin karışımıdır.¹⁸¹

¹⁷⁸ SANCARTIER, Angela. A.g.e.

¹⁷⁹ VASSILIEV, Alexandre. A.g.e., s.108

¹⁸⁰ RIDING, Christine. "Gezinler ve Modeller: Oryantalist Portre", Doğunun Cazibesi, Pera Müzesi, İstanbul, 2008, s.112

¹⁸¹ GERMANER, Semra. "Tablolarda Düşlenen Doğu" Oryantalizmin 1001 Yüzü, Skıp Sabancı Müzesi, İstanbul, 2013. s.73

Turquerie modası, XIV. Louis döneminde Fransa’da ortaya çıkmış İstanbul ve saray kaynaklı bir modadır. 1669’da kralın yolladığı elçiye karşılık Fransa’ya gönderilen Müteferrika Süleyman Ağa bu yeni modaya önyak olmuştur. Türk modası Süleyman Ağa sayesinde Batıda özellikle saray mensuplarınca büyük bir ilgi görmüş artarak kendisini hissettirmiştir. 1720-21 yılında ise Osmanlı sarayı Paris’e elçi olarak Yirmisekiz Mehmet Çelebi’yi yollamıştır. Böylece Mehmet efendinin ziyareti Fransa’daki Turquerie modasını daha da güçlendirmiştir. Osmanlının ilk büyükelçisi olan Yirmisekiz Mehmet Çelebi Paris’te kibar tavırları, bilgisi, açıkfikirliliği ve farklı giyim tarzı ile herkesi etkilemiş, Türkler hakkındaki ön yargıyı değiştirerek olumlu bir izlenim yaratmıştır. 1742’de bu kez oğlu Said efendi Paris’e gönderilmiştir. Böylece Batı, Osmanlı Devleti’nin olağanüstü görkemiyle bir kez daha karşılaşmış, Turquerie modası da bir kez daha canlanmıştır.¹⁸²

1453 İstanbul’un fethinden sonra Doğu ile Batı (Osmanlı ve Avrupa devletleri) arasında birçok anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmalarla ve aralarındaki ticari temaslarla beraber Batı, Türkleri tanımaya başlamıştır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu ve İtalya arasındaki anlaşmalar ile Venedik-Türkiye arası güçlenmiştir. 16.yüzyılda Venedikte Türk, Yunan ve Arap tüccarların bölgeleri oluşmaya başlamış bu da Avrupa’da Türk istilasını korkusunu başlatmıştır. Karlofça Anlaşması (1669) ile Türklerin genişlemesi tehlikesi ortadan kalkınca Batının korkusu meraka dönüşmüştür. Türkleri merak eden Batılı mimarlar, sanatçı ve gezginler Türkiye’ye doğru seyahatlere başlamışlar, bu da Doğu ile batı arasındaki kültür alışverişinin başlamasına yol açmıştır. 18. Yüzyılda Türkiye Rokoko eyaletlerinden birisi olarak görülmüş ve Batılı dekoratörler Türk motiflerini çalışmalarında kullanmışlardır. Türbanlı modeller ve sultan gibi Paris’lilerin tabloları bu dönemde sıklıkla görülmüştür.¹⁸³ Türk kıyafetleri giymek ve bu kıyafetler içinde resmedilmek, Turquerie’den anlaşılan da tam da bu olmuştur.¹⁸⁴

¹⁸² GERMANER, Semra ve Z. İNANKUR, A.g.e., s.17

¹⁸³ MAKZUME, Erol. “Turqueries” Oryantalist Ressamların Diyarı-ı Osmaniyesi, 1 Mart-26 Mart 2005 Sergi Katoloğu, s.23

¹⁸⁴ GERMANER, Semra ve Z. İNANKUR, A.g.e., s. 18

III.BÖLÜM

ORYANTAL GİYİM ÖGELERİNİ KULLANAN BATILI İLLÜSTRATÖRLER VE MODA TASARIMCILARI

20.yüzyıldan önce modada oryantal etkinin daha çok tekstil tasarımı alanında olduğu görülmektedir. Bu yeni yüzyılla beraber avangart tasarımcılar Çin, Japon, Hint ve Türk giyim unsurlarını seçerek Batı modasına adapte etmeye çalışmıştır. Bu egzotik ve heyecan verici girişim kısa bir dönem etkili olmuştur.

Avrupa modasında Oryantalizmi tetikleyen en büyük etken Sergei Diaghilev'in yönetimindeki Rus Bale (Ballet Russes 1909-1929) grubunun Paris'de sahne almasıdır. Bu döneme dek moda tasarımında Oryantalizm etkisi minimal düzeydedir ve tasarımcıların koleksiyonlarında nadir görülmektedir.

1880-1930 yılları arasında haute couture olarak oryantalizm etkisi neredeyse dönemin tüm Fransız tasarımcılarında görülmektedir. Ancak bunların birçoğu uzak doğu motif ve öğelerini tasarımlarına taşıırken bazısı da yakın doğudan ilham almıştır. Bu tasarımcıların en başında Paul Poiret gelmektedir.

3.1.İllüstratörler

Grafik sanatlarının bir kolu olan illüstrasyon resimden farklı olarak görsel bir iletişim yöntemidir. Düşsel ve sözel unsurları görsel bir dille anlatan, yorumlayan ya da betimleyen, bir kavramı görselleştirmede kullanılan resimleme biçimidir. İllüstrasyon aynı zamanda ona hayat veren illüstratörün yorumudur. Aynı konuyu farklı illüstratörler kendi görüş ve tarzlarına göre betimlemektedir.

İllüstrasyonu tasarlayan grafik tasarımcı, uygulayansa illüstratördür. Sözlük anlamı daha çok resimleme olarak geçse de vardığı nokta bunun ötesindedir.

İllüstrasyon bir fotoğraftan ibaret olabileceği gibi, gravür, grafik, karikatür, animasyon, kolaj vb şeklinde de gerçekleştirilebilir.¹⁸⁵

Fotoğraf tekniklerinin gelişmesiyle bir dönem geri planda kalan illüstrasyon, fotoğrafa göre bazı üstün yönlerinin fark edilmesiyle yeniden değer kazanmıştır.

Resim 62 (soldaki)

Levni minyatür 1, Osmanlı feraceli kadın, 18.yüzyıl

Kaynak:

<http://www.turkislamsanatlari.com/Main/Home/GaleryItem?id=5328453b1d87910470f8ea27>

Resim 63 (sağdaki)

Levni minyatür 2, Çengi, 18.yüzyıl

Kaynak: <http://www.tarihnotlari.com/levni/levnipers-cengi/>

¹⁸⁵ GÜRSÖZLÜ, Suat. (2006) “Reklam Sektöründe İllüstrasyon ve Fotoğraf kullanımının Tasarım Çözümlerinde Gerekliği ve Nedenleri” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, dan. Prof. Dr. Sema Ilgaz Temel, Marmara Üni. G.S.E.Grafik Ana Sanat Dalı, s.121-122

Doğu'da, Osmanlı'da illüstrasyon daha çok minyatür sanatı ile ilişkilendirilmektedir. İlk önemli örnekleri 18.yüzyılda görülmüştür. En tanınmış minyatür sanatçısı Levni (17. yüzyıl sonları-1732)'dir. Asıl adı Abdülcélil Çelebi'dir ve Lale Devri'nin sanatçısıdır. Levni minyatürlerinde karşımıza çıkan en önemli illüstrasyon ürünleri genç kadınlara ait portrelerdir.¹⁸⁶

İllüstrasyonda giyim modasına baktığımızda eskiden beri oluşturulan kıyafet albümlerinin önemli bir yeri olduğunu görmekteyiz. Bunlar geleceğe ışık tutan ve ilham kaynağı oluşturacak görsellerdir. Ancak moda illüstrasyonu olarak isimlendirilmemektedir. Moda illüstrasyonu kadının grafik sanatlarında kullanımı ile başlamaktadır ki bunun da 19.yüzyılın ortalarından itibaren başladığı düşünülmektedir. Modanın süreli yayınlarda resimli metinlerle güncellenmesi, Avrupalı kadının giyim kültrünü de biçimlendirmiştir.¹⁸⁷

“La Mode Illustree du Bon Ton” ve “Modes de Paris” gibi modayla ilgili yayımlar, 19. Yüzyılın ortalarından başlayarak, şık elbise modellerine, giderek artan bir biçimde yer vermiştir. Bu çizimler Paris'ten çıkan stillerden tasarlanarak kendi başlarına modanın önemli kültürel imgeleri haline gelmiş ve elbise stillerinin estetik görünümelerini etkiledikleri gibi okuyucularına günün modasını iletmeye başlamışlardır.¹⁸⁸

19.yüzyılın sonlarında Charles Frederick Worth gibi Parisli tasarımcılar özel müşterileri için fikirlerini eskiz halinde çizmeye başlamışlardır. Bunlar erken dönem moda illüstrasyon örnekleridir. 1895 tarihli “The Queen”, “The Lady’s Newspaper” gibi dergilerde Worth’un tasarımları gravür tekniği ile yapılmış illüstrasyonlar şeklide yer almıştır.¹⁸⁹

¹⁸⁶ KINIK, Mustafa ve A. TOPAKLI, “Levni Minyatürlerinde İllüstrasyon”, Akdeniz Sanat Dergisi, 2012, cilt:5, sayı:10, s.76-77

¹⁸⁷ ŞAHİN, “Yüksel. Müsahipzade Celal’in Moda İllüstrasyonları, 20. Yüzyıl Başlarında Türkiye’de Moda Çizimleri Üzerine”, Süleyman Demirel Üni. Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi, 2009-04, s.6

¹⁸⁸ HOPKINS, John. **Moda Tasarımında Moda Çizimi**, Literatür yayıncılık, 2010, İstanbul, sf.12

¹⁸⁹ ŞAHİN, “Yüksel. A.g.e. s.6-7.

Yüzyılın sonunda”S”silüeti görülmüştür. Amerikan grafik sanatçısı Charles Dana Gibson kum saati silüetini devam ettirip kendine has moda detaylarını da ekleyerek “Gibson Girl” stilini oluşturmuştur.¹⁹⁰

Moda resmi Paul Poiret’nin kendi tasarımlarını illüstratörlere çizdirmesi ile oluşan yeni bir alandır.¹⁹¹ 1908’de Modacı “Les Robes du Paul Poiret” küçük tanıtıcı yayın için Paul İribe’e avangart elbise tasarımlarının illüstrasyonlarını yapma görevi vermesi ile moda illüstrasyonu bir sanat dalı olarak görülmeye başlanmıştır. Bunun öncesinde illüstrasyon sadece giysilerin sunumu ile ilgilenmiştir. Modeller gerçek dışı pozlarda ve donuk biçimde resmedilmiştir. Ancak Poiret’nin çalışmaları İribe tarafından yalın silüetler, akıcı hatlar ve cesur renklerle yorumlanmıştır.¹⁹² İribe şablon (stencil) baskı tekniğiyle her bir renk için şablon kullanarak canlı renklerini baskı resimlere uygulamıştır.¹⁹³ 1909 yılına Rus Balesi ile Leon Bakst’ın ilginç kostüm ve dekor çalışmaları döneme damgasını vurarak oryantalist illüstrasyon örnekleri görülmeye başlamıştır. Poiret her ne kadar inkar etse de Bakst’dan etkilendiği açıkça görülmektedir. 1911’de Poiret ikinci tasarım albümü olan “Le Choses de Paul Poiret”i yayımlamıştır. Bu kez albümün illüstrasyonlarını Georges Lepape hazırlamıştır.¹⁹⁴ İribe ve Lepape illüstrasyonlarında fovizm etkisi görülmektedir.

Bu yenilikçi yaklaşımlar ile moda illüstrasyonu sadece mevcut trendlerden haberdar etmekle kalmayıp, kadın güzelliğine dair bir şablon betimlemiştir. Moda giderek hayatın bir parçası olarak sunulmaya başlamış ve kitleyi etkileme amacına dönüşmüştür. Sahne ve şov dünyası, moda tasarımcıları ve illüstratörler bir arada çalışmaya başlayarak beraberinde canlı model kullanımı gelişmiştir. İllüstrasyonlarda tüketici kitleye moda şovunun bir parçası olduğu hissettirilmiştir.

¹⁹⁰ HOPKİNS, John. A.g.e., s.12

¹⁹¹ ŞAHİN, “Yüksel. A.g.e. s.7

¹⁹² FOGG, Marnie. **Modanın Tüm Öyküsü**, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2014, s.208

¹⁹³ HOPKİNS, John. A.g.e., s.13

¹⁹⁴ FOGG, Marnie. A.g.e., s.209

Avrupa'nın Doğu toplumlarına, geleneklerine, yaşayış ve sanat biçimlerine ilgi duyması ve bunu egzotik olarak görmesi Oryantalizmin oluşmasını sağlamıştır. Egzotik olarak algılanan her şey Oryantalist kabul edilmiştir. Doğu'nun konumu değil egzotik olanın özgünlüğü olmuştur.

Resim 64 (soldaki)

“Les choses de Paul Poiret”, Georges Lepape, 1911

Kaynak: <http://bsuva.org/bsuva/artdeco/lecture1.html>

Resim 65 (ortadaki)

“Les robes de Paul Poiret”, Paul Iribe, 1908

Kaynak: <http://donate.sil.si.edu/Les-robres-de-Paul-Poiret-illustrated-by-Paul-Iribe-p/adopt-%20iribe.htm>

Resim 66 (sağdaki)

Poiret tasarımı, George Barbier, 1912

Kaynak: <https://www.coletterie.com/inspiration/paul-poiret-king-of-fashion>

Oryantalizm Batı Avrupa modasını esas olarak Sergei Diaghilev yönetimindeki ünlü Rus Balesi (Ballet Russes; 1909-1929) aracılığı ile etkilemiştir. Özellikle Rus Bale grubunun sahne ve kostüm tasarımlarını yaparak Paris modasını etkisi altına alan Oryantalist moda tasarımcısı Leon Bakst ve kendisinden esinlenen Umberto Brunellesci en önemli oryantalist illüstratörlerdir. Bunun yanında yaptığı illüstrasyonlarla Doğu'yu Batıya tanıtan ve oryantalist öğeleri çizimlerine taşıyan Edmund Dulac, Leon Carre, Rene Bull, Ronald Balfour, William Pogany ile Poiret için bir dönem çalışmış George Barbier, Georges Lepape ve Paul Iribe'in de Art Deco tarzı Oryantalist etkide illüstrasyonlarına rastlamak mümkündür.

3.1.1. Leon Bakst (1866-1924)

Rus ressam, sahne ve kostüm tasarımcısı Bakst, Rus Bale Grubunun egzotik ve renkli kostümlerini tasarlayan kişi olarak tanınmıştır. Batı modasını Oryantalist akıma sürükleyen tasarımcının çalışmaları egzotik tarzda, şaşırtıcı ve parlak renktedir. Bakst Poiret gibi birçok tasarımcıya ilham kaynağı olmuş, grafik sanatlarında da oryantalist bir trendin oluşmasını sağlamıştır.

Resim 67

Scheherazade, Leon Bakst, 1910

Kaynak: <http://www.wikiart.org/en/leon-bakst/costume-design-for-scheherazade-1910#close>

Modern sanatı Oryantal bir gösterişle yorumlayan Bakst ve Kostümleri, izleyiciyi Rus balesine hayran bırakmıştır. Özellikle koreografisini Michel Fokine'in yaptığı "Kleopatra" (1909) ve "Şehrazad" (1910) ve "Mavi Tanrı" (1911) prömiyerlerinin sahne ve kostüm tasarımları ile yeteneğini gözler önüne sermiştir.

Tasarımcı Rus Balesi'nin Şehrazad versiyonu için sahne tasarımında Osmanlı iç mekanlarından etkilenmiştir.¹⁹⁵ Osmanlı tarzından etkilendiği açıktır. Kostümlerde şalvar, yelek, türban gibi doğu öğelerine rastlanır. Aplikeler, işlemler sıkça görülen tasarımlarında renkler cesur tonlarda seçilmiş sanki harem konusu düşünülerek koleksiyon oluşturulmuştur. Aksesuar olarak sorguçlar ve inciler sıklıkla görülürken, dekor olarak da halılar ve işlemeli yastıklar kullanılmıştır.

Resim 68

Modern Kostüm, Bakst, 1910

Kaynak: <http://www.wikiart.org/en/leon-bakst/fantasy-on-modern-costume-1910>

Resim 69

Odalık Şehrazad, Bakst, 1910

Kaynak: <http://www.wikiart.org/en/leon-bakst/scheherezade-odalisque-1910>

¹⁹⁵ VASSILIEV, Alexandre. A.g.e., s.110

Parlak sarılar, yeşiller ve turuncularıyla tasarımlarında tam bir doğu esintisi hakimdir. Sadece Rus balesi için değil diğer tasarımlarında da bu etki hissedilmektedir.

Resim 70

Diaghilev-Rus Balesi Şehrazad prömiyeri genç adam kostümü, Leon Bakst, 1910

Kaynak: <http://monicadmurgia.com/tag/fashion/>

3.1.2.Erte (1892-1990)

Asıl adı Romain de Tiroff olarak da bilinen sanatçı Rusya'da doğmuştur. 1912 yılında Fransa'ya yerleşmek üzere St. Petersburg'dan ayrılarak, baş harflerinin Fransızca'daki telaffuzu olan Erte (R.T.) olarak adını değiştirmiştir. Erte henüz 5 yaşındayken, annesi için bir elbise tasarlamış ve bu onun moda dünyasındaki kariyerinin başlangıcı olmuştur.

1913'te Fransız modacı Paul Poiret, Erte'nin bazı çizimlerini o dönemde Fransa'nın en ünlü moda dergisi olan *La Gazette du Bon Ton*'un editörü Lucien Vogel'e sunmuş ve Erte'nin tasarımları bu dergide yayınlanmıştır. Erte, Harper's Bazaar dergisi için yaptığı kapak tasarımlarıyla Amerikan moda camiasına da giriş yapmıştır.¹⁹⁶

Resim 71

Mücevherli ve kuş tüylü sarık ile tamamlanmış harem pantolon, Erte
Kaynak: FOGG, Marnie. Modanın Tüm Öyküsü, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2014, s.216

Moda literatürüne Poiret'den sonra en yetenekli ve yaratıcı tasarımcı olarak geçmiştir. 1990'larda dünyanın bütün sanat çevrelerinde 20.yüzyılın en üretken tasarımcısı olarak kabul edilmiştir. Yazar Sarı, tasarımcının sanat hayatına minyatürlerin etkisi konusunda şunu belirtmiştir:

“Erte hazırladığı tasarımlarda Asya sanatının gizemli dünyasıyla birlikte, Doğu kültürünün zenginliğini ve ihtişamını yansıtan çizgilere yer

¹⁹⁶ SÜRMEİ, Kader. “Amerika Grafik Tasarımında Avrupa Modernizmi”, NWSA-Fine Arts, E-Journal of New World Sciences Academy, 2014, ss.101-110
http://www.newwsa.com/download/gecici_makale_dosyalari/NWSA-7744-3372-2.pdf

vermiştir. Pers Krallığı döneminde hazırlanan minyatürlerin yer aldığı kitaplardaki silüetler sanatçının ilgisini çekmiş, silüetlerdeki çizgilerin canlılığı, ritmik hareketlerin gücü, ince ve zarif renklerin kullanımı ve minyatürlerdeki parlaklık hayal gücünü etkilemiştir. Londra ziyareti sırasında British Museum Koleksiyonlarında gördüğü Osmanlı minyatürleri de onun sanatçı kişiliğinin gelişmesinde katkısı olmuştur.”¹⁹⁷

Resim 72 (soldaki)

Le Harem Moderne, serigraph, Erte
<http://erte.ru/graphics/graphics-last30.html#1>

Resim 73 (sağdaki)

Sheerazade, Calyph'in Cariye, Erte
<http://www.wikiart.org/en/erte/sheerazade-calyph-s-concubine>

¹⁹⁷ SARI, Safiye. (1998) “Erte’nin Hayatı ve Giysi Tasarımı ile İlgili Örnek Bir Çalışma”, Gazi Üni. S.B.E. Giyim Yaygın Eğitim Blm. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, dan. Yrd.Doç. G. Gülseren ÜNSAL, Ankara, s.35.

Asur prensesleri, Mısır kraliçeleri, saçaklar, püsküller, başlıklar, inciler, metalik işlemler vs. ile egzotizm etkisi Erte tasarımlarında karşımıza çıkmaktadır.¹⁹⁸ 1979 yılından sonra o zaman dek hazırladığı tüm tasarımları heykellere aktarmıştır.

3.1.3.Umberto Brunelleschi (1879-1949)

İtalyan ressam, illüstratör ve kostüm tasarımcısı Brunelleschi, Floransa Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki çalışmalarını tamamladıktan sonra 1900 de Paris'e taşınmış hayatının sonuna dek çalışmalarını burada sürdürüştür. O dönem Leon Bakst ve Erte'den etkilenerek çizimler yapmıştır. Brunelleschi, *Harun al Rashid* adı altında karikatür ve illüstrasyon üzerine çizimler yapmış, bu çizimler parlak mücevherler gibi renkli ve Oryantal tarzdadır.

Kitap illüstrasyonu ve poster tasarımı da yapan sanatçı 1912'de Femina dergisi olarak da bilinen *Journal de Dames et des Modes* için çalışmıştır. Savaş sonrası *La Scala ve Paris'teki Folies Bergeredahl* Paris ve ve Amerikan tiyatroları için kostüm ve sahne tasarımı üzerine çalışmıştır. Puccini' nin *Turandot* eseri için tasarladığı kostümlerle meşhur olmuştur. Yaşamının son zamanlarında sadece kitap tasarımına odaklanmıştır.

---

¹⁹⁸ FOGG, Marnie. **Modanın Tüm Öyküsü**, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2014, s.213

Resim 74 (soldaki)

Şehrazad (Sheherazade), Brunelleschi, 1919-1920

Şablon baskı La Giarlande

Paris moda haftası baskılarının en önemlilerinden biri, bu baskılar sadece 1919-120 arasında basıldığı için sayıca azdır ve özeldir

Kaynak:

http://www.artophile.com/dynamic/Artwork/PublicDetail_Umberto_Brunelleschi_Sheherazade_873_35.htm

Resim 75 (sağdaki)

Giacomo Puccini-Turandot için Kostüm tasarımı, Brunelleschi, 1926

Kaynak: <http://www.ricordicompany.com/it/page/69>

Resim 76 (soldaki)

Oryantal güzel, Brunelleschi

Kaynak: <http://themagiclantern.tumblr.com/post/858416296/umberto-brunelleschi-1879-1949-oriental>

Resim 77 (sağdaki)

Geo, Brunelleschi, 1920

Renkli şablon baskı

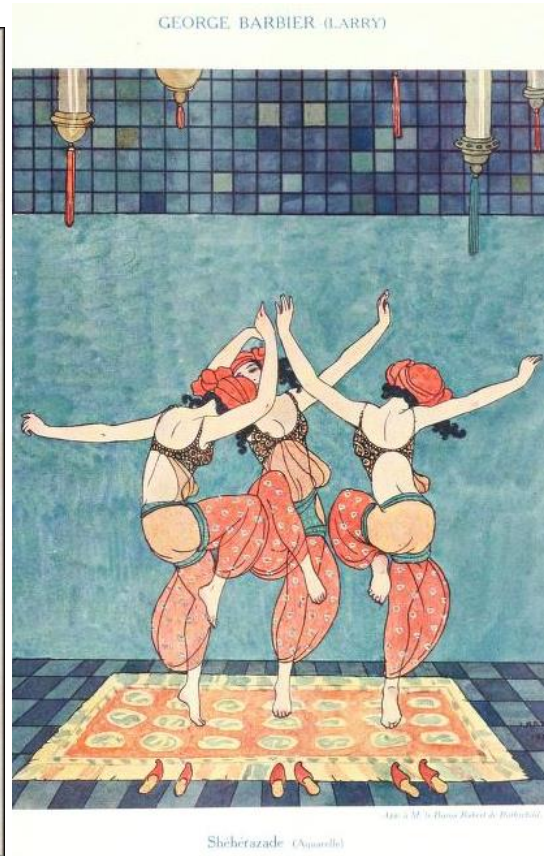
Poiret'den esinlenilmiş bu çalışmadaki figürün zarifliği ve yerdeki yastıklar haremün lüksünü yansıtmaktadır.

Kaynak: http://www.artophile.com/Artwork/PublicDisplay_20_100_GEO.htm

3.1.4. Georges Barbier (1882-1932)

Barbier Fransa'nın en önemli illüstratörlerinden biridir. Büyük yorumcu ressam ve heykeltıraş Jean Laurens himayesi altında *Ecole des Beaux-Arts*'da eğitim gördükten sonra Tiyatro ve bale kostümleri, yelpazeler, takı, cam, kumaş ve duvar kağıdı gibi çok yönlü tasarımlar yapmıştır. Ancak en çok giyim modası ve kitap illüstratörü olarak tanınmaktadır. Yunan vazo boyamaları, 18.yüzyıl tabloları, uzak

doğu kültürüne ait eşyalar ve Leon Bakst'ın tasarımı olan Rus Balesi kostümlerinden etkilenmiştir.¹⁹⁹ Baks'ın canlı renkleri ve Oryantalist unsurlar ile Art Deco tarzında örnekler vermiştir. 1923 yılında Paris'de bulunan ünlü müzikhol *Folies Bergère* için de kostümler tasarlamıştır.

Resim 78 (soldaki)

La Danse, G.Barbier, 1914

Fonda çizgili dekor, belinde püsküllü kuşak ve başında sorguçlu türbanıyla kadın figürü
Kaynak: <http://houseofretro.com/index.php/2013/03/19/george-barbier-the-master-of-art-deco/>

Resim 79 (sağdaki)

“Sherazade” L’Art et Les Artistes

Türban, şalvar, çarık, halı gibi oryantal öğelerin bir arada olduğu illüstrasyon örneği
Kaynak: <http://www.archive.org/stream/lartetlesartiste13dayouoft#page/38/mode/2up>

¹⁹⁹ DAVID, A. Matthews. “Chevalier du Bracelet: George Barbier and His Illustrated”, http://sites.fitnyc.edu/depts/museum/artful_line/nouveau1.htm, [02.06.2015]

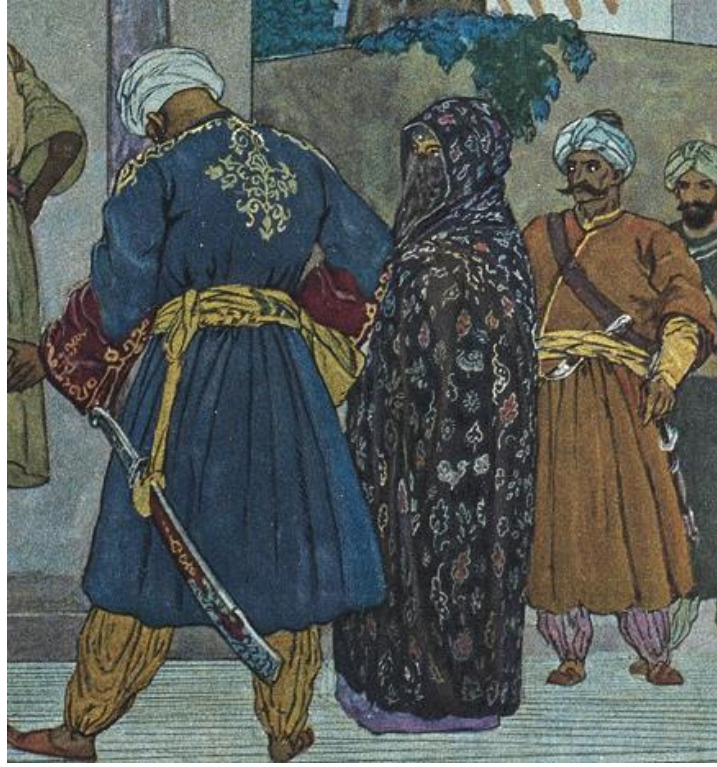
3.1.5. Leon Carre (1878-1942)

Léon Georges Jean-Baptiste Carré döneminin en iyi tanınmış Fransız ressam ve illüstratörlerindendir. 1905'te Cezayir gezisine çıkarak Doğudan büyülenmiştir. 1909'da Cezayir'den burs alarak çalışmalarına burada devam eden sanatçının yağlıboya, pastel ve guaj boya çalışmaları vardır.

Resim 80

Les Mille et Une Nuits -J. C. Mardrus, Leon Carre illüstrasyonu I,1926–1932
Farklı renklerde altı kadın (Histoire des six jeunes filles aux couleurs différentes)
Solda türbanlı kadın, sağda çizgili şalvar ve yelek giyimli kadın görülmektedir
Kaynak: <http://expositions.bnf.fr/1001nuits/albums/1001/>

Resim 81

Les Mille et Une Nuits -J. C. Mardrus, Leon Carre illüstrasyonu II., 1926–1932
Desenli çarşafi ve peçesiyle kadın

Kaynak: <http://expositions.bnf.fr/1001nuits/albums/1001/>

3.1.6. Edmund Dulac (1882-1953)

Fransız illüstratör ve baskı tasarımcısı Dulac, “Arap Gecelerinden Hikayeler” (Stories from The Arabian Nights) adlı eserin bir cildinin illüstrasyonlarını yapmıştır ve Dulac'ın bu çizimleri 1907'de Londra'da ayrı bir sergide sunulmuştur.²⁰⁰ Bu olay, ona modayla ilintili olarak egzotik sanatlar alanında önemli bir yer kazandırmıştır.

Dulac, Britanyalı ünlü kitap ressamı Arthur Rackham çizimlerinden, Rafael öncesi (Pre-Raphaelite) tablolardan ve pers minyatürlerinden etkilenmiştir. Sanatçının Oryantalist stili, karikatürel ilkeler ve çağdaş art deco doğrultusundadır. Dulac, ayrıca *Shakespeare* çalışmalarının, *Ömer Hayyam* ve *Andersen Masalları*'nın da

²⁰⁰ MARZOLPH, Ulrich. “Dulac”, The Arabian Nights Encyclopedia, USA.2004,1. Cilt, s.543

illüstrasyonlarını yapmıştır. İllüstrasyonlarındaki alay ve ironi ve gerçeklikle gizemli egzotizmin bileşimi Oryantal sahne etkisini vermektedir.²⁰¹

Resim 82

Sinbad the sailor entertains Sinbad the landsman, Dulac, 1914

Kaynak:<http://www.artnet.com/artists/edmund-dulac/sinbad-the-sailor-entertains-sinbad-the-landsman-dp5JL4su0HaLnSq4sMo2xw2>

²⁰¹ MARZOLPH, Ulrich. A.g.e., s.543

Resim 83-84

Güzel ve Çirkin serisinden kadın figürleri, Dulac, 1910

<http://www.surlalunefairytales.com/illustrations/beautybeast/dulacbeauty.html>

3.2. Moda Tasarımcıları

Avrupa'nın Doğulu öğelere ilgisi Haçlı seferleriyle beraber artmıştır. Doğunun ipekli kumaşları, brokarlar, deri eşyalar, değerli taş ve mücevherleri her zaman revaçta olmuş Hindistan, Çin ve Osmanlı topraklarından gelen bu mallar daha çok Venedik ve İstanbul gibi liman kentlerinden Batıya giriş yapmıştır.

Askeri ve ticari ilişkiler Doğu kültürünün Avrupalılar tarafından daha fazla tanınmasını sağlamış bunun sonucunda da *chinoiserie* ve *turquerie* gibi çok da iyi bilinmeyen kültürlere hayranlık oluşmaya başlamıştır.

Napoleon'un Mısır Seferi'nden sonra Avrupa, Doğunun lüks mallarını elde etmeye başladığında ise *ampir tarzı giyim* ortaya çıkmıştır. Düz, gösterişsiz ve klasik hatlı bu tarzda kuyruklu etekler kalkmış, bel hattı yukarıya çıkartılmış, üst kısmı gömlek benzeri kesimler ile boyu ayak bileklerini geçmeyen etekler moda olmuştur.²⁰² Bu naturel renkli giysiler Doğunun kaşmir şalları ve mücevherlerle tamamlanmıştır. İmparator tarzı olarak da ifade edilen bu giyim şekli Fransız hanımefendileri tarafından daha çok 1800-1815 yılları arasındaki görülmüştür. Dönemin oryantalist ögesi olan bu kaşmir şallar Fransa'da *Lyon*, İskoçya'da *Paisley* fabrikalarında taklit edilerek dokunmaya başlanmıştır. İpekli zengin işlemeli kumaşlar Anadolu'da ve taklitleri ise Venedik'de üretilmiştir.

1815'de Viyana Kongresinden yaklaşık 1840'lara dek Avrupa'da Romantizm diyebileceğimiz bir moda oluşmuştur.²⁰³ Bu dönemde de Tüy sorguçlu ipek sarıklar ve Paisley şalları gibi Doğu'dan esintiler görülmektedir. Fransa'nın Cezair sömürgesi dönemi olan 1848-1860 yılları arasında da Magripli Arapların '*burnuz*'ları,²⁰⁴ Osmanlının aplike süsleri ve altın iplikle işlemeli çantaları ile Oryantalist moda kendini göstermiştir.

1860 ve sonrasında ise Avrupa modasında eklektizm söz konusu olmuştur. Hint, Çin, Japonizm, Osmanlı motifleri ve kumaşları gibi Asya etkilerinin bir arada olduğu kostümler ile aynı zamanda 1840-1890 arası Victorian dönemi giyim görülmektedir.

²⁰² İnternet erişimli tekstil sözlüğü, "**ampir tarzı giyim**" maddesi

,http://tr.texsite.info/Ampir_tarz%C4%B1_giyim,_%C4%B0mparator_tarz%C4%B1_giyim

²⁰³ VASSILIEV, Alexandre. A.g.e.,s.108-111

²⁰⁴ burnuz; İspanyonca "albornoz" (Ar. "al-burbus", Tr. "bornoz"), başlıklı/kapüşonlu pelerin. Eskiden Hristiyan rahiplerce giyilmiştir. Günümüzde pamuklu banyo giysisi olarak kullanılmaktadır. Arapça'dan türemiş olan bu sözcük Batıya benzer şekilde geçmiştir. Bkz. TEZ, Zeki. A.g.e., s.42

Resim 85

Gezinti elbisesi, Anonim, 1883

Kaynak: Fashion a History From thr 18th to 20th Century, Taschen
The Collection of the Kyoto Costume Institute, Volume I,s.259

Daracak beller ve krinolin ile tanınan yüksek Victorian dönemi sonrasında, “S” biçimli önu düz, sağlık korsesi ile ilişkilendirilen *Belle Epoque* dönemi gelmektedir. Bu dönem cilveli bir erotizm içeren Art Nouveau (1890-1911) akımının olduğu döneme rastlamaktadır.²⁰⁵ Edward dönemi olarak da ifade edilen bu dönemde kadın anatomisi 33 derecelik bir açıyla ayakta dururken ayaklar küçük ayakkabılar içerisine sıkıştırılmış, moda işkenceye dönüşmüştür.²⁰⁶

Özgürleşen kadın, işgücüne dahil olmaya başlayınca etek boyu hareketlerini kısıtlamayacak şekilde kısalarak büzgülü ve daha kullanışlı modellere yönelmiştir. 1890 sonrası baldır hizasında eteklerin altına giyilen Türk stili pantolonlar görülürken 1908 sonrasında S biçimli korsenin yerini tekrar daha düz bir silüet olan ampir tarzı giyim almıştır.²⁰⁷

1900’lerin başından itibaren Batı modasının gözü tekrar Doğuya çevrilmeye başlamıştır. Bu dönem sadece özel gün ve sahne kostümlerinde değil günlük giysilerde bile Oryantal izler görülmektedir.

İlk performansını 1909’da Paris’te gerçekleştiren Ballet Russes/Rus Balesi, kostüm ve sahne tasarımları ile gelenek dışı bir görsellik sunarak moda dünyasını derinden etkilemiştir. *Egzotik Doğu* etkisi moda dünyasına esas bu dans grubuyla ve bu tarihten itibaren taşınmıştır. Sergei Daghilev tarafından kurulan bu topluluğun kostüm ve sahne tasarımlarını Leon Bakst yapmıştır. Rus Balesi ve Leon Bakst kostüm tasarımları ile Doğuya ait olan unsurların popüleritesi ve Oryantalist moda olan rağbet artmıştır. Doğulu tasarımların Paris’te tanınmasında katkısı olan Vitaldi Babani gibi girişimcilerin varlığının yanında Paul Poiret gibi Oryantalist tasarımcılar da kendini göstermiştir. Bunun yanında Mariano Fortuny, Lucile, Callot kardeşler gibi Jeanne Paquin, Jean Patou, Maria Monica Gallenga, vs. birçok tasarımcı Oryantalizmi koleksiyonlarında yansıtmıştır. 1909 önsesi dönemde ise Frederick Worth’un Doğu izleri taşıyan tasarımlarına rastlamak mümkündür.

²⁰⁵ FOGG, Marnie. “**Modanın Tüm Öyküsü “Belle Epoque Dönemi Moda Akımları”**”, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2014, s.196-197

²⁰⁶ WATSON, Linda. “**Modaya Yön Verenler**”, İstanbul Moda Akademisi, Güncel Yayıncılık, 1.Basım, İstanbul, 2007, s.18

²⁰⁷ FOGG, Marnie. A.g.e., s.193

Resim 86 (soldaki)

Ceket ve büzgülü kısa pantolon-bloomer, Anonim, 1895

Kaynak: Fashion a History From thr 18th to 20th Century, Taschen,
The Collection of the Kyoto Costume Institute, Volume I,s.316

Resim 87 (sağdaki)

Çizgili ipek kadın kaftanı, Alexandre Vassiliev Koleksiyonu, 19.yüzyılın ikinci yarısı

Kaynak: Oryantalizmin 1001 Yüzü, “Oryantalizm ve Moda”, Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul,
2013, s.307

3.1.1.Charles Frederick Worth (1825-1895)

Paris modasının önemli ismi İngiliz tasarımcı Frederick Worth dikiş becerilerini Houte Couture seviyesine çıkarmıştır. Eşini model olarak kullanan tasarımcı, onun için tasarladığı kostümlerle moda dünyası için kişisel ve özgün tasarım anlayışını ortaya koymuştur. Kişiyeye özel dikim ve özel ısmarlama modeller ile dönemin en lüks ve pahalı moda tasarımcısı olan Worth, ilk moda evinin de kurucusudur. 1860'da Worth Modaevi dünya piyasasına kapıları açmış ve günümüz moda anlayışının temelleri atılmıştır.

Resim 88-88a

İpek şalvar, Charles Frederick Worth, House of Worth, 1870 civarı

Kaynak: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/156069>

Resim 89

Gece kıyafeti, Charles Frederick Worth, 1890civarı

Kadife, muslin, iğne oyası

Kaynak:

<http://www.europeanafashion.eu/record/a/f9cb336b0fb32e11f119adfeaf391595ab829416fa29bfe6c5981bfbb15f9f1>

19.yüzyılın sonlarında moda kıyafetlerin artık sadece üst sınıf için bir ayrıcalık olmadığı dönemde, artan talep ve satış ile modanın bir sisteme oturtulması gerektiğini düşünen tasarımcı aynı zamanda sanatın uluslararası bir endüstriye dönüşmesinin ardındaki temel güçtür.²⁰⁸ Sadece dönem modası değil yenilik ve özgünlük peşinde olan tasarımcının çalışmalarında Oryantalist etkilerden de söz etmek mümkündür.

²⁰⁸ FOGG, Marnie. “Modanın Tüm Öyküsü”, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2014, s.172

3.2.2.Paul Poiret (1879-1944)

Fransız moda tasarımcısı Poiret, Avrupa ve özellikle Amerika’da modanın kralı olarak bilinir. Paris Haute couture modaevi ve tasarımcıları arasında Oryantalizm etkisi en fazla görülen kişi Poiret’dir. Koleksiyonlarında şalvarlar, sorguçlu türbanlar ve doğu tarzı ceketlere sıkça rastlanmaktadır.

1906 da kadınları korseden kurtarıp 1910’da kadın modasına harem pantolon ve şalvar etekleri getirmiştir. Başarı dolu meslek hayatının büyük bir bölümünde Doğunun büyüğü ile beslendiği açıktır. Boncuk işlemler, kürkler, yarı değerli taşlar, inci kolyeler, sorguçlu türbanlar, abajur biçimi kısa etkeler, yarı saydam harem şalvarları ile teatral bir etki sunmuştur.²⁰⁹

Poiret’nin Rus Balesi ve Leon Bakst’ın kostümlerinden etkilendiği görüşü hakimdir. Ancak Yazar Thornton Poiret’nin bu durumu inkar ettiğinden bahsetmiştir.

“Poiret, Şehrazad’ın kendi moda tasarımlarında etkisi olduğunu inkar etmektedir. Her ne kadar birkaç yıl önceden beri doğu tarzı ve malzemeleri ile denemeleri olsa da kendi oryantal modası tam olarak 1911 yılında prömiyerden 1 yıl sonra oluşmuştur. O yılın haziran ayında Poiret meşhur Pers Balosunu vermiştir. Üç yüz misafirini bir sultan kıyafeti ile tasarımcının favorisi- Madame Poiret büyük bir altın kafeste geldiğinde kısa bir abajur etek altında harem pantolonu giymekteydi. Anıtsal bir açık büfe, Oryantal kilimler, tropik kuşlar ve maymunlar, tütsüler, havai fişekler, açık göğüslü siyahi kızlar ile büyüğü festivali tamamlıyordu.”²¹⁰

21 Haziran 1911’de Paris’deki evinde “1002 Gece” adı ile Oryantalist bir balo düzenlemiştir. Balodaki tüm konuklar Doğulu kıyafetleri giyerek sanki birer elçi, harem ağası, odalık gibi kendilerini göstermişlerdir. Poiret ise görkemli kaftanıyla Osmanlı sultanı iken eşi Denise yarı saydam harem şalvarı üzerinde çemberli abajur eteği ile

²⁰⁹ VASSILIEV, Alexandre. A.g.e., s.110

²¹⁰ THORNTON, Lynne. “Women as Portrayed in Orientalist Painting”, ACR PocheCouleur, France, 1994, s18

sultanın gözdesi olmuştur. Bu Oryantalist yaklaşım sadece giysilerinde değil davet verdikleri evin bahçe dekorunda da yansıtılmıştır. Gece, Paris'te büyük yankı uyandırmış birçok ünlü sonraki dönemlerde kostümlü balo düzenlemeye başlamıştır.

Resim 90

Parti kostümü, Poiret, 1913

Altın lame ipekli harem pantolonu, altın işlemeli kemer, ipek altın işlemeli siyah tül abajur kesim üst giysi

Kaynak: http://www.kci.or.jp/archives/digital_archives/detail_126_e.html

Resim 91
“Paris”, Poiret, 1919
İpek ve yün kumaş, metalik iplik ve düğmeler

Resim 91-a
“Paris”, Poiret detay

Kaynak: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/121199?rpp=30&pg=1&ft=poiret&pos=30>

Resim 92

Parti kostümü, Poiret, 1911

Metal iplikler ve aksesuarlar, pamuklu ve ipekli kumaş

Kaynak: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/81781?rpp=30&pg=1&ft=poiret&pos=15>

Resim 93

Gece elbisesi, Poiret, 1912

Kaynak: http://besttailorsny.com/index.php?p=page&page_id=restoration

Resim 94

Ceket, Poiret, 1912

Keten dokuma ve düğmeler

Kaynak: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/121192?img=1&imgno=0&tabname=object-information>

Poiret daha sonra tiyatroya da dahil olmuştur. 1913'te Jacques Pichepin'in oryantal tarzdaki *Le Minaret* isimli oyununun kıyafetlerini tasarlamıştır. Zamora ve Erte ise bu işte kendisine illüstrasyonlarıyla yardımcı olmuşlardır.²¹¹

Chic dergisi, Poiret'in en son tasarımını George Barbier, Andre Eduard Maty, Umberto Brunelleschi, George Lepape ve Paul İribe'nin illüstrasyonları ile sunmuştur.

Poirenin Oryantal tarzı *Rosine* ismiyle piyasaya sürdüğü ve Mihrace, Allaaddin, Minare gibi isimler verdiği parfümlerinde de görülmüştür.

3.2.3.Mariano Fortuny (1871-1949)

İspanyol moda tasarımcı Fortuny, devrimci kumaşların yaratıcı olarak da bilinir. Aynı zamanda fotoğraf, heykel ve sahne tasarımıyla da ilgilenmiştir.

Korsenin kaldırılması için de mücadele veren isimlerdendir. Fortuny'nin kıyafetleri genelde omuzdan asılıp aşağıya doğru sarkıtılmakta ve cam boncuklarla süslenmektedir. 1906'dan itibaren Knossos baskılı eşarplar üretmeye başlayarak Venedik'te tekstil ürünleri ile ilgili bir mağaza açmıştır. 1919'da basma kumaşlar üretmek için kendi imalathanesini kuran tasarımcı baskı, kadife ve koton boyama tekniklerinde kendini geliştirmiştir. Renk kullanımı konusunda duyarlı olan Fortuny, ipekte istediği rengi elde etmek için defalarca boyama yapmıştır. Bunun dışında pilise metodlarında da patent aldığı yirmi kadar buluşu vardır.²¹²

Kumaş dökümü ve şekillenmesine ayrı önem veren tasarımcı, farklı kültürlerden etnik giysiler araştırmıştır. Bunlardan en çok ilgilendiği kaftan ve benzeri giyim öğeleri olmuştur. Kaftan tipi ceketleri gece kıyafeti ile kombine etmiştir. Asya'ya özgü unsurlar üzerinden deneysel çalışmalar yapan tasarımcı, antik yunan formlarından

²¹¹ THORNTON, Lynne. A.g.e., s.18

²¹² WATSON, Linda. A.g.e., s.230-231

da alıntılar yapmıştır.²¹³ Tek parça kumaşa birden fazla teknik uygulayan Fortuny'nin tarzı mesleki hayatı boyunca aynı doğrultuda devam etmiştir.

Resim 95 (soldaki)

Gece ceketi, Fortuny, 1920

metal iplik, ipek kumaş

Kaynak: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/159002?=&imgno=0&tabname=label>

Resim 96 (sağdaki)

İpek tunik ve şalvar pantolon, Fortuny, 1910

Kaynak: Fashion a History From thr 18th to 20th Century, Taschen
The Collection of the Kyoto Costume Institute, Volume I,s.376

²¹³ FOGG, Marnie. “Modanın Tüm Öyküsü”, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2014, s.221

Resim 97-98 (soldaki-ortadaki)
 Çizgisel desene sahip Pelerinler (Cape), Mariano Fortuny,1930
 İpek, metalik pigment
 Kaynak: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/157474>

Resim 99 (sağdaki)
 İpek kaftan, Fortuny, 1930civarı
 Kaynak: FOGG, Marnie. Modanın Tüm Öyküsü, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2014, s.220

3.2.4. Lucile (1863-1935)

Lady Duff Gordon uluslararası başarı elde etmiş ilk Britanyalı tasarımcıdır ve daha çok profesyonel ismi olan “Lucile” olarak tanınır. Mankenler geçidi, ilk profesyonel mankenlerin eğitmeni ve moda şovlarının öncüsü olarak kendisinden bahsedilmektedir. Kraliyet, soylu kişiler, sahne ve film gibi daha çok statü sahibi ya da sanat alanlarında trend oluşturan kişileri giydiren Lucile bir dünya markası haline gelmiştir.

Resim 100

Gece Kıyafeti, Lucile, 1914–16

İpek kumaş, renkli ve çizgili kuşak

Kaynak: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/94668>

Resim 101

Öğleden sonra elbisesi, Lucile, 1913

İpek gömlek, katlı etek

Kaynak: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/106869?img=1>

Lucile de giysi tasarımlarına erotizm ve Binbir Gece Masalları motiflerini birleştirerek oryantalizm katmıştır. Kuş tüyü sarık tarzı başlıklar, ışıldayan boncuklu ipekten Ampir kesim elbiselerle tamamlanmıştır. Yarı saydam elbiselerin üzerine giyilen kürkle süslenmiş önü açık mantolar ya da üst etekler de koleksiyonlarında görülmektedir. Tasarımlarında Doğudan esintiler taşıyan ışıltılı terlikler ve elbisenin

üzerinden göğüse sarkıtılan ya da saça tutturulan inci ve metalik boncuklardan oluşturulmuş düğümlü kolyeler sıkça görülmektedir.²¹⁴

3.2.5. Callot Soeurs (1895-1937)

Paris'te 1895 yılında açılan ve dört kız kardeş (Marie Callot Gerber, Marthe Callot Bertrand, Regina Callot Tennyson-Chantrell and Joséphine Callot Crimont) tarafından işletilen moda evidir. Yönetimini Callot Gerber üstlenmiştir. 1900'lerde Callot altıyüz işçi çalıştıracak kadar büyümüştür. 1920'ler boyunca Amerikan aktrisler ve Avrupalı müşterilere hizmet veren lider bir moda evi haline gelmiştir. Callot Soeurs, daha da büyüerek Buenos Aires ve Londra'da şubeler açmıştır. Callot kızkardeşler, ilhamı onsekizinci yüzyıl zarafeti, Asya stil ve dekorasyonlarından alarak egzotik gecelikler, pelerinler, günlük giysiler ve kadınsı iç çamaşırları tasarımında uzmanlaşmışlardır.

Callot kızkardeşler, altın ve gümüş lame kullanan ilk tasarımcılar olmuştur. 1910'lar ve 1920'ler boyunca narin egzotik gece elbiselerini tanıtan aktrisler ve yüksek sosyete kadınları aracılığıyla popüler olmuşlardır.

Callot kızkardeşler, Asya ve Afrika'nın tasarım ve süsleme elemanları ile elbiseler tasarlayıp bu elbiselerin bir kısmını 'robes pheniciennes' olarak Batıda sunmuşlardır. Madam Gerber 'in inovasyonlarından biri de elbiselerde farklı tasarım modlarını bir arada kullanma yoluna gitmesidir. Örneğin, bir kimono kolu ile bir Cezayir burnuz formunu bir arada kullanarak Batı elbisesine adapte edebilmiştir. Doğu etkisindeki tasarımlarında parlak ve zengin Doğu renkleri ve fovist renklendirme şeklini tercih etmişlerdir.²¹⁵

²¹⁴ FOGG, Marnie. Modanın Tüm Öyküsü, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2014, s.199

²¹⁵ FINAMORE T.Michelle. "Callot Sisters",<http://fashion-history.lovetoknow.com/fashion-clothing-industry/fashion-designers/callot-sisters> [28.06.2015]

Resim 102 (soldaki)

Keten yelek ve ipek şalvar, Madame Marie Gerber, 1913

Kaynak: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/155891?rpp=30&pg=1&ft=Callot+Soeurs&pos=23>

Resim 103 (sağdaki)

Gece kıyafeti, Madame Marie Gerber, 1923

Kaynak: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/158096?rpp=30&pg=1&ft=Callot%2BSœurs&pos=29&imgno=0&tabname=label>

Resim 104 (soldaki)
Gece kıyafeti, Callot Soeurs, 1922–23
Metalik iplikle işlenmiş ipek
Kaynak: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/85997?rpp=30&pg=3&ft=Callot+Soeurs&pos=73>

Resim 105 (sağdaki)
İpek Gece kıyafeti, Callot Soeurs, 1915–16
Kaynak: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/86027?rpp=30&pg=2&ft=Callot+Soeurs&pos=45>

3.2.6. Babani (1895-1940)

1895’de Vitaldi Babani tarafından Oryantal ürünlerin ithalatı üzerine kurulmuştur. Babani Evi, Paris Ruehaussmann'da, alışverişin kalbinde yer almıştır. Bu dükkan, Londra için Liberty ne ise Paris için de o olmuştur. Doğu kaynaklı kumaşlar,

ev dekoru ve moda eşyalarının satışa sunulduğu Babani, aynı zamanda Fortuny nin yaptığı stencil ipek varyasyonlarına benzeyen nakışlı ipek kadifelerle de tanınmıştır.

Doğu kaynaklı modanın Avrupa’da gelişmesine katkıda bulunan Vitaldi Babani, sattığı işlemeli ceketler ve robdöşambırlar ile büyük ün kazanmıştır. Babani Doğu çağrışımlı bir dizi parfüm de üretmiştir.²¹⁶

Resim 106

İpek elbise, Vitaldi Babani, 1926

Medium: silk, metal

Kaynak: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/80217>

²¹⁶ VASSILIEV, Alexandre. A.g.e., s.111

Resim 107 (soldaki)

Gece kıyafeti, Babani, 1925

Kaynak: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/81521?rpp=30&pg=1&ft=Vitaldi+Babani&pos=2>

Resim 108 (sağdaki)

Gece kıyafeti, Babani, 1925

Kaynak: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/81636?rpp=30&pg=1&ft=Vitaldi+Babani&pos=8>

IV. BÖLÜM

ORYANTAL ÖGELER TAŞIYAN ÖZGÜN YELEK KOLEKSİYONU

İspanyol şair ve oyun yazarı Félix Arturo Lope de Vega (1562- 1635), 1604 yılında yayımladığı *El peregrino en su patria* adlı eserinde, Pánfilo adındaki kahramanın giydiği kolsuz ceketini “jaleco” biçiminde İspanyolcaya dönüştürmüştür. Türkçe kökenli bu sözcük, Cezayir Arapçasında *jaleco* olarak ifade edilmekteyken, kısa sürede farklı yollar ve biçimlerle Avrupa dillerinde yaygınlaşmıştır. Bu eserden 60 yıl sonra Fransız gezgin Jean de Thévenot, 1655-1659 arasında gerçekleştirdiği İstanbul, Bursa, İzmir, İskenderiye ve Kahire seyahatinin ardından gezi notlarını içeren *Relation d'un voyage fait au Levant* (1664) adlı eserini Paris’te yayımlamıştır. Kitabının 553. sayfasında geçen *gillet* sözcüğü, Fransızca sözlük ve ansiklopedilerde “ceket, palto veya frak altına giyilen kolsuz kısa giysi” diye tanımlanmıştır.²¹⁷

Yelek sözcüğü İngilizceye doğrudan Türkçe’den *jelick/jellick* biçiminde geçmiştir. Oxford ve Webster sözlükleri *jelick* sözcüğünün anlamını “the bodice or vest of a Turkish woman's dress” olarak kaydetmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun yükseliş dönemi ve bu dönemi izleyen yıllarda oryantalist yazar ve gezginlerin eserleriyle –belki de bir moda akımının uzantısı olarak- Batı dillerine girdiği anlaşılan Türkçe yelek, günümüzde “kısa, kolsuz yelek vb. tarzda giysi” anlamıyla İspanyolca *chaleco*, Portekizce *jaleco*, Fransızca *gilet*, İngilizce *jelick/jellick*, İtalyanca *gileccu* biçimlerinde varlığını sürdürmüştür.²¹⁸

Oryantalist bir giyim ögesi olan yelek genellikle ceketin altına ya da gömleğin üzerine giyilen, kolsuz ve uzunluğu bele kadar olan giysidir. Önü açık ya da düğmeli modelleri görülmektedir.

²¹⁷ USER, Hatice Ş. “**Etimoloji Önerileri: eser, yelek**”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi 19, 1 (2012) 91-102, s. 95

²¹⁸ USER, Hatice Ş. A.g.e., s.96

Burada sunmuş olduğum sekiz parçadan oluşan özgün yelek koleksiyonumun esin kaynağı 19.yüzyıl Oryantalist ressamların tablolarıdır.

Oryantalist tablolar incelendiğinde yeleklerin genellikle göğüs altındaki hizada oldukları, işlevden çok görsel zenginlik sundukları ve çeşitli renklerde resmedildikleri görülmektedir. Çoğunlukla önü açık, ön beden yuvarlak kesim, arka beden sırtı tamamen kapatacak şekilde karşımıza çıkmaktadır. Yeleklerde özellikle ön beden parçalarında işlemler öne çıkarken, derin göğüs dekoltesi olan modellerde ise düğmeler görülmektedir.

Genel olarak Oryantalist tablolara baktığımızda Doğu ile özdeşleşmiş çizgili kumaşların varlığını görmekteyiz. Dolayısıyla Oryantalist kumaş dendiğinde akla gelen ve tablolarda da kumaş deseni olarak betimlenen *çizgi*, bir oryantalist giyim ögesi olan *yelek* ile birlikte düşünülerek, tasarım çözümlerim doğrultusunda koleksiyonda yerini almıştır.

Sekiz tasarımın dördünde şerit şekilde kesilen renkli saten kumaşlar, aplike tekniği ile Amerikan bezine işlenerek çizgili kumaş yüzeyi hazırlanmıştır. Bu dörtlüde aynı zamanda Oryantalist tablolarda da görülen sim işlemeli desenler kullanılmıştır.

Koleksiyonun diğer dördünde ise bir ovalama transfer baskı yöntemi olan *rub-on** ile daha sade bir yaklaşım hakimdir. Buradaki baskı desenleri Doğu dendiğinde ilk akla gelen Osmanlının lale, karanfil ve sümbüllerinden seçilmiştir.

Osmanlı kaftanlarına baktığımızda ön yüzü desenli ipek dokuma ve farklı renkte astarlık kumaşın bir arada kullanımından söz edebiliriz. Buradan yola çıkılarak koleksiyonun tümünde astar olarak renkli ipek saten kumaşlar tercih edilmiştir.

---

* Rub-on; transfer desenini sert bir cisimle ovalayarak yüzeye aktarma şekli.

Koleksiyondaki kumaşların renkleri Oryantalist tablolar da sıkça karşımıza çıkan renklere yakın olacak şekilde koyu yeşil, koyu mavi, koyu gülkurusu, hardal sarı ve mercan kırmızı olarak seçilmiştir. Tasarım uygulamalarında astarlık ipek satenler dışında yeleklerin ön yüzü için Amerikan bezi ve ara malzeme olarak da tela kullanılmıştır.

Oryantalist giyim öğesi olan *yelek*, bu koleksiyonda pens yerine düğmelerle bedene oturtulmaya çalışılmıştır. Modeli oluşturan düğme dizileri, giysinin diğer parçalarıyla birleştirmede açık ilik işlevi görmektedir. Düğmeler burada hem işlevsel hem de süsleme öğesi olarak düşünülmüştür. Sekiz parçada da giysi modeline form veren düğmeler, renkli ipek saten kumaşlarla ile kaplanmış olup britler şeklinde tasarımlara uygulanmıştır. Koleksiyonda bağlantı noktalarını kuvvetlendirmek için düğmenin yanı sıra sim kordon da kullanılmıştır. Bunlar görsel açıdan zenginlik kazandıracak şekilde bazı yerlerde püsküllerle desteklenmiştir.

Boyları göğüs altından bel hizasına kadar olan bölümde kalacak şekilde tasarlanan bu kısa yelekler, düğmeleri açık olarak yüzeye serildiğinde pens kullanılmadığı, tek parça patron ya da çok parçalı patronların düğmeler ve kordonlarla bir arada tutularak form kazandırıldığı görülmektedir.

Bu tasarım çözümlemesi ile birleştirdiğim Oryantalist tarzdaki özgün yelek koleksiyonumda özet olarak öne çıkanlar şunlardır:

- Oryantalist tablolardan ilham alınmıştır
- Yeleklerin boyları göğüs altından bel hizasına kadar olacak şekilde değişkenlik göstermektedir.
- Kumaş olarak ön yüzde Amerikan bezi, astar olarak ipek saten, ara malzeme tela kullanılmıştır
- Renkler koyu yeşil, koyu mavi, koyu gülkurusu, hardal sarı ve mercan kırmızı olarak seçilmiştir

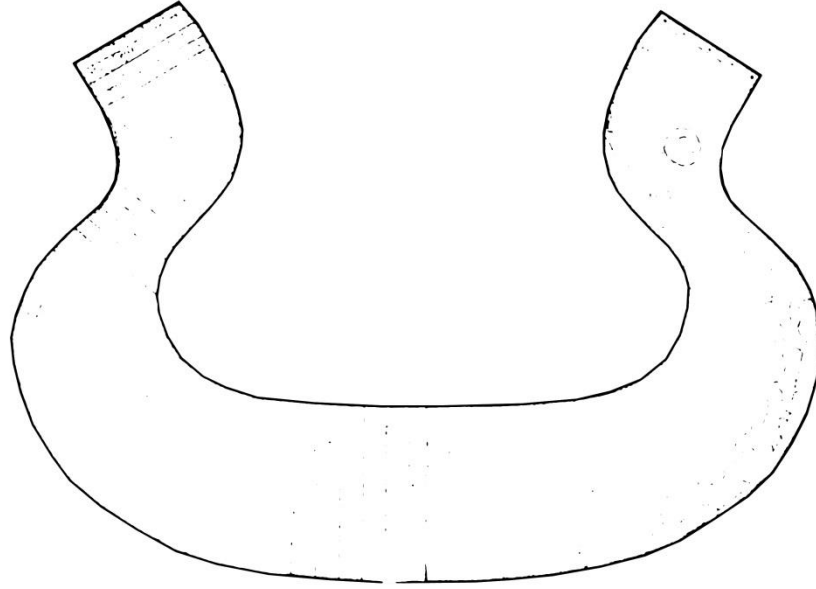
- Çizgisel kumaş yüzeyi oluşturmak için şerit şeklinde kesilmiş kumaşlar aplike edilmiştir.
- Sim kordonlar ve püsküller ile bağlantılar oluşturulmuştur.
- Düğme dizileri ile kapama noktaları oluşturulmuştur
- Modelin bedene oturtulması için pens kullanılmamıştır
- 8 tasarımın dördünde çizgisel vurgu ve simli nakış örnekleri mevcuttur
- 8 tasarımın diğer dördünde sadelik ve rub-on transfer baskı tekniği ile Osmanlı motiflerinden örnekler görülmektedir.

Resim 109 (soldaki)
Düğme bitleri
Tasarım:Paul Poiret
Fotoğraf: Irving Penn,

Kaynak: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/121013>

Resim 110 (sağdaki)
Dans kıyafetinden püskül detayı, Lucile, 1914–29
Kaynak: <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/106877?=&imgno=4&tabname=related-objects>

TASARIM 1:

Resim 111
I.Tasarımın Patronu

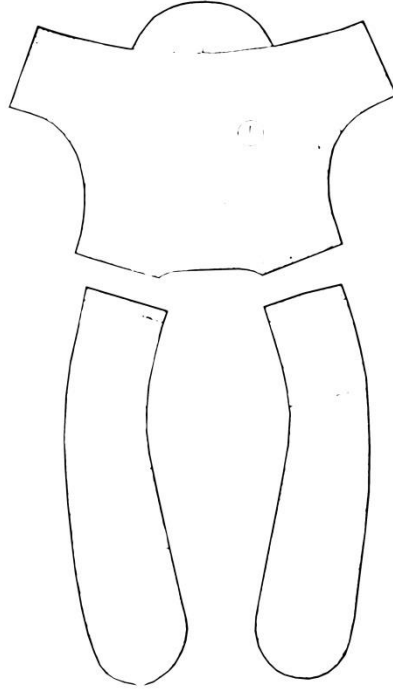
Resim 112
I.Tasarımın yapım aşaması
Tekniği: Aplike
Malzeme: Amerikan bezi, ipek saten, sim kordon, kaplama düğme

Resim 113-114
Tasarım I. Tamamlanmış Hali

Resim 115
Tasarım I. sırt detayı

TASARIM II:

Resim 116
II.Tasarımın Patronu

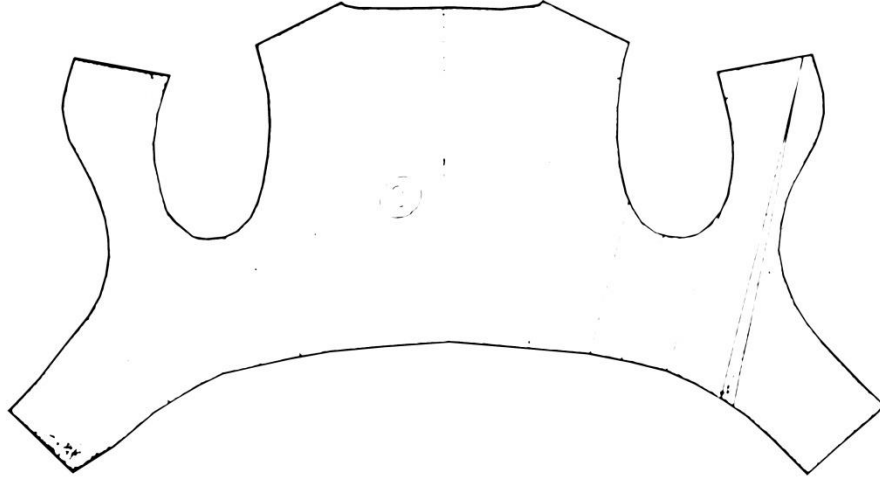
Resim 117
II.Tasarımın yapım aşaması
Tekniği: Aplike
Malzeme: Amerikan bezi, ipek saten, sim kordon, kaplama düğme

Resim118-119
Tasarım II. Tamamlanmış Hali

Resim 120- 121
Tasarım II. Yan ve omuz detayı

TASARIM III:

Resim122
III.Tasarımın Patronu

Resim123
III. Tasarımın yapım aşaması
Tekniği: Aplike
Malzeme: Amerikan bezi, ipék saten, sim kordon, kaplama düğme

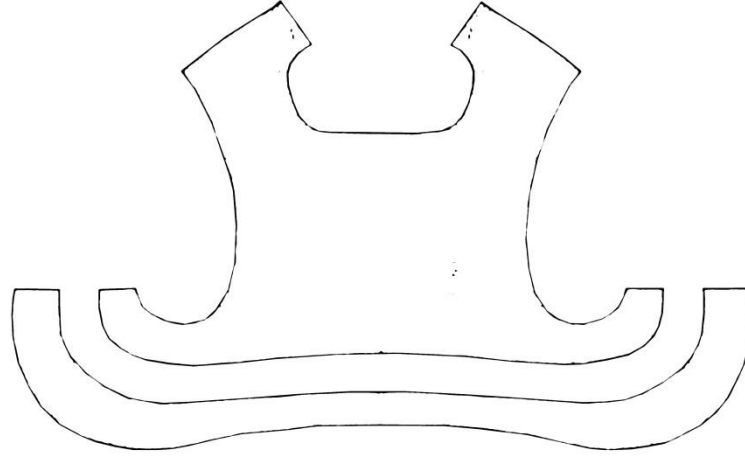

Resim124-125
Tasarım III. Tamamlanmış Hali

Resim 126
Tasarım III. Ön detayı

TASARIM IV:

Resim127
IV.Tasarımın Patronu

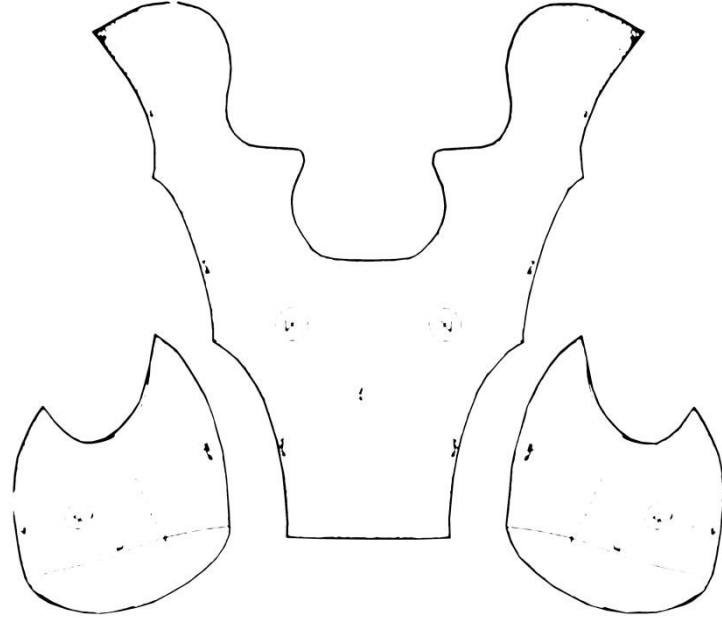
Resim128
IV.Tasarımın yapım aşaması
Tekniği: Aplike
Malzeme: Amerikan bezi, ipek saten, sim kordon, kaplama düğme

Resim129-130
Tasarım IV. Tamamlanmış Hali

Resim 131
Tasarım IV. Ön beden

TASARIM V:

Resim132
V.Tasarımın Patronu

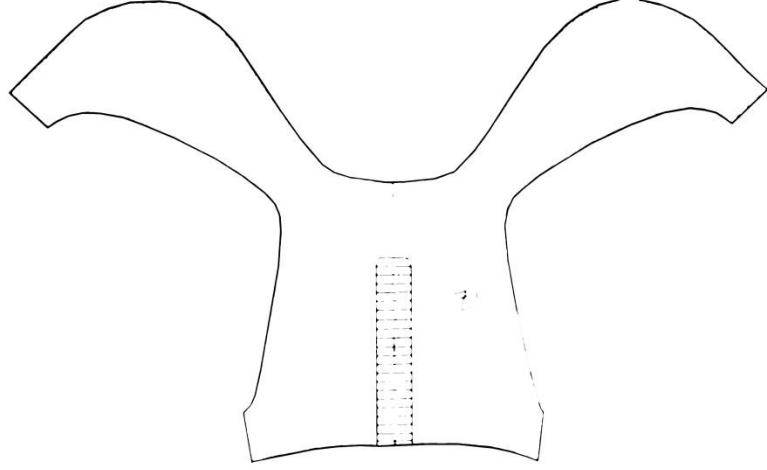
Resim133
V.Tasarımın yapım aşaması
Tekniği: Transfer Baskı
Malzeme: Amerikan bezi, ipek saten, sim kordon, kaplama düğme

Resim134-135
Tasarım V. Tamamlanmış Hali

Resim 136
Tasarım V. Sırtındaki baskı deseni

TASARIM VI:

Resim137
VI.Tasarımın Patronu

Resim138-139

VI. Tasarımın yapım aşaması

Tekniği: Transfer Baskı

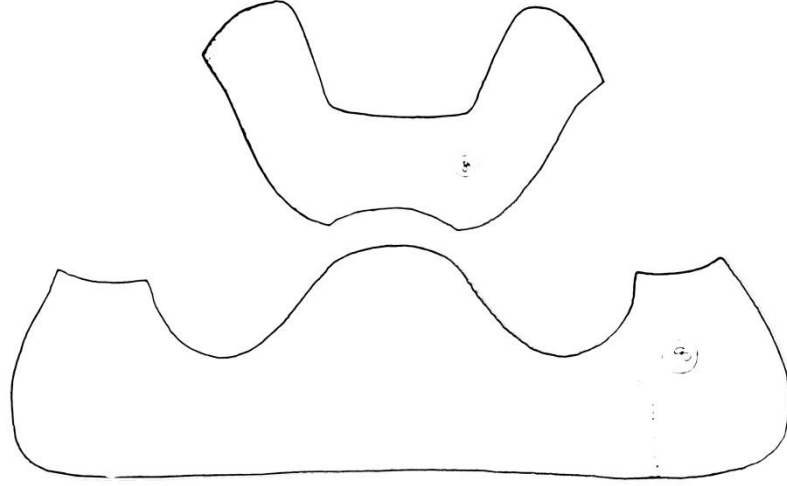
Malzeme: Amerikan bezi, ipek saten, sim kordon, kaplama düğme

Resim140-141
Tasarım VI. Tamamlanmış Hali

Resim 142
Tasarım VI. Ön beden desenleri

TASARIM VII:

Resim143
VII. Tasarımın Patronu

Resim144
VII. Tasarımın yapım aşaması
Tekniği: Transfer Baskı
Malzeme: Amerikan bezi, ipek saten, sim kordon, kaplama düğme

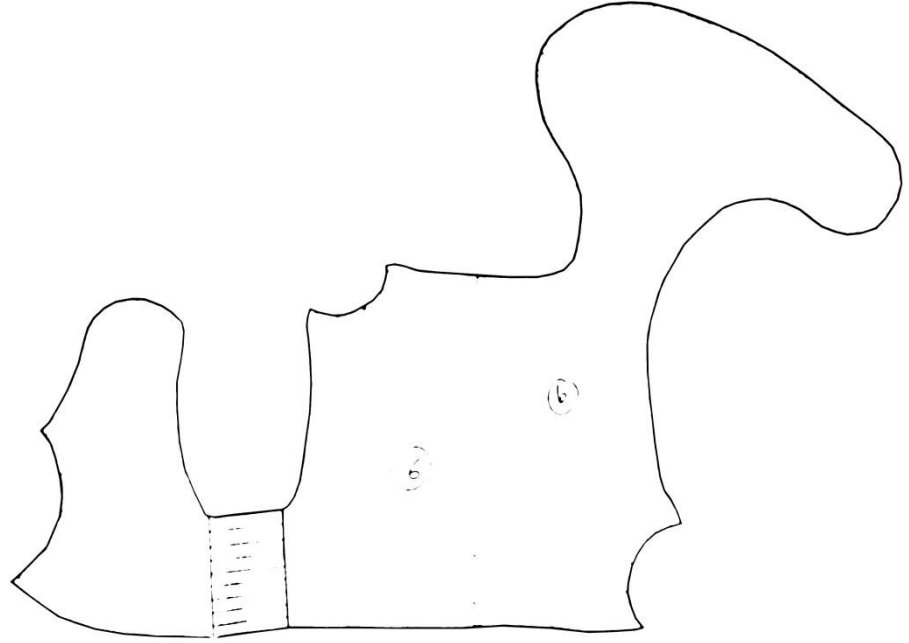

Resim145-146
Tasarım VII. Tamamlanmış Hali

Resim 147
Tasarım VII. Sırtındaki düğme dizileri ve baskı deseni

TASARIM VIII:

Resim148
VIII.Tasarımın Patronu

Resim149
VIII. Tasarımın yapım aşaması
Tekniği: Transfer Baskı
Malzeme: Amerikan bezi, ipek saten, sim kordon, kaplama düğme

Resim150-151
Tasarım VIII. Tamamlanmış Hali

Resim 152
Tasarım VIII. Omuz detayı

SONUÇ

Modanın başlangıcınının 14.yüzyıldan başladığı düşünülmektedir. Ancak modern bir moda sisteminin varlığından sanayi devriminden sonra söz edilebilir. Bu dönem sanat alanında da gelişmelerin yaşandığı ve yeni sanat akımlarının da oluşmaya başladığı bir dönemdir. Fakat modern sanat akımları 19.yüzyılın sonu, 20.yüzyılın başında oluşmaya başlamıştır. Empresyonizm ve sonrasında fovizm, kübizm gibi sanat akımları içerisinde Oryantalizm başlı başına bir akım olarak yer almamaktadır. Bu kavram “Doğu kaynaklı öğelerin Batı’daki sanat alanlarında konu olması” şeklinde ifade edilebilir.

Bunun yanında söz konusu olan Doğu ve Batı kavramları coğrafi olarak kesin sınırları ifade etmemektedir. Dönem dönem değişen bu bölge ve çeşitli kültürlerin ev sahipliği yaptığı topraklar, Batı olarak kabul ettiğimiz Avrupa için her daim egzotik sıfatı ile tanımlanmaktadır.

Daha önceki dönemlerde olduğu gibi çeşitli sanat akımlarının oluşmaya başladığı 1880-1930 yılları arasında da Oryantal konulardan ilham alındığı görülmüştür. Sanatçıların eserlerinde Doğu manzaraları, günlük yaşamdan kareler, törenler, vs. gibi konuların dışında Orient/Doğu etkisi en fazla dekorasyon ve giyim alanında kendisini hissettirmiştir. Batılı görsel sanat alanlarındaki çalışmalar kadın giyim özellikleri açısından incelendiğinde, karşımıza en sık çıkan Doğu kaynaklı giyim öğelerinin türban, şalvar, peçe, kaftan, fes, yelek, nalın, çarşaf olduğu görülmektedir. Bu Oryantalist giyim öğeleri Doğunun canlı renkleri ve ağırlıklı olarak çizgisel desenleriyle birleştirilerek izleyiciye sunulmuştur.

Batılıların, Doğulu giysiler içinde yaptırdıkları tablolar bizlere göstermektedir ki bir moda olarak Oryantalizm öncelikle “Doğulu tarzın taklidi” şeklinde görülmeye başlanmıştır. Daha sonra bu Doğulu olan öğeler, tasarımcıların koleksiyonlarına esin kaynağı olup farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bir sonraki aşamada ise Doğunun içinde bulundurduğu farklı kültürler ve farklı dönemlerin birlikteliğinden oluşan yeni tarzlar ile eklektik trendlere geçilmiştir.

Resim 153-154
Belçikalı moda tasarımcısı Dries Van Noten
2006 S/S RTW

Etnik tekstil, baskı ve desen; ipek kumaş üzerinde ince batık ve sırmalı Çin kasımpatı, Osmanlının çizgili kumaşları ve Afrikan batık rezervler.
BLACKMAN, Cally. Modanın Tarihi 1900'den Bugüne, Kerasus Kitap, 1.Basım, 2013, s.330

Bu çalışmada konuya dair sınırlı sayıda ressam, tasarımcı, illüstratör, fotoğrafçı vs. incelenmiştir. Ancak genel olarak baktığımızda Oryantalizm çok yönlü ve kapsamlı bir kavramdır. Dolayısıyla konu ile ilgili çok büyük bir arşiv oluşturmak mümkündür. Başlı başına bir tarih ve sanat konusu olarak incelenebilecek Doğu/Orient kavramı, belli tarihler arasına sıkıştırılmamalıdır. Tez içerisinde buna dair göndermeler yapılmıştır.

Giyim modası açısından incelendiğinde Oryantalizm avangart sanatlarla beraber anılabilir. 1880-1930 yılları arasında modern sanat akımlarının doğduğu ve farklılık gösterdiği bu tarihlerde sıradışı bir moda olarak karşımıza çıkmıştır ve diğer bir çok akım gibi başka bir görüşe tepki şeklinde oluşmamıştır. Belli bir kültür yığını yansıtan ve egzotik sıfatı taşıyan Oryantalizm, eskiden beri var olmuş ve varlığını dönem dönem hissettirmiştir.

Batıdan bakıldığında egzotik olan bu kültür barbar, kaba, vahşi, medeni olmayan, erkek egemen ve kadının ikinci planda olduğu Doğu'dur. Tamamen ön yargılarla dolu, hayali bir tarif olan bu Doğu, Batıda neredeyse her alanda izlerini sürdürmüş hatta sanat alanında bir tutku haline gelmiştir. Oryantalizmi ilham kaynağı olarak kendine konu edinmiş Avrupalı, Doğuyu beğenmeyip bir o kadar da Doğudan etkilenmesinin altında derin anlamlar yatmaktadır. Batılı olmayı bu denli eleştiren, hatta onu yererek yorumlayan Avrupa, kendisindeki örnekleri de gözden kaçırmamalıdır. Doğulu kadınların toplum içindeki konumunu eleştiren Batılı, kendisini beğendirmek için binbir şekle girip bunu moda adı altında uygulamıştır. Yazar Chamberlin'in alıntısı bu hususta anlamlıdır:

*“18.yüzyılda Türkiye'ye gelen Lady Montagu hamama gider ve korsesini çıkarır, hayatlarında böyle bir şey görmemiş olan kadınlar ona “size onca özgürlük verildiğini söyleyenlerin sizi içine soktukları bu daracık çuval da neyin nesi..” derler.”*²¹⁹

Oryantalizm sadece moda tasarımı alanında değil fotoğraf, resim, illüstrasyon, edebiyat, müzik vs. görsel ve yazınsal alanlarda görülebileceği gibi siyasi, sosyal ve ekonomik sebepler ile zaman zaman gündemde kalabilecek bir konudur. Dolayısıyla tekrar tekrar sanatta Doğu temasının işlenmesi de mümkündür. Böyle bir durumda konunun yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

---

²¹⁹CHAMBERLIN, Ann. (Çev. S. KAMURAN)“Aynadaki Peçe”, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2009

Resim 155

Prada ilkbahar 2007 koleksiyonu- Turbans

Kaynak: <http://www.trendhunter.com/trends/prada-designer-turbans>

Doğunun giyim öğelerine ve formlarına baktığımızda ise görsel zenginlik sunduğu kadar fonksiyonel özelliklerinin de olduğu görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında sadece Avrupa'da değil, Doğunun kendi coğrafyasında ve tüm dünyada Doğu giyim öğeleri vazgeçilmez bir özellik taşır. Teknolojinin gelişmesi ve farklı kumaş yapılarının oluşması ile bu öğeler, bazen formlarında da değişiklik yapılarak, kendilerini yenilemiş şekilde moda aleminde zaman zaman yerlerini bulacaktır.

Resim 156 (soldaki)

SPRING/SUMMER 2009 Harem Pants, Vogue

Kaynak:<http://www.vogue.co.uk/fashion/trends/2009-spring-summer/harem-pants/gallery/317542>

Resim 157 (sağdaki)

Ralph Lauren Spring 2015 RTW – Runway

Kaynak:<http://www.vogue.com/slideshow/1437341/ralph-lauren-spring-2015-rtw-runway/#3>

KAYNAKÇA

Genel Başvuru Kaynakları:

KOÇU, R. Ekrem. **Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü**, Sümerbank Kültür Yayınları, 1969

ERGÜR, Atıla. “**Tekstil Terimleri Sözlüğü**”, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 1.basım, 2002

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet Gazetecilik A.Ş. İstanbul, 1986

SÖZEN, Metin ve U.Tanyeli, **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, 7.basım, 2003

Kitaplar:

ABALI, Nurullah. “**Geleneksellik ve Modernizm Açısından Kılık Kıyafet**”, İlke Yayıncılık, 1.baskı, 2009

AKSOY, Croutier Alev. **Harem-Gizemli Dünya**, Remzi Kitabevi, 1.baskı, 2009

ANTMEN, Ahu. **20.yy Batı Sanatında Akımlar**, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2008

APAK, Melek S. ve Diğerleri. “**Osmanlı Kadın Giyimleri**”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1997

BLACKMAN, Cally. **Modanın Tarihi 1900'den Bugüne**, Kerasus Kitap, 1.Basım, 2013

BULUT, Yücel. “**Oryantalizmin Kısa Tarihi**” Küre Yayınları, 3.baskı, İstanbul, 2010

- DEMİRKOL, C.Vedat. **“Batı Sanatında Modernizm ve Postmodernizm”**, Evrensel basım yayın, İstanbul, 2008
- FOGG, Marnie. **Modanın Tüm Öyküsü**, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2014
- GERMANER, Semra ve Z. İNANKUR, **Oryantalistlerin İstanbulu**, Türkiye İş bankası Yayınları, 2.basım, İstanbul, 2008
- HAUFFE, Thomas. **Design a Concise History**, Laurence King Publishing, Germany, 1998
- HENTSCH, Thierry. **“Hayali Doğu- Batının Akdenizli Doğu’ya Politik Bakışı”**, Metis yayınları, 2.basım, İstanbul, 2008
- HOPKİNS, John, **Moda Tasarımında Moda Çizimi**, Literatür yayıncılık, 2010, İstanbul
- ÖZENDES, Engin. **Sebah&JoallierFoto Sabah’a, Fotoğrafta Oryantalizm**,Yapı Kredi Yayınları, 2.baskı, 2004
- ÖZENDES, Engin. **Batının Gözüyle Doğu Fotoğrafları**, Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi ve Dilek Sabancı Sanat Galerisi, Ekim 2013
- KULA, O. Bilge. **Batı Edebiyatında Oryantalizm I**, Türkiye iş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011
- TEZ, Zeki. **Tekstil ve Giyim Kuşamın Kültürel Tarihi**, Doruk Yayımcılık, 1.basım, İstanbul, 2009
- KÜÇÜKERMEN, Önder. **“Türk Giyim Sanayinin Tarihi Kaynakları”**, GSD Dış Ticaret A.Ş. Mayıs, 1996
- LEMAIRE, Gerard-Georges. **The Orient in Western Art**, Könemann, France, 2005
- LITTLE, Stephen. **İzmler Sanatı Anlamak**, Yapı Yayın, İstanbul, 2006

Pera Müzesi, **Doğunun Cazibesi**, Sergi Kataloğu, 3.baskı, İstanbul, 2009

Oryantalizmin 1001 Yüzü, Modada Oryantalizm”, Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul, 2013

SEVİM, Mustafa. **“Gravürlerle Türkiye- Giysiler Portreler I”**. T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002

THORNTON, Lynne. **Women as Portrayed in Orientalist Painting**, ACR PocheCouleur, France, 1994

WATSON, Linda. **Modaya Yön Verenler**, İstanbul Moda Akademisi, Güncel Yayıncılık, 1.Basım, İstanbul, 2007

Fashion a History From thr 18th to 20th Century, Taschen, The Collection of the Kyoto Costume Institute, Volume I,

ONARAN, A. Şerif. **“Binbir Gece Masalları”**, AFA-Yayınları, 1992, e-kitap

ÜDEKAN, Ayla. **“Türk Hamamı”**, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Yem Yayın, İstanbul 1997, C.2

Makale ve yazılar:

AKÇURA, Gökhan. **“Doğu’ya Seyahat”**, Oryantalizmin 1001 Yüzü, Modada Oryantalizm”, Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul, 2013

ALİ, Filiz. **“Avrupa Sanatı Müziğinde Osmanlı İmparatorluğundan Yansımalar”**, Oryantalizmin 1001 Yüzü, Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul, 2013

ALARSLAN, Burcu. **“Türk İmajının Görsel Yansımaları”**, Dünya’da Türk İmgesi, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008

“Oryantalist Ressamların Diyarı-ı Osmaniyyesi”, Artı Mezat ve Tantekin

Antikacılık, 1 Mart-26 Mart 2005 Sergi Kataloğu

ALTINTAŞ, Osman. **Matiss’in Eserlerinde Oryantalizm**, İdil Dergisi, 2014, Cilt 3,

Sayı:11

ASLAN, Rüstem (2001). **“Oryantalizm Flaubert”**, Atlas Aylık Coğrafya ve Keşif

Dergisi, sayı 96, Mart 2001

ASLAN, Rüstem (2001). **“Oryantalizm Evrenin Evrimci Kaderi”**, Atlas Aylık

Coğrafya ve Keşif Dergisi, sayı 96, Mart 2001

BIRCHALL, Heather. **“Sanatçıların Yaşam Öyküleri”**, Doğunun Cazibesi, Pera

Müzesi, 3.baskı, İstanbul, 2009

BİLECİK, Fahrünnisa. **“Çarık Kelimesi”**, Ayakkabı Kitabı, Kitabevi, 2.basım,

İstanbul, 2007

ÇETİNTAŞ, M.Burak. **“Oryantalist Tuvaldeki İstanbul”**, Batılının Doğu Sevdası 20

Aralık 2009-16 Ocak 2010 (sergi kataloğu), Feyziye Mektepleri Vakfı, Figür
Grafik ve Matbaacılık, ss. 12-17

DANŞCI, Semra. **Delaxroix’in Fırçasından Osmanlılar**, Ege Üniversitesi Sanat

Tarihi Dergisi, Sayı: XIV-1, Nisan 2005, s.61-78

DİKBAŞ, Mine. **“Turquerie Modası”**, Antik Dekor, 2000, sayı:57, s.89

GERMANER, Semra ve diğerleri, **Oryantalizm Batı Kafasıyla Doğu Dünyası**,

NTV Tarih, sayı:53, Haziran 2013, ss. 24-39.

GERMANER, Semra. **“Tabloların Oryantal Dansı: Hamam, Harem ve Erotizm”**,

NTV Tarih, 2013, Sayı:53

GERMANER, Semra. **“Tablolarda Düşlenen Doğu”** Oryantalizmin 1001 Yüzü,

Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul, 2013

- GÜÇHAN, Ayşegül. **Batı Resminde Doğulu Kadın İmgesi**, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Sanat Yazıları sayı:18, 2008, s.33-46
- HİMAM, F.Dilek. **“16. Yüzyıl Giysi Tarihi Yazımı Üzerine: Giysilerde Doğu-Batı Etkileşimi, Egzotizm ve Güç”**, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Ağustos 2013, Sayı:29, ss.91-116
- İNANKUR, Zeynep. **“İstanbul’un Hikayesini Anlatan Ressam, Amedeo”**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, s.7-25
- İNANKUR, Zeynep. **“Hayali Doğu’dan Yakın Doğu’ya”**, Oryantalizmin 1001 yüzü, Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul, 2013, s.69
- KABBANİ, Rana. **“Günümüzde Oryantalist Resim Üstüne”**, Doğunun Cazibesi, Pera Müzesi, İstanbul, 2008
- KARGILI, Tuna (2013). **Picasso ile Jacqueline**, Milliyet Sanat, Aralık 2003, ss.7-10
- KINIK, Mustafa ve Asım TOPAKLI, **“Levni Minyatürlerinde İllüstrasyon”**, Akdeniz Sanat Dergisi, 2012, cilt:5, sayı:10
- MAKZUME, Erol. **Turquerie’den Cumhuriyet’e: Oryantalistler**, Batılının Doğu Sevdası 20 Aralık 2009-16 Ocak 2010 (sergi kataloğu), Feyziye Mektepleri Vakfı, Figür Grafik ve Matbaacılık, ss. 4-11.
- MAKZUME, Erol. **“Oryantalist Ressamların Diyarı-ı Osmaniyesi”**, 1 Mart-26 Mart 2005 Sergi Kataloğu, s.38
- MARZOLPH, Ulrich. **“Dulac”**, The Arabian Nights Encyclopedia, USA.2004,1. Cilt
- ÖRHAN, A.Hande. **“Henri Matisse’in Sanatında Zaman ve Mekan Kavramı”**,Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 47, 1 (2007) ss.77-93
- ÖZDAL, Işık. **“Oryantalizm, Görsel İzler ve Günümüz Fotoğraf Sanatı”**, YEDİ Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi, 2013, sayı:9. s.61-73

- ÖZCAN, Aylin. “**Preziosi, Mango ve Zonaro’nun Eserlerinde Payitaht’taki XIX. Yüzyıl Kadın Giyimi**”, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi ART-E, Mayıs-Haziran’14 Sayı:13
- PARLA, Jale (2001). **Hayali Doğu Oryantalizm**, Atlas Aylık Coğrafya ve Keşif Dergisi, sayı 96, Mart 2001
- Pera Müzesi, **Doğu’nun Cazibesi Britanya Oryantalist Resmi**, 3.baskı, İstanbul, 2009
- RIDING, Christine. “**Gezinler ve Modeller: Oryantalist Portre**”, Doğunun Cazibesi, Pera Müzesi, İstanbul, 2008
- SCHMİDT-JONES, Catherine. (çev. Yrd.dç.dr. Burçin UÇANER), “**Yeniçeri Müziği ve Batı Müziği üzerindeki Türk etkileri**”, Rast Uluslararası Müzikoloji Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2013
- ŞAHİN, Yüksel. “**Müshipzade Celal’in Moda İllüstrasyonları, 20. Yüzyıl Başlarında Türkiye’de Moda Çizimleri Üzerine**”, Süleyman Demirel Üni. Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi, 2009-04
- USER, Hatice Ş. “**Etimoloji Önerileri: eser, yelek**”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi 19, 1 (2012) 91-102, ss.91-102
- VASSILIEV, Alexandre. “**Modada Oryantalizm**”, Oryantalizmin 1001 Yüzü, Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul, 2013, s.108-111
- VATANSEVER, Hülya ve SAKALOĞLU, Necdet (2011), **Hamam ruhsal ve Bedensel Arınma**, National Geographic, Ekim 2011, ss. 94-109.
- “**1001 Gece’den Loti’ye Doğu’yu Yazan Batılılar**”, NTV Tarih, 2013

Basılmamış Lisansüstü Tezler:

GÜRSÖZLÜ, Suat. (2006) **“Reklam Sektöründe İllustrasyon ve Fotoğraf kullanımının Tasarım Çözümlerinde Gerekliliği ve Nedenleri”**

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, dan. Prof. Dr. Sema Ilgaz Temel, Marmara Üni. G.S.E. Grafik Ana Sanat Dalı, İstanbul

ÖZBİLEN, Mehmet Ö. (2003) **“Zeybeklik Kurumu ve Zeybek Oyunları”**,
Yayınlanmamış Doktora Tezi, dan. Prof. Dr. Fikret Türkmen, Ege Üni. S.B.E.,
İzmir.

SARI, Safiye. (1998) **“Erte'nin Hayatı ve Giysi Tasarımı ile İlgili Örnek Bir Çalışma”**, Gazi Üni. S.B.E. Giyim Yaygın Eğitim Blm. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, dan. Yrd.Doç. G. Gülseren ÜNSAL, Ankara

UYSAL, Gökçe. (2012) **“Tekstil Ürünlerinde Kullanılan Düğme Formundan Yola Çıkararak Çağdaş Seramik Uygulamaları”**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, dan. Doç. Kaan CANDURAN, Erciyes Üniversitesi, G.S.E. Seramik Ana Sanat Dalı, Kayseri

Elektronik Kaynaklar:

<http://tdkterim.gov.tr>

<http://www.etymonline.com>

<http://www.nisanyansozluk.com>

<http://www.islamansiklopedisi.info/>

http://tr.texsite.info/Ana_Sayfa

<http://www.osmanlimedeniyeti.com/makaleler/sozluk/osmanlica-sozluk-index.html>

<http://www.metmuseum.org/>

- AYDÜZ, Salim. “**Lady Mary Wortley Montagu**”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2005, cilt: 30, s. 273-274. <http://www.islamansiklopedisi.info/> [04.06.2015]
- ALTINTAŞ, Osman. **Matiss’in Eserlerinde Oryantalizm**, İdil Dergisi, 2014, Cilt 3, Sayı 11, s. 63-78, <http://www.idildergisi.com/makale/pdf/1393193629.pdf>
- BAYER, Canan. (19 Ocak 2007), **Amadeo Preziosi, İstanbul’da Bir Oryantalist Ressam**, <http://lebriz.com/pages/lst.aspx?lang=TR&sectionID=1&articleID=80&bhcp=1> (erişim tarihi: 15.06.2015)
- BAYER, Canan. (20.02.2006) “**John Frederick Lewis**”,<http://lebriz.com/pages/lst.aspx?articleID=1&sectionID=2&lang=TR&bhcp=1> [02.06.2015]
- BÖLÜK, Gülderen. (09.07. 2013), “**Stüdyo Fotoğraflarında Oryantalizm**”, <http://www.kolektomani.com/?p=1975>, [10.06.2015]
- CONLEY, Paige A. “**Emile Bernard in Egypt**”,<http://www.19thc-artworldwide.org/autumn06/49-autumn06/autumn06article/158-fumeuse-de-haschisch-emile-bernard-in-egypt> [10.06.2015]
- DAVİD, A.Matthews. “**Chevalier du Bracelet: George Barbier and His Illustrated**”,http://sites.fitnyc.edu/depts/museum/artful_line/nouveau1.htm, [02.06.2015]
- DURAK. C. (16.04 2012)“**Rudolph Ernst**”,<http://www.tarihnotlari.com/rudolph-ernst/> [20.06.2015]
- “**Ferriol Derlemesinden Gravürler**” (25.05.2012) Pera Müzesi, <http://blog.peramuzesi.org.tr/cesitli/ferriol-derlemesinden-gravurler/> [05.06.2015]

FINAMORE T.Michelle. **“Callot Sisters”**,[http://fashion-](http://fashion-history.lovetoknow.com/fashion-clothing-industry/fashion-designers/callot-sisters)

[history.lovetoknow.com/fashion-clothing-industry/fashion-designers/callot-sisters](http://fashion-history.lovetoknow.com/fashion-clothing-industry/fashion-designers/callot-sisters) [28.06.2015]

GÜRDAŞ, Bora. **“19.Yüzyıl Harem Konulu Resimlerde Kadın**

İmgesi”,<http://kirpi.fisek.com.tr/index.php?metinno=tarih/20050131120448.txt>, [20.06.2015]

JOP, Alexandra A. (27 Kasım 2010),**“Romantic Orientalism: The Harem”**,

<http://bestamericanart.blogspot.com.tr/2010/11/romantic-orientalism-harem.html> [10.05.2015]

İŞMAN, Sibel A. **18. ve 19. Yüzyıl Avrupa Resim Sanatında Akdeniz,**

Mediterranean Journal of Humanities, IV/1, 2014, 35-43,

http://proje.akdeniz.edu.tr/mcri/mjh/4-1/MJH-3-Sibel_ALMELEK_ISMAN.pdf

KILIÇ, Erol. **Çağdaş Resim Sanatının Oluşmasında Doğu ve İslam Sanatlarının**

Etkisi, ” Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, Erzurum. 1997,sayı:3, s.49-70,

<http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunigsed/article/viewFile/1025002314/1025002321> [10.06.2015]

KODAMAN, Leyla ve M.Özkartal. **“Picasso’nun Türk Hamamı Adlı Yapıtında**

J.D. Ingres’den öykülenme İzleri”,

http://www.sanatvetasarim.gazi.edu.tr/web/makaleler/5_leylamehmet.pdf

[20.06.2015]

MAKZUME, Erol ve E. KOCABAŞOĞULU. **“Cenevrelî Türk Ressam;**

Turqueri’den Oryantalizme”, Toplumsal Tarih Dergisi,

<http://erolmakzume.com/wp/?p=1796> [05.05.2015]

MEAGHER, Jennifer. **“Orientalism in Nineteenth Century Art”**,

http://www.metmuseum.org/toah/hd/euor/hd_euor.htm, [20.05.2015]

ONARAN, A. Şerif. **“Binbir Gece Masalları”**, AFA-Yayınları, 1992, e-kitap

- SALİM, Meryem ve S. CENAP. “**Osmanlı Saray Kadınının Mücevher ve Takıları**”<http://www.bizingazete.bg/biz-kad%C4%B1nlar/osmanli-saray-kadininin-m%C3%BCcevher-ve-takilari-1kisim#.VY8BRPntmko> [25.06.2015]
- SANCARTIER, Angela. (21 Ağustos 2009), “**Clothing and Fashion “Orientalism I”**”, <http://angelasancartier.net/orientalism-part-1>
- SÜRMEİLİ, Kader. “**Amerika Grafik Tasarımında Avrupa Modernizmi**”, NWSA- Fine Arts, E-Journal of New World Sciences Academy, 2014, ss.101-110, http://www.newwsa.com/download/gecici_makale_dosyaları/NWSA-7744-3372-2.pdf
- ŞENEL, Gülçin (2011). “**Oryantalizm ve Oryantalist Ressamlar**”, http://www.yeniakademya.org/yazarkonu-40-gulcin_senel-265-oryantalizm_ve_oryantalist_ressamlar.html [01.06.2015]
- TAŞAR, M.Murat. “**Batının Kendi Kimliğini İnşa Sürecinde Öteki Olarak Doğulu Kadın**”, ss. 153-175, http://www.academia.edu/7321063/Bat%C4%B1n%C4%B1n_kendi_kimli%C4%9Fini_in%C5%9Fa_s%C3%BCrecinde_%C3%B6teki_olarak_do%C4%9Fulu_kad%C4%B1n
- ULUTÜRK, Veli. “**Binbir Gece**” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1992, cilt: 6, s. 180-181. <http://www.islamansiklopedisi.info/> [11.06.2015]
- VARGI, Elif. “**ARTantane: Modern Resimde Yıkılanlar Teması Ve Oryantalizm Söylemi**”, Fotoğrafya, sayı:21, <http://fotografya.fotografya.gen.tr/cnd/index.php?id=377,610,0,0,1,0>
- YILMAZ, Nalan. (08 Kasım 2014) “**Picasso’nun İki Kübist Resmi: ‘Avignon’lu Kızlar’ ve ‘Guernica’**”, <http://lebriz.com/pages/lst.aspx?lang=TR&sectionID=1&articleID=1256>, [10.05.2015]

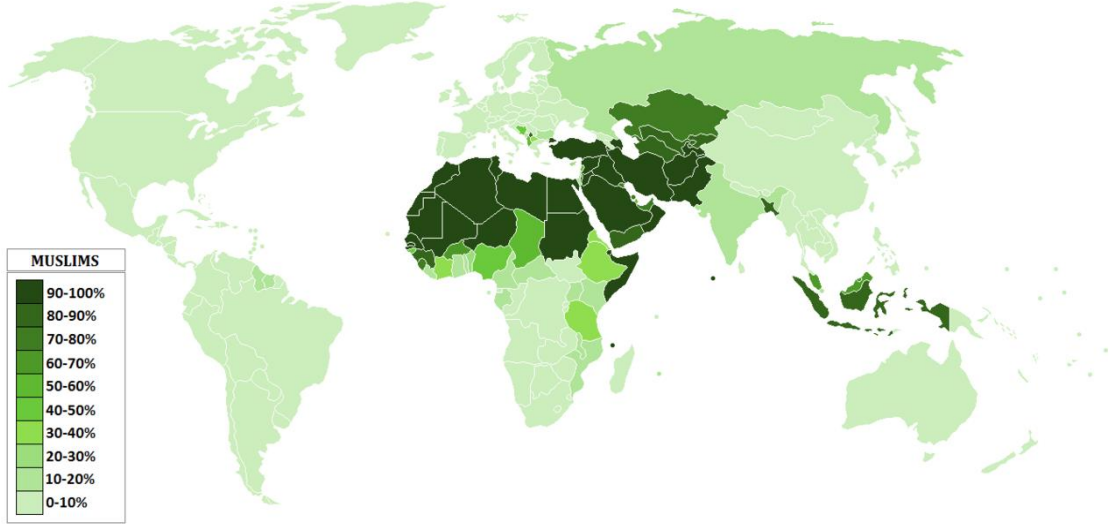
EKLER

EK-1: 1914 civarı Orta Doğu Haritası

624 yıl kademeli olarak Osmanlı hakimiyetinde kalan bu topraklar daha sonra Avrupa sömürge devletleri tarafından bölüşülmüştür.

Kaynak: <http://www.vox.com/a/maps-explain-the-middle-east>

EK-2: Harita - İslam nüfusunun ÷lkere göre dağılışı

Kaynak:

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0slam'%C4%B1n_n%C3%BCfus_yap%C4%B1s%C4%B1#/media/

File:Muslim_distribution.png

EK-3: Sultan Abdülmecid'in kızı Seniha Sultan'ın 30 Aralık 1910'da Madame de La Cherte'ye yazdığı mektup:

Sevgili iki gözüm, biz Türk kadınları Avrupa'da hiç tanınmayız. Hatta diyebilirim ki Çin ve Japon kadınları kadar bile tanınmayız. [...]

Bizim hakkımızda akla hayale gelmeyecek şeyler uyduruyorlar. Ne ehemmiyeti var? Bizim esir olduğumuzu, diri diri odalara kapatıldığımızı, kafes içinde yaşadığımızı,

Neredeyse zincirlere bağlı olduğumuzu ve tepeden tırnağa kadar silahlı, vahşi köleler tarafından gözaltında tutulduğumuzu, bunların zaman zaman bizleri torbalara koyup denize attığını sanıyorlar. Yine bizlerin, kafeslerimizde pembe yahut açık yeşil atlastan elbiseler içinde, şairâne bir şekilde, danslar, şarkılar, sigaralar, gül reçelleri, nargileler, hatta afyon çubukları arasında yaşadığımızı sanıyorlar.[...]

Siz. Bizim aslında ne olduğumuzu pekala bilirsiniz: Maaşallah, aşağı yukarı, diğer bütün kadınlara benzeyen kadınlarız [...] Aşağı yukarı size benzeyen [...] belki biraz daha saf, biraz daha basit, biraz daha çocuksu[...].

GEMANER, Semra. (der. Z. Gökgöz) "Sanatta Doğu İmgesi", *Hayat Tarih Mecmuası*, Eylül 1971, s. 55- 56

http://www.bisav.org.tr/yayinlar.aspx?module=makale&menuID=3_3&yayintipid=3&yayinid=176&makaleid=1053 [07.07.2015]

EK-4: PİYER LOTİ

“Esrar! Tevekkül!
 Kısmet!
 Kafes, han, kervan
     şadırvan!
 Gümüş tepsilerde rakseden sultan!
 Mihrace, padişah,
 bin bir yaşında bir şah.
 Minarelerden sallanıyor sedef nalınlar,
     burunları kınalı kadınlar
     ayaklarıyla gergef dokuyor.
 Rüzgârlarda yeşil sarıklı imamlar ezan okuyor!”
 İşte frenk şairinin gördüğü şark!
 İşte
 dakikada 1.000.000 basılan
 kitapların
     şarkı!
 Lâkin
 ne dün
     ne bugün
     ne yarın
 böyle bir şark
     yoktu,
     olmayacak!
 Şark
 üstünde çıplak
     esirlerin
     aç geberdiği toprak!
 Şarklıdan başka herkesin
 orta malı olan memleket!
 Açlığın kıtlıktan öldüğü diyar!
 Ağzına kadar
 buğdayla dolu ambar!
     Avrupanın ambarı!
 Asya!
 Amerikan dretnotlarının tel direklerine
 senin Çinlilerin
     uzun saçlarından
 sarı mumlar gibi asıyorlar kendilerini!
 Himalayanın
     en yüksek
     en dik
     en karlı tepesinde
 Britanya zabitleri cazbant çaldırıyorlar,
 kara tırnaklı ayaklarını daldırıyorlar,
 Paryaların
     beyaz dişli ölülerini attığı Ganja!
 Anadolu baştan başa
     Armistrongun
     talim meydanı oldu!

Asyanın bağı doldu!
 Şark
     yutmayacak
         artık!
 Bıktık be bıktık!
 İçinizden biri
         can verebilse bile
                     açlıktan ölen öküzümüze,
 burjuvaysa eğer
         gözükmesin gözümüze!
 Hattâ sen
     sen Piyer Loti!
 Sarı muşamba derilerimizden
 birbirimize
         geçen
             tifüsün biti
 senden daha yakındır bize
                     Fransız zabiti!
 Fransız zabiti sen,
         o üzüm gözlü Azadeyi
 bir orospudan
         daha çabuk unuttun!
 Kalbimize diktiğin
         Azadenin taşını
 bir tahta hedef gibi topa tuttun!
 Bilmeyenler
         bilsin :
 sen bir şarlatandan başka bir şey değilsin!
 Şarlatan!
 Çürük Fransız kumaşlarını
 yüzde beş yüz ihtikârla şarka satan :
 Piyer Loti!
 Ne domuz bir burjuvaymışsın meğer!
 Maddeden ayrı ruha inansaydım eğer,
 Şarkın kurtulduğu gün
         senin ruhunu
             köprü başında çarmıha gerer
 karşısında cıgara içerdim!
 Ben elimi size verdim,
 size verdik biz elimizi
 kucaklayın bizi
         Avrupanın sankülotları!
 Sürelim yan yana bindiğimiz al atları!
 Menzil yakın
         bakın
             kurtuluş günü artık sayılı.
 Önümüzde şarkın kurtuluş yılı
 bize kanlı mendilini sallıyor.
 Al atlarımız emperyalizmin göbeğini nallıyor.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Sibel ONUR BAŞER

Doğum Yeri: Torbalı-İZMİR

Doğum Tarihi: 04-03-1982

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim:

1996-1999 Torbalı Lisesi /Torbalı-İZMİR

2003-2006 Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi-Halkla İlişkiler

2003-2008 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil Tasarımı Bölümü

Bilgisayar Programları:

Adobe Photoshop CS,

Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft Power Point

Katıldığı Çalışmalar:

2005 Çanakkale/ ÇOMÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Karma Sergi

2005 Çanakkale/ Avusturalya'lı tekstil tasarımcısı Tara BADCOCK ile workshop

2006 Çanakkale/GEÇİŞkonulu Çalıştay

2007 Bulgaristan-Sofya Güzel Sanatlar Akademisi/ BİRLİKTELİK konulu çalıştay

2007 Bulgaristan-Sofya 4.Tekstil Madalyonları Sergisi

2007 Çanakkale/ ÇOMÜ- Sofya Güzel Sanatlar Akademisi ortaklaşa HAYVAN konulu Çalıştay

2007 İTKİB halı tasarım yarışması -yarı final

2007 Çanakkale/ Tekstil Tasarımı Bölümü yıl sonu sergisi

2008 Çanakkale/ Tekstil Tasarımı Bölümü sergi ve sunum

2008 Çanakkale/ ÇOMÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Mezuniyet Sergisi

Katıldığı Seminer:

2010 DEÜ Seminerleri- Düzenleyen Prof.Suhandan Özay Demirkan, TASARIM DERKEN... GÜNÜMÜZDE İZLER / “**JAPON TASARIMININ KAYNAKLARI- Ürün Tasarımı Üzerine**”(Konuşmacı olarak)

2010 Ege Üniversitesi 31. Kültür, Sanat ve SporŞenliği kapsamında düzenlenmiştir, "**Çığır Açan Japon Moda Tasarımcıları**" (Konuşmacı olarak)

İş Deneyimi:

2007 YÜNSA- Çerkezköy -Tekirdağ – Dokuma alanında stajyerlik

2007 SUNTEKS – Bursa – Kumaş desenleri, varyant, baskı ve boyama alanında stajyerlik

2008 REACTIVE TEKSTİL – Giyim ve Moda tasarım alanında stajyerlik

2008 Sağlıklı Yaşam Topluluğu Logo çalışmaları

2009 DECOFUR Pieltex Home ART (Domotex-Germany için hazırlanmıştır)

Ürün kataloğu

Prestij kataloğu

Kitap ayracı ve Kartvizit tasarımı

2011 ÇOCUK KOSTÜM TASARIM- İzmir/Dikili Ege Deniz Anaokulu için gösteri ve dans kostümleri

2012 ÇOCUK KOSTÜM TASARIM- İzmir/Dikili Ege Deniz Anaokulu için gösteri ve dans kostümleri